

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Svoboda v dystopii BioShock

Bc. Tomáš Vítek

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra Politologie a mezinárodních vztahů
Studijní program Politologie
Studijní obor Politologie

Diplomová práce
Svoboda v dystopii BioShock
Bc. Tomáš Vítek

Vedoucí práce:

PhDr. Ondřej Stulík, Ph.D.
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2020

.....

Poděkování:

Sepsání této práce bylo pro mne v jistých aspektech obdobné jako cesta Froda Pytlíka s prstenem moci do Mordoru. Stejně jako Frodo, i já se setkal s nemalými obtížemi, které můj úkol rozhodně neulehčovaly. Nicméně mne i Frodovi pomohla celá řada lidí dokončit naši cestu. V první řadě bych na těchto řádcích chtěl poděkovat člověku, který mi s touto prací pomohl a po celou dobu mi byl oporou, rádcem a byl mým Gandalfem. Velký dík tedy patří PhDr. Ondřeji Stulíkovi, Ph.D. za jeho cenné rady a veškerou pomoc, a doufám, že tato práce alespoň částečně naplnila očekávání, a že jsem jeho důvěru nezklamal. Dále bych chtěl poděkovat celé Katedře politologie a mezinárodních vztahů ZČU za veškeré vědomosti, které jsem během studia na její půdě načerpal a za vliv, který každý z vyučujících měl na můj osobnostní rozvoj. Vznikl tak dluh, který snad budu moci jednou splatit. Také bych chtěl poděkovat svým přátelům, kteří mne na mé cestě podporovali a byli mi inspirací a rádci. Jmenovitě bych chtěl poděkovat Bc. Jiřímu Rytinovi, který udělal pro mne přinejmenším tolik jako Sam pro Froda a Mgr. Martinu Vachovcovi. V neposlední řadě můj dík samozřejmě patří mé rodině, která pro mne udělala maximum a poskytla mi mimo jiné zázemí a veškerou možnou podporu. Děkuji tak své sestře, mamce a otci za to, že dlouhé hodiny trávili čtením všeho, co jsem napsal a pokoušeli se tomu dát lidštější podobu. A v neposlední řadě děkuji své přítelkyni Nikole Kovaříkové, že mi byla oporou a pomohla mi zachovat si zbytky rozumu. Samozřejmě by výčet jmen osob, které mi napomohly vhodit prsten moci do Hory osudu měl být mnohem delší, nicméně maximální možný znakový rozměr této práce má své hranice. Tudiž se snad neurazíte, pokud Vám poděkuji dohromady.

Děkuji Vám všem!

Obsah

<i>Úvod</i>	1
<i>Charakteristika společnosti města Rapture</i>	5
<i>Počátek vize svobodného podmořského společenství</i>	5
<i>Ústřední rada města Rapture</i>	6
<i>Ideály spojující společnost města Rapture a pravidla jenž regulovala konání jedinců</i>	7
<i>Rizika ohrožující stabilitu ideje města Rapture</i>	9
<i>Frank Fontain a plasmidy</i>	11
<i>Období před konfliktem známým jako Občanská válka a zhroucení ideje Ryanova Rapture</i>	14
<i>Operacionalizace dystopie na základech západní utopické a dystopické tradice</i>	18
<i>Pojetí svobody optikou pravicového libertarianismu</i>	25
<i>Metodologie – Zakotvená teorie</i>	29
<i>Vytváření kategorie libertariánské dystopie zakotvené v datech</i>	39
<i>Ochrana Rapture +</i>	41
<i>Ochrana Rapture -</i>	48
<i>Antíteze Rapture +</i>	54
<i>Antíteze Rapture –</i>	59
<i>Svobodný trh +</i>	62
<i>Svobodný trh –</i>	64
<i>Axiální kódování za pomoci analytického příběhu</i>	69
<i>Kategorie dystopie vycházející z libertariánského narativu</i>	71
<i>Závěr</i>	74
<i>Seznam literatury a zdrojů</i>	76
<i>Resume</i>	79

Úvod

„Jmenuji se Andrew Ryan, a jsem zde proto, abych Vám položil otázku. Nemá snad člověk nárok na plody svého úsilí?“ „Ne,“ řekl muž z Washingtonu „na ně mají nárok chudí.“ „Ne!“ řekl muž z Vatikánu „Na ně má nárok Bůh.“ „Ne!“ řekl muž z Moskvy „Na ně mají nárok všichni.“ Já odmítl tyto odpovědi, namísto toho jsem si zvolil jinak. Já si vybral...Rapture, město ve kterém se umělci nemusí obávat cenzury, ve kterém vědci nebudou svazováni drobnou morálkou, ve kterém velikost nebude omezována malostí! A díky Vašemu úsilí se Rapture může stát také Vaším městem.“

– Andrew Ryan (Levin: 2007).

Ztvárnění utopických a dystopických světů nabízí nejen sociálním vědám studnici, z níž lze čerpat zdroj imaginace ve vztahu k potenciálnímu směřování společenského vývoje. Silnou stránkou takovýchto děl je deskripce nikoliv jen samotných systémů, které danou společnost řídí, ale i zevrubný popis každodenního života obyčejného člověka, který se v utopickém či dystopickém světě pohybuje. Tím je zajištěna představa nejen formálních, ale i praktických projevů navržených systémů (Kumar: 2003, 63). Zároveň úvahy o dokonalé a nedokonalé společnosti doprovázejí lidskou historii přinejmenším v případě západní civilizace, od dob antiky a následně rozvojem křesťanství (Kumar: 2003, 63–77), či v případě Číny od počátku konfucianství (Fokkema: 2011, 165–166) a lze říci, že doplňují utváření místních politických diskurzů. Přeci jen utopická a dystopická díla vyjadřovala obavy či vize konkrétních autorů, ať už ve vztahu k jiným fiktivním světům, či ve vztahu k reálnému sociálně-politickému kontextu, v němž se daní tvůrci pohybovali (Fokkema: 2011, 16). Světy, které vznikaly na základě jejich obav či vizí musely splňovat mimo jiné podmínku ukotvení v realitě (Kumar: 2003, 64). Zásluhou těchto skutečností lze utopické a dystopické představy brát na poli sociálních věd jako pozornosti hodné. Důležitost těchto děl se prokázala i v minulosti. Především ve dvacátém století, kdy společenské vědy reagovaly na komunistickou a nacistickou ideologii a jejich variace. Touto problematikou se zabývali i autoři dystopií (Fokkema: 2011, 20) a právě jejich díla

mnohdy rezonovala ve společnosti mnohem více než různé sociálně vědní deskripce nejen totalitarismu a nedemokratických režimů (Kumar: 2003, 71). Jako příklad zde může posloužit často citované dystopické dílo, román George Orwella *1984*, který relativně věrně popsal diktaturu komunismu a metody, které ji doprovázely (např. Kumar: 2003; Fokkema: 2011; Bauman: 2000). Právě na koncept dystopie bude cílit i tento text.

Ve své podstatě většina textů, se kterými jsem přišel do styku, a které se dystopiemi zabývají, tento pojem charakterizují jako nedokonalé místo, ve kterém jsou svobody člověka potlačovány¹. Tomuto přístupu nebudu ve své práci odporovat, ale budu z něj nutně vycházet, jelikož právě vztahem svobody a dystopie se bude tato práce zabývat. V rámci mé analýzy tématu dystopie jsem narazil na nedostatečnou kategorizaci a charakteristiku v souvislostech s politologií, potažmo se sociálními vědami jako celkem. Dále se většina textů² soustředila na světy, které vznikaly právě ve dvacátém století, jako je již zmíněný román *1948* (George: 1949), nebo *451 stupňů Fahrenheita* Raye Bradburyho (Bradbury: 2018), *Konec civilizace* Aldouse Huxleyho (Huxley: 2018) či román *My Jevgenije Zamjatina* (Zamjatin: 1989). Zároveň jsem si i povšiml té skutečnosti, že v oblasti zkoumání dystopií absentuje ukotvená klasifikace dystopie, která by vycházela z libertariánské ideologie. To může mít několik příčin, z nichž tou nejzásadnější je i ta skutečnost, že v rámci zpracování dystopií se jedná o marginální téma a nejbliže mu je, dle mých předpokladů, podmořský svět Rapture v díle *BioShock* (viz níže). Vytvoření kategorie dystopie, která by vycházela právě z motivů libertariánské ideologie má však pro politologii přínos. Jak bylo zmíněno výše, analýza dystopických světů je opodstatněná a může nám zprostředkovat představy, kterým směrem se může politická praxe ubírat. Jelikož libertariánský narativ vnímám jako silný v politickém klimatu zejména soudobé západní civilizace, deskripce fiktivního systému, který vychází z libertariánských hodnot, nám může napomoci predikovat, jakým směrem se svět západní civilizace může ubírat a případně nás varovat. Z libertariánského étosu vychází i již zmíněné provázání svobody a dystopie, jelikož téma svobody je ústředním konceptem, z něhož libertariánská ideologie

¹ Například: (Clayes: 2010; Zaki: 1990; Baggese: 1987; Pfaelzer: 1980; Kumar: 2003; Fokkema: 2011).

² Například: (Kumar: 2003; Fokkema: 2011; Tüfekçi: nedatováno; Bauman: 2000).

vychází, jak je patrné například z díla libertariánských autorů Murray N. Rothbarda (Rothbard: 2009; 2015) či Roberta Nozicka (Nozick: 2015). Právě skrze optiku kategorie svobody bude dle mých předpokladů nejvíce patrná transformace libertariánské ideologie v kontextu dystopického světa, jelikož předpokládám, že právě otázka svobody bude v takovém systému zásadní a bude doprovázet zdejší rozhodnutí jeho představitelů.

Vzhledem k marginálnosti dystopie vycházející z libertariánské ideologie, jsem si pro potřeby této práce vybral dystopický svět města Rapture zpracovaný ve videoherní sérii *BioShock* (Levin: 2007; 2010; 2013). Podmořské město Rapture je specifickým systémem, který byl založen na hodnotách volného trhu, svobody a individualismu (Shirley: 2012). Tedy hodnotách, které vycházejí i ze samotného libertarianismu. Jelikož si za své existence město Rapture a jeho společnost prošly několika fázemi, rozhodl jsem se pro potřeby této práce soustředit na etapu od počátku založení města až po konflikt známý jako *Občanská válka*. V tomto období ještě společnost města Rapture fungovala na základech libertariánské ideologie a lze ji podrobněji analyzovat (Shirley: 2012). Po propuknutí *Občanské války* se od těchto hodnot, v rámci přežití systému, upustilo (Levin: 2007) a analýza společnosti by v tomto případě byla jednoznačná. Systém města Rapture, který byl minimálně v počátcích své existence popisován jakožto utopický, se potýkal již od svého vzniku s problémy, které dle mého předpokladu vycházely z přílišného důrazu na prosazování libertariánských hodnot. Společně s tímto předpokladem se i nabízí otázka, zdali právě samotný až extrémní apel na uplatňování zásad volného trhu či individualismu, nepotlačoval svobodu ve smyslu, v jakém s ní pracují libertariánští myslitelé. A tedy si v Rapture aplikovaná podoba libertariánských prvků vzájemně nerozporovala a nenarušovala utopickou vizi ze své samotné podstaty. Ve své práci tak budu vycházet z předpokladu, že právě tato snaha vytvořit z Rapture město, ve kterém trh bude pozbývat jakoukoliv formu regulace, či individualismus a svoboda jednotlivce budou hnány do extrému, byly tím důvodem proč zde ve skutečnosti člověk nemohl být svobodný a systém, který tyto hodnoty prosazoval, se musel zákonitě transformovat do totalitního aparátu.

Z absence důkladné analýzy dystopického systému, který vychází z libertariánských hodnot vyvěrá i cíl této práce. Tím je vytvoření specifické kategorie dystopie, která by brala

v potaz libertariánské pojetí svobody a zodpověděla otázku, jakým způsobem se v charakterizované dystopii projevoval důraz na prosazování libertariánských hodnot na svobodách jednotlivců. K dosažení cíle jsem se rozhodl použít zakotvenou teorii, což je kvalitativní metoda vytvořená Anselmem Straussem a Barney Glaserem (Říháček – Hytych: 2013, 44). Jejím prostřednictvím lze daný jev, zde konkrétně dystopický svět města Rapture, zkoumat, lépe mu porozumět a na základě zjištěných dat vytvořit teorii (Říháček – Hytych: 2013, 44). Teorie je postavená na základě několika kroků, kterými jsou mimo jiné vytváření kódů v analyzovaných textech³ a hledání souvislostí mezi vytvořenými pojmy a kategoriemi. Lze tak říci, že nově vzniklá teorie je zakotvena v datech (Neff: 1998: 125). Samotný postup bude popsán a vysvětlen podrobněji v příslušné kapitole. Pasáži, která se bude zabývat metodologií, budou předcházet kapitoly, ve kterých budou operacionalizovány pojmy dystopie a svoboda, a to z toho důvodu, že na jejich základě následně bude utvořen filtr pro kódovací systém, který bude aplikován v analytické části této práce. Celou tuto práci zahájím charakteristikou společnosti města Rapture, a to v časovém rozmezí od vzniku města až po propuknutí období *Občanské války*, aby čtenář získal celkovou představu o předmětu výzkumu.

³ Jedná se konkrétně o knihu *BioShock: Rapture* (Shirley: 2012) a textů, které byly extrahovány ze souborů videoher *BioShock* (Levin: 2007) a *BioShock 2* (Levin: 2010).

Charakteristika společnosti města Rapture

„Postavit město na dně moře! Šílenství. Ale kde jinde bychom mohli být svobodní před spáry parazitů? Kde jinde bychom mohli vybudovat ekonomiku, kterou by se nepokusili ovládnout. Společnost, kterou by nechtěli zničit? Nebylo nemožné Rapture postavit na dně moře. Bylo nemožné jej postavit kdekoliv jinde.“

– Andrew Ryan (Levin: 2007).

Počátek vize svobodného podmořského společenství

Aby bylo možné charakterizovat společnost města Rapture, je nutné začít odpovědí na otázku jaké okolnosti vedli ke vzniku tohoto světa a na jakém základu zdejší společnost vznikla? Lze říci, že společnost města Rapture i samotné město jsou zhmotněním snů jediného muže, Andrewa Ryana⁴. Ryan je úspěšným podnikatelem ve fiktivní realitě zasazené do USA v období po druhé světové válce. Původem je Ryan z Ruského impéria, odkud musel s otcem krátce po bolševické revoluci emigrovat. Již v dětství byl Andrew Ryan svědkem bolševického znárodňování, což u něj vytvořilo silný odpor vůči takovýmto praktikám a v dospělosti se u něj projevovala silná úcta k úsilí jiných lidí a neúcta k zásahům do plodů těchto snažení. Do USA se tak vydal s vírou, že zdejší země bude hodnoty, které uznává, chránit. Poválečná situace však podle Andrewa Ryana směřovala zcela opačným směrem. Utvrdil ho v tom zejména předválečný soubor opatření a reforem známých jako *Nový úděl*, který vnímal jako políček do tváře všem úspěšným a pracujícím jedincům, kteří měli podporovat nesnaživé jedince, které Ryan označoval jako parazity. Nový úděl, respektive sociální politiky, vnímal Ryan jako socialistický jed trávicí americkou společnost, který pochází z bolševického Ruska (Levin: 2007). Takovéto praktiky se staly pro Ryana zdrojem narůstající frustrace, která byla dovršena atomovým útokem na Hirošimu a Nagasaki a informace o narůstajícím počtu onemocnění rakovinou,

⁴ Jedná se ve skutečnosti o přesmyčku jména filozofky Ayn Randové, která byla částečnou předlouhou pro úspěšného podnikatele, respektive pro jeho filozofické úvahy (Pointon, 2015, str. 6).

kteřá byla následkem tohoto útoku. Tehdy Ryan dospěl k přesvědčení, že je tento svět odsouzen k zániku (Shirley: 2012, 11–16). Při hledání řešení ho úvahy dovedly k uvědomění si, že vlastně neexistuje žádná země, která by byla pro lidi jako je on, a rozhodl se, že ji vybuduje (Levin: 2007).

Pátého listopadu 1946, 433 kilometrů západně od Reykjavíku, začala utajovaná výstavba podmořského města. Utajovaný *Severo atlantský projekt* byl bez značných komplikací plně dokončen roku 1951. Již od počátku výstavby Ryan velice intenzivně vyhledával po celém světě obdobně smýšlející a stejnou měrou frustrované jedince. Do Rapture se tak dostali například umělci, kteří trpěli pocitů nedocenění ze strany průměrných diváků, či vědci, kterým se protivily morální zásady zabraňující jim dělat pokusy na lidských dobrovolnících. Vidina společenství, které by je zejména z ekonomického a morálního hlediska neomezovalo, je z pochopitelných důvodů lákala (Shirley: 2012). V rámci rekapitulace představení původu této společnosti lze říci, že se společnost v Rapture skládala zejména z umělců, vědců, doktorů, konstruktérů a celé další řady oborově odlišných kapacit, které spojovala nespokojenost a frustrace ze současného chodu světa a dokázali se identifikovat s Ryanem prezentovanou vizí podmořského světa, ve kterém jim nikdo nebude bránit se plně realizovat.

Ústřední rada města Rapture

Ústřední rada města Rapture byla oficiálně jediným zákonodárným orgánem města Rapture. Předsedal jí Andrew Ryan a společně s ním ji utvářeli další nejvlivnější osobnosti města Rapture. Vznést požadavek na členství v radě mohl prakticky kdokoliv, ale v praxi záleželo na Ryanovi a dalších členech rady, zdali žádosti vyhoví či nikoliv⁵. Samotným účelem rady mělo být dohlížet nad chodem města Rapture a dodržování pravidel, aniž by zasahovala (Shirley: 2012, 134). V případě nouze, mohla být ohrožena existence samotného města či by byly porušeny někým z občanů základní pravidla, která budou

⁵ Tato skutečnost se projevila v okamžiku, kdy o členství v radě zažádal Frank Fontain. Tehdy Ryan sice souhlasil, že požadavek radě přednese, ale osobně byl proti Fontainově členství. Výsledkem nakonec bylo, že Fontain se členem rady nestal (Shirley: 2012, 134).

popsána níže, v takových chvílích mohla ústřední rada zasáhnout. V krizové situaci tak rada mohla kontrolovat majetek jednotlivých občanů, přivlastňovat si soukromé podniky a vydávat zatýkácí rozkazy. Je však otázkou, zdali měli ostatní členové rady reálnou moc, jelikož se vždy Ryanovi podařilo prosadit jeho názor. Navíc v pozdější etapě existence města Rapture, vydávané směrnice již pocházeli přímo od Andrewa Ryana, který prakticky neměl žádné překážky v momentech, kdy se rozhodoval podnikat drastická opatření, která měla ochránit jeho město. Jedním z nejdrastičtějších a zřejmě i nejfatálnějších kroků v rámci rady bylo zakročení proti podniku *Fontainova Futurologie* (Fontain Futuristics), což bylo společností vnímáno jako útok na samotné základy hodnot města Rapture (Levin: 2007).

Ideály spojující společnost města Rapture a pravidla jenž regulovala konání jedinců

Přinejmenším zpočátku struktura podmořské společnosti připomínala společnosti velkých amerických měst přelomu 50/60 let; jako byl například New York, nebo Chicago. Společnost se tak dělila na nižší, střední a vyšší třídu. Střední a vyšší třída se skládala primárně z jedinců, které rekrutoval Andrew Ryan, a jejich rodin. Tito lidé byli většinou schopni ve společnosti nastavené na honbu za ziskem, v rámci systému čistého individualistického kapitalismu, uspět a dále prosperovat. Ryan zde předpokládal, že snažení a ambice napomohou jedinci se v takovéto společnosti realizovat. Za předpokladu, že se někomu nedařilo, očekávalo se, že se nepřízní osudu nenechá zastavit a sám nalezne řešení, jak se s nelehkou situací vypořádat a znova se pokusí na poli volného trhu prosadit. Každý, kdo by se domáhal pomoci od jiných, byl v očích Andrewa Ryana parazit, a parazitům Rapture nebylo určeno. I z toho důvodu byla v Rapture absence veřejných statků a čehokoliv, co by připomínalo sociální systém. Jednou z jistot, které v podmořské společnosti jedinec měl, byla jistota svobodného podnikání, která nebyla omezována za předpokladu, že daný jedinec nenaruší svobodu v podnikání druhých. Tmelícím prvkem

celé společnosti byl tzv. *Velký řetěz*⁶. Jednalo se o Ryanův alegorický popis trhu a jeho vývoje. Podle tohoto ideálu, každý pracující jedinec a spotřebitel prostřednictvím své přirozené snahy vyrábět, nakupovat a prodávat, ovlivňuje ekonomiku (Levin: 2007)⁷.

Motiv svobody byl mimo zmíněnou svobodu podnikání patrný i v dalších aspektech zdejší společnosti. Lidé v Rapture měli být osvobozeni od strachu ze světa na povrchu, jelikož všichni, kteří sem přišli sdíleli s Ryanem obavu z válečných konfliktů, atomových zbraní, nebo odvodů do armády. V Ryanem představené utopické vizi měli být jedinci osvobozeni od předsudků, jelikož v té době nebyla společnost na povrchu tolerantní vůči marginálním skupinám, které se utvářely na základě pohlaví, sexuální orientace, rasy či náboženství. Jelikož Ryan pocházel z Ruska, kde byl svědkem bolševického znárodnování soukromého majetku, a posléze za života v USA, i Rooseveltových ekonomických programů s nimiž nesouhlasil, prosazoval v Rapture ideu svobodného trhu. Měnou zde byl rapturský dolar, který nově příchozí směřovali za americké dolary. Lidé za ně v Rapture mohli nakoupit prakticky cokoli, jelikož zde nebyly skoro žádné regulace. Rapture tak mělo být pro všechny jeho obyvatele novým svobodným začátkem (Levin: 2007; 2010).

I když základy, na kterých byla idea města Rapture vybudována, vycházely z odporu k regulacím a pravidlům, přeci jen bylo nastavení základních pravidel nezbytné, proto aby systém mohl naplnit svoji základní funkci, aneb přežít. Loupeže byly zakázány, nikdo nemohl opustit Rapture, či do Rapture přivést nežádané předměty. Zakázán tak byl dovoz Bible a jiných svatých knih (Shirley: 2012, 133), na což implicitně upozorňoval uvítací slogan uvnitř majáku, který sloužil jako vstup do města. Na propagandistickém praporu, před tváří sochy Andrewa Ryana, stálo „*Žádní bozi, nebo králové. Pouze člověk.*“ (Levin: 2007). Dále byl zakázán dovoz blíže nespecifikovaného luxusního zboží, které dle Ryana

⁶ Abstrakce Velkého řetězce jednoznačně odkazuje na svobodnou směnu, nicméně v holistickém měřítku. Velmi se podobá principu katalaxe, tedy vzájemně dobrovolné a spontánní tržní směny vycházející z teorie rakouské ekonomické školy (např., Hayek: 1966). Zásadní rozdíl je však v tom, že katalaxe se nevěnuje trhu jako celku, ale jednotlivým individuálním neopakovatelným vztahům mezi jednotlivými tržními subjekty. Je tedy metodologicky individualistická, kdy naopak *Velký řetěz* používá metodisticky kolektivistickou optiku na fenomén trhu.

⁷ Andrew Ryan k Velkému řetězu ve videohře *BioShock* řekl „*Nevěřím v žádného boha, v žádného neviditelného mužíčka na nebi. Ale existuje něco daleko mocnějšího, než jsme my všichni. Je to kombinace našich snah. Spojuje nás Velký řetěz průmyslu. Ale jen tehdy, pokud každý dělá vše pro své vlastní blaho, může řetěz táhnout celou společnost správným směrem. Řetěz je příliš mocný a příliš tajemný, než aby o něm mohla jakákoli vláda rozhodovat. Kdokoliv tvrdí něco jiného, má buď ruku ve vaší kapse, nebo míří pistolí na vaši hlavu.*“ (Levin: 2007).

mělo být schopno Rapture produkovat v blízké době samo. A zakázána byla jakákoliv komunikace s okolním světem, zejména byla zmíněna v těchto souvislostech forma korespondence. Utajení bylo pro Rapture bráno jako ochrana před světem, který se žene do záhuby. Regulace byly zmíněny v souvislostech s postavou Franka Fontaina. Ten v Rapture začal podnikat v oblasti rybolovu, což byl pro Rapture jeden ze základních zdrojů potravy. Fontain disponoval rybolovnými ponorkami, avšak Andrew Ryan si vyžádal nad nimi dohled. Důvodem v tomto případě byl zmíněný důraz na utajení Rapture. Ve světě na povrchu již bylo dost stop, které mohly vést k odhalení podmořského města, tudíž Ryan nechtěl vzbuzovat podezření nadměrným rybolovem v oblasti, kde bylo Rapture postaveno. Do Rapture se tak nemělo příliš dostávat jak směrem dovnitř, tak ani ven (Shirley: 2012, 132). Individualizace společnosti byla podřízena „*Velkému řetězu průmyslu*“. Jak Ryan Fontainovi řekl, všichni v Rapture jsou jednotlivci, ale všichni tito jednotlivci jsou podřízeni *Velkému řetězu*. Ten je spojuje v jejich boji za vlastními zájmy. Slabým článkem *Velkého řetězu* je, že někdo do Rapture něco propašuje. To může *Velký řetěz* rozbít. A propašovat se dají i ideje (Shirley: 2012, 133). Z toho, co zde bylo prozatím o Andrewu Ryanovi uvedeno, je relativně snadno představitelné, jaké ideje měl na mysli. Především se jednalo o sociální uvažování, což se i později ukázalo jako hrozba pro stabilitu společnosti města Rapture, což bude v další části rozebráno.

Rizika ohrožující stabilitu ideje města Rapture

Víra v ideje, na nichž město Rapture bylo postaveno, se setkávala se sympatiemi zejména ze strany vyšších a středních tříd. Problematickým prvkem pro pevnost a celistvost *Velkého řetězu* zde byla nižší třída. Ta se skládala především z dělníků, kteří se podíleli na stavbě Rapture. Na území podmořského města se jednalo o atypickou skupinu, která se měla prosadit v systému, do kterého se dostali s minimem zdrojů a bez možností sociálních programů, charit či jiných podpůrných sloupů, sloužícím k pomoci méně šťastlivým jedincům. Existence takové podpory by byla v přímém rozporu s filozofií města Rapture, potažmo s filozofií Andrewa Ryana, který takovéto programy označoval za parazitující a

v Rapture za zapovězené (Shirley: 2012; Levin 2007; 2010). Kromě dělníků se do nižší třídy dostali neúspěšní podnikatelé z vyšších tříd. V Rapture nebylo neobvyklé, že někteří podnikatelé neuspěli, s tím i Ryan počítal, avšak počítal i s tím, že se jim podaří dané problémy vyřešit a prosadit se. Nicméně se stávalo, že podnikání některých jedinců bylo narušováno konáním jiných, i když bylo v souladu s pravidly města Rapture. Příkladem zde byl osud obchodníka se smíšeným zbožím Gravensteina⁸. Podnikání Gravensteina bylo narušeno konáním Gordona Shepa. Shep podnikal v oblasti vyvážení a likvidace odpadu a od Gravensteina požadoval desetinásobek ceny, kterou platili ostatní Shepovi klienti. Gravenstein odmítl na tuto dohodu přistoupit, a tak mu Shep přestal vyvážet odpad, a dle Gravensteinova podezření mu před obchod dovážel i odpad, který nebyl Gravensteina. Množství odpadu z logiky věci odpuzovalo Gravensteinovu klientelu, a tedy i ohrozilo existenci jeho podnikání. Shep se opíral o argument neregulovaného trhu, v rámci něhož si mohl stanovit cenu dle své libosti. Ryan navrhl Gravensteinovi alternativu, aby se o odpad postaral sám. To však Gravenstein vyloučil s tím, že nemá nikoho, kdo by mu pomohl s obchodem. Na Gravensteinův návrh veřejného vývozu odpadu se Ryan ohradil s tím, že je to něco, co by udělal Stalin či Roosevelt. Nakonec situace vyústila Gravensteinovou sebevraždou (Shirley: 2012, 168–173).

Jiným problémem, který záhy začal podmořské město sužovat, byl narůstající se výskyt psychických onemocnění a nestability u značné části populace Rapture. To souviselo se zmíněným pravidlem nemožnosti Rapture opustit. Andrew Ryan se v těchto souvislostech rozhodl do Rapture pozvat klinickou psychiatrickou doktorku Sofii Lambovou, aby napomohla psychické problémy obyvatel řešit (Shirley: 2012, 158–162). Kromě pomoci obyvatelům se i podílela na výstavbě zábavního parku, ve kterém byla šířena Ryanova propaganda, která poukazovala na výhody Rapture a na nebezpečí světa na povrchu. Ryan však značně podcenil levicové filozofické postoje Lambové, v rámci nichž obhajovala společenské dobro a Ryanem opovrhovaný altruismus (Levin: 2010), tedy hodnoty, kterými Ryan opovrhoval a které vnímal jako ohrožující pro stabilitu společnosti v Rapture. Ryan sice předpokládal, že budou zpočátku v Rapture nějaké společenské

⁸ Křestní jméno této postavy nebylo v rámci oficiálně dostupných informací uvedeno.

problémy, a domníval se, že se časem stabilizují. Nepočítal však s tím, že Lambová bude vize sociálních programů veřejně prezentovat a neočekával, že se jim dostane tak velké podpory, jaké se jim dostalo (Shirley: 2012, 213–216). Tehdy si Ryan uvědomil, jaké riziko pro něj a Rapture Lambová představuje. Původně s ní chtěl vést veřejnou debatu, při níž by ji i její marxistickou filozofii zdiskreditoval. Avšak po bombovém útoku, na kterém se mohla podílet, a poté co obrátila část Ryanových dělníků proti jejich zaměstnavateli, došla Ryanovy trpělivost a rozhodl o tom, že Lambová bude tajně převezena do Persephone, části Rapture, ve které bude uvězněna (Levin: 2010). Zde končili ti jedinci, které Ryan a ústřední rada shledali jako nepohodlné (Shirley: 2012, 268–273). Nicméně odstraněním Lambové zcela nevymizelo semínko touhy po sociálních jistotách, které zanesla do společnosti Rapture, a které se drželo na živu především v nižších třídách. Toho mimo jiné využila postava zmíněného Franka Fontaina ve svém pokusu zničit svět Andrewa Ryana (Levin 2007; 2010), čemuž se bude věnovat následující část.

Frank Fontain a plasmidy

Příchod postavy Franka Fontaina do Rapture byl, jak se postupně ukáže, pro vývoj Rapture zásadním okamžikem. Do podmořského světa se dostal podvodným způsobem, kdy se vydával za úspěšného námořníka a pašeráka (kterého před tím zabil), jenž přišel na efektivní způsob podmořského rybolovu. Fontainova inovace zaujala Ryana, který právě takové lidi v Rapture potřeboval. Neměl však ani zdání o tom, že Fontainovým cílem bylo Ryana připravit o vše. Důvodem byla přílišná ambicióznost Fontaina, která ho mnoho let před vznikem Rapture dohnala v okamžiku, kdy poprvé spatřil Ryanovu tvář, k nepřekonatelné touze Ryana zničit společně s jeho sny (Shirley: 2012, 79–80). Po příchodu do Rapture Fontain vybudoval podnik Fontainova Futurologie. Z počátku se zabýval výhradně rybolovem. Toto zaměření Fontainovi zajistilo kontakt s povrchem⁹ a umožnilo mu do Rapture pašovat předměty, které byly již výše zmíněny jako nežádoucí.

⁹ Ač jak bylo zmíněno výše, chtěl Andrew Ryan dohled nad Fontainovými ponorkami, Fontain i tak přišel na blíže nspecifikovaný způsob, jak Ryanově dohledu uniknout. Pravděpodobně se jednalo o formu úplatků a vydírání, což byly metody, jichž Fontain využíval ve vysoké míře (Shirley: 2012, 176–177).

Cílem bylo postupně narušovat stabilitu Ryanova Rapture (Levin: 2007). Mimo pašerácké aktivity se Fontain začal zajímat o dělníky a celkově nižší třídu, v níž spatřoval potenciální sílu, která mu napomůže získat Rapture a Ryana zničit. Jedním z jeho projektů tak bylo vybudování *Fontainova centra pro chudé* (Shirley: 2012, 264).

Postupně se Fontain vypracoval díky svým pašeráckým aktivitám na jednoho z nejbohatších a nejvlivnějších občanů Rapture. Jeho pozici dokládá například ta skutečnost, že dokázal na svoji stranu dostat některé Ryanovi zaměstnance či to, že se za ním vydávali vědci, jejichž výzkum odmítl Ryan podpořit. To byl případ i vědců Brigid Tenenbaumové a Yi Suchonga (Shirley: 2012, 176,178,180; Levin: 2007). Ti náhodou objevili záhadnou látku pocházející z těla specifického druhu podmořského slimáka, která při kontaktu s lidskou DNA vyléčila postiženému jedinci paralyzovanou ruku (Shirley: 2012, 164). Jelikož Fontain spatřoval v genetické manipulaci potenciál, rozhodl se výzkum Tenenbaumové a Suchonga financovat (Shirley: 2012, 180–184). Látka byla pojmenována Adam¹⁰ a jejím zpracováním vznikly *plasmidy*, sérum, které do lidského těla zavádělo modifikované kmenové buňky, jenž v daném těle aktivovaly nadlidské schopnosti. Kupříkladu tak byl člověk schopen produkovat oheň či blesky, teleportovat se, či mu daly telekinetické schopnosti. Aby dané buňky mohl infikovaný jedinec aktivovat, potřeboval do svého těla pravidelně zavádět jako spouštěcí mechanismus látku *Eve*¹¹, která se rovněž extrahovala z onoho druhu podmořského slimáka (Levin: 2007; 2010; Shirley: 2012, 206–211).

Vzhledem k tomu, že Fontain v *plasmidech* spatřoval přinejmenším ohromný tržní potenciál, rozhodl se jejich výzkum nejen finančně podporovat. Mimo financí a podmořských slimáků potřebovali Tanenbaumová a Suchong lidské hostitele, na nichž by účinky látky Adam testovali. To vše jim mohl prostřednictvím své pašerácké sítě Fontain zajistit (Shirley: 2012, 194). Aplikace Adama však sebou přinášela i své riziko. Tím bylo vytvoření závislosti, která po dlouhodobějším užívání rozkládala člověka zevnitř i

¹⁰ Jméno látky bylo referencí na biblického *Adama*, z něhož pochází život celého lidského pokolení. Látka rovněž přinášela život. Ničila poškozené buňky a nahrazovala je novými (Shirley: 2012, 192)

¹¹ Rovněž se jedná o referenci na postavu z biblických příběhů.

z vnějšku a časem se z něj mohl stát tzv. *splicer*¹² (Levin: 2007). Vysoká návykovost na Adama byla pro Fontaina příjemným bonusem. Závislost zajišťovala kromě zisku i relativně snadnou manipulovatelnost se závislými jedinci (Shirley: 2012, 194). Jakmile byly *plasmidy* vypuštěny do oběhu neregulovaného trhu, vliv Fontaina enormně vzrostl. Postupně se čím dál více obyvatel Rapture stávalo na *plasmidech* závislých, což je dostávalo do finanční tísně, ve které jim pomocnou ruku nabídnul Frank Fontain (Levin: 2007; Shirley: 2012, 264). Jelikož produkce *plasmidů* byla zcela závislá na látkách *Adam* a *Eve* z podmořských slimáků, kterých začal být nedostatek, potřeboval Fontain přijít s alternativním způsobem, jak tyto látky vyrábět. Řešením tohoto problému byly mladé dívky, jimž byli podmořští slimáci implantováni do žaludku. Mezi dívkou a slimákem vznikl symbiotický vztah, který činil dle vědců slimáka šťastným. To vedlo k několika efektům. Především se slimákům dařilo produkovat, pro Fontainovi potřeby, dostatečné množství *Adama* a *Eve* (Shirley: 2012, 256–258). Dále slimák daným dívkám dal schopnost vycítit a extrahovat látku *Adam* z některých mrtvých obyvatel Rapture, kteří se nestali *splicery* či přímo ze *splicerů*, v jejichž tělech se *Adam* nacházel (Levin 2007; Shirley: 2012, 376–377). Mladé dívky bylo v Rapture relativně snadné sehnat. Nejen díky *plasmidům* mnoho dětí osiřelo (Shirley: 2012, 225). Fontain se rozhodl této skutečnosti využít a vybudoval sirotčinec pro mladé dívky, čímž si zajistil krytí pro zdroj hostitelek podmořských slimáků¹³ (Levin: 2007; Shirley: 2012, 258).

¹² *Spliceři* jsou jedinci, kteří byli po fyzické a psychické stránce deformováni kvůli nadměrnému užívání *plasmidů* a stali se zcela závislými na látce *Adam*. Honba za touto látkou se stala jejich primárním instinktem (Levin: 2007).

¹³ Sirotčinec dostal jméno *Sirotčinec malých sestřiček* (The Little Sisters Orphanage), od něj pak bylo odvozeno označení pro infikované dívky, kterým se začalo říkat *Malé sestřičky* (Little Sisters).

Období před konfliktem známým jako Občanská válka a zhroucení ideje Ryanova Rapture

Události, které doposud byly zmíněny, připravily v Rapture pole pro konflikt mezi dvěma muži, Andrewem Ryanem a Frankem Fontainem. *Plasmidy*, sílicí sociální stratifikace, znatelnější rizika *Velkého řetězu* industrialismu, který slabé nechával za sebou a hrál ve prospěch pouze části společnosti Rapture, to vše mimo jiné bylo předzvěstí konfliktu, jenž byl v dějinách Rapture znám jako *Občanská válka*. Z výše uvedených skutečností lze vyvodit, že si vznikajících společenských rozkolů byl vědom Frank Fontain, který se nerozpakoval jich využít a posilovat je. Na druhou stranu Andrew Ryan je nevnímal jakožto velké riziko a věřil ve *Velký řetěz*. Ač Ryana jeho přátelé nabádali k aplikaci regulací vůči Fontainovi, Ryan skálopevně trval na zachování nedotknutelnosti tržní svobody trhu. Regulační doporučení se týkala zejména *plasmidů*. Jednalo se o riziko, které se stávalo více a více znatelnějším. Ryanovi se však tyto návrhy nezamlouvaly¹⁴. Argumentoval tím, že na alkoholu je člověk rovněž závislý a že prohibice nevedla k ničemu dobrému. Namísto toho se rozhodl vstoupit na trh s typem *plasmidů*, které budou pro uživatele z fyzického i psychického hlediska bezpečné (Shirley: 2012, 290). Příčinou Ryanovi neochoty podniknout vůči Fontainovi jakékoliv kroky bylo, že se Fontain stal druhým nejmočnějším mužem v Rapture a dalo se hovořit o tom, že vlastní polovinu města (Levin 2007; Shirley: 2012, 338). Jakmile Ryan začal konečně pociťovat Fontaina více jako riziko nežli pouhého konkurenta na poli volného trhu, rozhodl se konat. Prvním krokem byla utajovaná kontrola Fontainových ponorek, aby se získaly nezpochybnitelné důkazy o Fontainových pašeráckých aktivitách. Tato akce se však nepodařila, jelikož o ní Fontain věděl a podnikl proti Ryanovým lidem útok. Před Ryanem se potom obhajoval tím, že o kontrole nevěděl. Ozbrojený akt tak měl být obranou proti zlodějům (Shirley: 2012, 309–315). Při tomto rozhovoru se Ryanovi plně ukázalo, že jejich síly jsou vyrovnané a hrozí, že se váhy přikloní na stranu Fontaina. Tehdy Fontain řekl Ryanovi „*Pokud mne necháte na pokoji, nechám na pokoji i já Vás...Na cestě jsou nové plasmidy. A vy lidi s nimi budete*

¹⁴ Jediný *plasmid*, u kterého skutečně Ryan zvažoval regulaci, byl plasmid umožňující teleportaci. Mohl totiž narušit bezpečnost Rapture a umožnit uživateli opustit Rapture a ohrozit utajení podmořského světa (Shirley: 2012, 292).

muset žít. Protože já změním vše, Ryane. Měním vše zevnitř i z vnějšku. A nikdo mne nemůže zastavit. Můžeme to udělat lehkou–nebo těžkou cestou...“ (Shirley: 2012, 318).

Od tohoto setkání začal Fontain podnikat kroky, které měly Ryana donutit zakročít. Cílem bylo, aby všichni v Rapture byli svědkem toho, jak Andrew Ryan jde proti svým zásadám a tedy, že *Velký řetěz* a celé idea Rapture jsou pouhou lží. Lidé by se následně obrátili k novému vůdci a tím měl být právě Fontain (Levin 2007; Shirley: 2012, 339). Fontain vysloveně toužil po občanské válce a revoluci. Nebál se tak nechávat zabít Ryanovi strážce pořádku. Počítal s tím, že Ryan bude vědět kdo za vraždami stojí (Shirley: 2012, 338). V té době se musel kromě Fontaina, začít Ryan vypořádávat s čím dál zběsilejšími *splacency*. Jejich agresivita se stupňovala a přinutila tak Ryana podnikat první kroky měnící podobu Rapture. Byl vyhlášen zákaz vycházení, zavedly se identifikační karty a jejich kontroly, zvýšil se výskyt bezpečnostních věží a robotů na klíčových místech. Zavedlo se rozšíření trestu smrti na více blíže nespecifikovaných forem zločinů. Nakonec se Ryan rozhodl, v reakci na zavražděné strážníky, k útoku na Fontainův podnik¹⁵, což sice bylo proti zásadám Rapture, ale jednalo se o krok, který měl Rapture zachránit (Shirley: 2012, 342–343). Ryan se tedy uchýlil k akci, v kterou Fontain neskrývaně doufal.

Roku 1958 v blíže neurčeném datu se uskutečnil útok na podnik Franka Fontaina. Tento konflikt vyústil Fontainovou fingoanou smrtí (Levin: 2007). Ryan se pokusil zmírnit dopady na uvažování společnosti propagandou, která prezentovala trest smrti a další zmíněné kroky, jako zásahy výhradně proti pašerákům, kteří do Rapture dováželi jak nežádoucí zboží, tak nežádoucí myšlenky, které ohrožují vše, co se občané Rapture pokusili vybudovat. Občané však nedokázali uznat tu skutečnost, že Ryanova společnost si přivlastnila podnik, který zbyl po Fontainovi¹⁶ a odmítala se ho vzdát (Levin 2007; Shirley: 2012, 352–398). V době, kdy začal Ryan ztrácet podporu obyvatel Rapture, se na scéně

¹⁵ Vražda strážníků byla poslední pomyslnou kapkou. Problémem byly pro Ryana i pokračující Fontainovi pašerácké aktivity, která do Rapture dostaly mimo jiné zapovězené Bible. V podmořském světě, který měl být oproštěn od náboženství se začala formovat tajná křesťanská uskupení. Dále Fontain prodával zbraně Sofii Lambové, které se podařilo převzít kontrolu nad oblastí Persephone. Velký řetěz začal Ryanovi vyklouzávat z rukou a byl čas za něj zatáhnout (Shirley: 2012, 355). Navíc k tomu všemu celá situace nabrala i mnohem osobnější rozměr, jelikož Ryan podezříval Fontaina ze zásahů do jeho soukromého života a zničení Ryanova vztahu s herečkou Jasmine Jolene (Shirley: 2012, 354).

¹⁶ Fontainův podnik byl přejmenován na Ryanovi plasmidy (Ryan plasmids) (Shirley: 2012, 375).

objevil tajemný Atlas. V Rapture se postupně začaly objevovat plakáty, které hlásaly „*Ano, někdo se stará. Atlas zná ten pocit, že se v Rapture nikdo nestará! Bojujte za Atlase! Bojujte za práva pracujících...*“ (Shirley: 2012, 370). Ve skutečnosti Atlas byl Frank Fontain, který plně přejal rétoriku Sofie Lambové, která ho v těchto ohledech do značné míry inspirovala (Levin: 2010; Shirley: 2012, 216–217). Atlasova rétorika měla primárně dva cíle. Zaujmout předně dělníky a zdiskreditovat Ryana a jeho ideu. Z rozhlasu tak zaznívala poselství jako „*Byli jsme požíráni nadvakrát. Nejprve nás požíralo Rapture a pak Ryan*“, nebo „*Pořád se nám dokola lhalo. Řekli nám, že zde bude volný trh—a co se stalo? Ryan převzal Fontainovu Futurologii! Vzal si ji silou, skutečně! Začal zákazem vycházení a kontrolami—přeměňuje toto místo na policejní stát*“ či „*proč by bohatství Rapture mělo patřit pouze pár vybraným jedincům? Řekněte mi proč!*“. Dělnické třídy Atlas slíbil program na sdílení bohatství, či příspěvky dvou tisíc rapturských dolarů každé rodině. Pokud pak dojde k boji, mají se dělníci chopit zbraní a Adama a jít hájit svá práva (Shirley: 2012, 372–373).

Mezitím se Andrew Ryan pokoušel zajistit stabilitu vývojem *plasmidů* a vlastní propagandy. V případě propagandy se Ryan snažil cílit proti Atlasovi a vzbudit ve zbylém obyvatelstvu Rapture obavy z parazitů, jak dokládá například slogan „*Atlas je přítel parazitů! Ignorujte lži Atlase a jeho parazitů! Rapture je na vzestupu!*“ (Shirley: 2012, 436). V této době však již Ryanovým slovům mnoho obyvatel nevěřilo a za dané situace a v porovnání s Atlasovou propagandou zněla poněkud lacině (Levin: 2007). V případě *plasmidů* se Andrew Ryan potýkal s jedním problémem. Jelikož měl k dispozici omezené množství podmořských slimáků, musel se spolehnout na mladé dívky, které se tak pro Ryana staly primárním zdrojem potřebného *Adama*. Ryan však odmítal provozovat sirotčinec jako Fontain a veškeré úkony svázané s Adamem a dívkami se odehrávaly za zavřenými dveřmi. Nicméně časem někteří obyvatelé Rapture odhalili, že se Ryan neštítí nechat mladé dívky unést a udělat z nich *Malé sestřičky* (Shirley: 2012, 438–439; Levin: 2007), které se volně pohybovaly po Rapture a extrahovaly *Adama* z mrtvých těl. To však sebou přinášelo další riziko. Plasmidy už u značné části populace způsobily silný rozklad osobnosti, či se z nich stali *spliceři*. Jejich pudem se stala honba za *Adamem* a pod útokem se ocitly zejména *Malé sestřičky*. Ryan tak spustil další kontroverzní projekt, který měl bezpečnost *Malých*

sestřiček vyřešit. Výsledkem bylo vytvoření bytostí pojmenovaných *Velký tatka*¹⁷ (Big Dady) (Levin: 2007). Feromony byl následně navozen umělý vztah mezi Malými sestřičkami a Velkými tatky, čímž byl zajištěn bezpečnější sběr Adama (Shirley: 2012, 377).

Definitivní rozklad Ryanova snu byl završen během oslav nástupu nového roku 1959. Během těchto oslav Atlas inicioval útok *splicerů* na poslední zbytky Ryanových přátel. Ryan v reakci na to vyhlásil Atlasovi válku, která byla pojmenována *Občanská válka* (Shirley: 2012, 389–397). Pro Rapture to znamenalo odklon od všech ideálů, na nichž bylo město založeno. Problém se *splicery* vyřešil Ryan feromony, kterými je mohl ovládat, čímž získal proti Atlasovi armádu, kterou neváhal použít. Kontrola prostřednictvím feromonů se však nevztahovala pouze na *splicery*, ale i na běžné obyvatele. I když si Ryan byl vědom toho, že takové konání jde proti jeho zásadám i proti zásadám na nichž stojí Rapture, dle jeho slov myšlenka na obětování svobody, základního kamene Rapture je sice odporná, ale je válka a hrozí, že Atlas a jeho přívrženci ze všech udělají své otroky. Zoufalé časy si tak vyžadují zoufalé řešení (Levin: 2007)¹⁸.

¹⁷ Jednalo se o spojení člověka a stroje. Jako lidský element zde posloužili kriminálníci a v podstatě i Ryanovi odpůrci. Vzezřením *Velcí tatkové* připomínali ohromné potápěče a namísto pravé ruky měli povětšinou kuželovitý vrták (Levin: 2007).

¹⁸ Zde navazuje videohra BioShock (Levin: 2007) Hlavní hrdina Jack se dostane po letecké katastrofě do rozvráceného Rapture, kde zrovna probíhá Občanská válka mezi Atlasem a Andrewem Ryanem. Atlas se spojí s Jackem a pomůže mu se dostat k Ryanovi. Po Jackovi následně chce, aby Ryana zabil. Při tomto okamžiku dojde k celé řadě zvrátů. Jack zjistí, že je synem Andrewa Ryana, který se doslova narodil ve zkumavce v laboratoři Franka Fontaina, byl psychologicky naprogramován (splnit rozkaz, pokud začíná spouštěcí frází „Byl bys tak laskav...“) a geneticky nastaven tak, aby rychle zestárl. Dále bylo odhaleno, že Atlas je celou dobu Frank Fontain. Jack nejprve zabije Ryana, který mu to přikáže, aby Jackovi dokázal, že na rozdíl od něj si svůj osud může vybrat, jelikož není otrok. Jack se pak přes mnohé nástrahy dostane k Fontainovi a utká se s ním. Po svém vítězství se Jack dostane zpět na povrch, kde pokojně dožije.

Příběh města Rapture následně rozšiřuje videohra BioShock 2 (Levin: 2010), která se odehrává v oblasti Persephone, kterou ovládla Sofia Lambová. Hlavním hrdinou je zde Johny Topside, který byl přetvořen na Subjekt Delta, tedy prvního Velkého tatku, který úspěšně navázal umělé pouto s Malou sestřičkou, kterou byla dcera Sofie Lambové, Eleanor.

Operacionalizace dystopie na základech západní utopické a dystopické tradice

„Persephone... tajné sídlo Sinclair Solutions. Nikdy jsem nevěřil na Ryanovu vizi té velké harmonie. Poskytnul jsem mu proto odlehlé místo, kam může šikovně uklidit všechny ty, kteří nezapadají do jeho koncepce. Utopie by vlastně neměla vytvářet potřebu politických žalářů, nebo ano? Ale pokud budete v branži tak dlouho jako já, potom vycítíte předem, co bude následovat – a kde se otevírá možnost nového kšeftu.“

- Augustus Sinclair (Levin: 2010).

Současné chápání pojmu dystopie vychází z tradice, která má své kořeny již v antice. Bez základního představení tohoto myšlenkového proudu by samotná operacionalizace dystopie byla přinejmenším neúplná a zavádějící. Zároveň by čtenář mohl nabýt dojmu, že se jedná o pouhou antitezi či negaci ve vztahu k pojmu utopie. Nemyslím si však, že se jedná o zcela přesné vymezení. Tato část by tedy měla poukázat na komplexnost tématu dystopie. Po stručném představení myšlenkového základu se teprve odvážím učinit krok operacionalizace konceptu dystopie. Aby čtenář nebyl zmaten, upozorním ho, že zejména v počátcích se bude více setkávat s pojmem utopie. Což je dáno tím, že se dystopická tradice začala utvářet později v porovnání s utopistickou. Avšak představení utopické tradice je, jak později vyplyne, nezbytné pro pochopení té dystopické.

Pokud hovoříme o dlouhodobější tradici utopického potažmo dystopického myšlení, většinou se jedná o kontext západní tradice, a provázanost s křesťanstvím. Identifikoval jsem zde dva proudy, které debatují nad univerzálností utopického smýšlení. První vychází z díla Krishana Kumara *Aspects of the western utopian tradition* (Kumar: 2003). Kumar zde dochází k názoru, že utopii nelze chápat univerzalisticky a že se skutečná utopická tradice mohla vyvinout mimo západní svět. Jedině Čína se dle Kumara utopické tradici západního světa přiblížila (Kumar: 2003, 72–73). Druhý proud vychází z díla Douwe Fokkema *Perfect Worlds: Utopian Fiction in China and the West* (Fokkema: 2011). Fokkema oponuje Kumarovi tím, že touha po lepším životě a mírumilovné společnosti není

limitována kulturou vycházející z odkazu křesťanství a nejedná se tedy o exkluzivitu západní kultury (Fokkema: 2011, 402). Pro potřeby této práce bude přínosnější se soustředit na vývoj západní utopické tradice s tím, že ji ale nebudu připisovat exkluzivitu. Západní utopická tradice je v tomto případě důležitější, jelikož v jejím kontextu vznikl svět města Rapture, který bude předmětem analytické části.

Západní utopická tradice je nejvíce spojována s Thomasem Morem¹⁹ a jeho dílem *Utopie* (More: 1950). Vydání této knihy v roce 1516 lze brát jako počátek moderního chápání utopie (Kumar: 2003, 68), specifičnost tohoto díla však bude rozpracována později. Významově se jedná o derivaci řeckých výrazů pro místo, které nikde není²⁰ a dobré místo²¹. Z toho lze vyvodit, že utopie znamená místo, které je dobré a zároveň ho nelze nikde a nikdy nalézt. Pouhé chápání konceptu utopie na základě významu je však problematické. Většina společností má kulturní reference na místa, která by pod takto široce chápanou utopii mohla spadat. Kupříkladu *El Dorado* nebo *Shangri-Las*. To však nejsou utopie, jsou totiž příliš abstraktní. Tradice, kterou nastavila Morova Utopie vychází z několika pravidel, která jí konkretizují a napomáhají ji se vymezit vůči pouhému fantazírování. Utopie se tak pokouší ztvárnit dokonalou společnost, která však zůstává v hranicích možného. Tyto hranice jsou široké, ale musejí mít své limity. Společnost zde musí být uvěřitelná (Kumar: 2003, 64). More při utváření utopie spojil dva koncepty dokonalého společenství, *platónskou* a *židovsko-křesťanskou* (Kumar: 2003, 68).

Platónská koncepce vychází z Platónových děl *Ústava* a *Zákony*, které jsou brány jako základní kámen motivů utopického smýšlení a zároveň přispěly do utopického myšlení prostorovými hranicemi. Je zde forma ideálního města, lidé jsou zajištěni, společnost je jasně strukturovaná a na vrcholu stojí vládnoucí skupina filozofů či jejich ekvivalent (Kumar: 2003, 66). Tyto motivy Mora částečně inspirovaly, i když zásadnější roli sehrál při tvorbě *Utopie* zejména *sociální, politický a náboženský kontext* v němž se More pohyboval²² (Fokkema: 2011, 16). Inspirace Platonovým ideálním státem je například

¹⁹ Zmiňují to ve svých dílech již jmenovaní Kumar (Kumar, 2003, str. 64) a Fokkema (Fokkema: 2011, 399).

²⁰ Outopia (Kumar: 2003, 64).

²¹ Eutopia (Kumar: 2003, 64).

²² Pocházel z Tudorovské Anglie a vliv na tvorbu *Utopie* měla jeho kritika vůči autoritářským králům 15/16. století. Zejména kritika Jindřicha VIII (Fokkema: 2011, 31).

v postoji proti soukromému majetku,²³ vojenský výcvik jak pro muže, tak pro ženy či možnost sociální mobility (Fokkema: 2011, 33, 36, 37). Některé motivy *platónské koncepce* se objevily následně i v dílech autorů utopií, kteří přišli po Morovi. Například v Campanellově *Slunečním státě*, nebo v *Moderní utopii* Herberta Geogre Wellse. Tyto utopické představy byly statické, fixní, a počítalo se s tím, že budou věčné. Standardem dokonalosti se stal rozum. (Kumar: 2003, 66–67).

Pokud příspěvek *platónské koncepce* pro utopické myšlení byl v prostorovém ohraničení a základních motivech, tak přínos *židovsko-křesťanské koncepce* lze spatřovat v časovém ukotvení. Motivem této tradice je milenialismus, což je výraz pro očekávaný čas příchodu tisíciletého království, den zúčtování a konec historie (Kumar: 2003, 67). Neví se kdy, ale přijde to. Tato obava či spíše fascinace budoucností se v kontextu západní utopické tradice více začala projevovat v období renesance, kdy utopická díla začala být zasazována do budoucnosti. Například dílo *Vzpomínky z roku 2500* (Memories of the Year Two Thousand Five Houndred) Louise-Sébastienia Merciera (Fokkema: 2011, 18). Pro tento proud není podstatné zasazení místa, ale času. V budoucnosti je klíč (Kumar: 2003, 67). V případě Mora je křesťanská tradice například u jeho postoje proti některým formám požitků. Proti požitku ublížit někomu, nebo mu způsobit škodu, proti požitku ze šperků a kumulace přílišně velkého bohatství, proti hazardu či lovu²⁴ (Fokkema: 2011, 40).

Kromě zmíněných proudů ovlivňujících západní utopickou tradici, se v jejím kontextu utvářel jiný, relativně svébytný proud. Kategorie *utopických sociálních teorií* (či *utopického socialismu*), jak bývá tento proud označován, slouží jako užitečný nástroj, který odděluje představy některých autorů od sociálních a politických teorií konvenčních autorů, kterými byli dle Kumara například Thomas Hobbes či John Locke. Mezi utopické socialisty jsou zařazováni myslitelé Karl Marx, Robert Owen či Charles Fourier (Kumar: 2003, 70). V jimi navržených společnostech bývá otevřená cesta k ekonomické spolupráci a společenské harmonii. Většina z nich sdílela myšlenku lidstva stojícího na prahu

²³ Je zde rozdíl v kvantitativní rovině. U Platóna byl soukromý majetek zapovězen příslušníkům kasty strážců a jejich pomocníkům, zatímco v případě Morovi Utopie se zákaz soukromého majetku vztahoval na celou společnost (Fokkema: 2011, 33).

²⁴ Výjimkou jsou u Mora požitky spojené s uspokojením tělesných potřeb jako je jíst, pít apod. (Fokkema: 2011, 40).

celosvětové historické transformace. Pokoušeli se tak zárodky nově vznikajících sociálních věd aplikovat na ponapoleonskou Evropu a navrhnout cestu z jimi vnímaného společenského chaosu (Allison: 2011, 715–716). Jejich představy však podle Kumara byly v porovnání s představami Thomase Mora méně přesvědčivé a postrádaly konkrétně daný společenský řád. Oproti abstraktním formulacím utopických socialistů, tak utopická díla nabízela upřímnější teoretické testování. Větší přesvědčivost vycházela zejména z podrobně charakterizovaného běžného života ve ztvárněném světě (Kumar: 2003, 70).

Nyní je čas vrátit se k výše nezodpovězené otázce. Čím byl pro utopickou tradici významný Thomas More? Ač již v antice vznikaly *platónské* podklady pro utopické myšlení, ke kterým se postupně přidaly *židovsko-křesťanské* podklady, díla před Morem nebyly díly utopickými. Teprve More a jeho nástupci začali popisovat světy, které byly utvářeny na základně lidského rozumu, nikoliv nějaké vyšší entity. Morova *Utopie* je racionální, egalitářské, téměř utilitaristické ztvárnění světa, které se vymyká předchozím pokusům o vytvoření dokonalé společnosti. Dalším rozdílem oproti dílům předchozím je forma, kterou je svět *Utopie* prezentován. Doposud se jednalo víceméně o filosofické rozbory, například v Platónově Republice. Morovo dílo bylo více dílem fikce. Ta je pro utopii zásadní, jelikož na rozdíl od historických děl se utopisté zabývají možnými světy, nikoliv skutečnými. Autor utopie je téměř až zavázán představit a plně rozvinout detailní obraz šťastného světa, který je výsledkem aplikace dílčích principů (Kumar: 2003, 68–71). More tak položil základy pro dlouhou tradici utopických fikcí v moderní Evropě, což je patrné i z té skutečnosti, že nespočet pozdějších textů na Mora odkazuje (Fokkema: 2011, 16). Motivy, které More v *Utopii* předestřel se začaly objevovat u autorů, kteří utopické světy vytvářeli po Morovi²⁵ i u těch, kteří měli za cíl utopii satirizovat či vyvrátit²⁶. Tato tradice vydržela do dnešních dob a lze ji spatřit v utopických a antiutopických světech již zmíněného Wellse, i dalších jako je Edward Bellamy, William Morris, Jevgenij Zamjatin, Aldous Huxley či George Orwell. Všichni tito autoři si byli přinejmenším podvědomě vědomi, že se pohybují v konturách nějaké tradice (Kumar: 2003, 64–65).

²⁵ Například: Tommaso Campanella, Johann Valentin Andreae, nebo Francis Bacon (Kumar: 2003, 64).

²⁶ Například: Bishop Hall či Jonathan Swift (Kumar: 2003, 65).

Nyní, když bylo představeno myšlenkové pozadí, na němž se utvářelo utopické myšlení, je možné se soustředit na koncept dystopie. Ve své podstatě vznikala dystopická díla derivací negativní až jízlivé stránky starověké formy satiry. Prvotní utopická díla měla tendenci kombinovat utopické i dystopické prvky²⁷. Zásadní rozdělení přišlo v 19. století. Tehdy začala nově vznikající díla vyjadřovat obavy z některých aspektů, které byly ztvárněny v utopických dílech, například z vědy, technologií, materiálního progresivismu atd. Mezi utopickými a dystopickými myšlenkami postupně začal vznikat souboj, který byl však prospěšný pro oba proudy a pomáhal jim se vyvíjet (Kumar: 2003, 71–72). Největší impuls, zejména dystopie, dostaly ve 20. století, kdy vznikla celá řada děl jako reakce na kruté komunistické a nacistické režimy. Tyto režimy, především komunistické, byly vybudovány na eutopických ideálech dokonalé společnosti, které následně byly dystopickými díly kritizovány (Fokkema: 2011, 20).

Jak již bylo zmíněno v úvodu, z čistě významového hlediska lze považovat pojem dystopie za protiklad utopie. To je dáno předločkou *dys*, která v řečtině implikuje negativní aspekt slova, před něž je umístěna (WordReference.com: 2020). Vzhledem k tomu, že se pojem dystopie utvářel v souvislostech s utopií, dává smysl, že pokud utopie byla výrazem pro ideální společnost, dystopie bude svým významem odkazovat na společnost, která není dobrá. V obou případech se však stále jedná o imaginární společnost, která je závislá na tom, zdali ji daný autor schvaluje či nikoliv (Pfaelzer: 1980, 61–62). Současně dystopická díla varují čtenáře před rizikem blížící se katastrofy a dotýkají se konceptu, který v rámci diskuze k funkcím politické teorie označuje Sheldon Wolin jako *zveřejněné varování* (posting warnings). Toto varování je obvykle utvářeno osobou, která se cítí nějakým způsobem zapojena do skupiny varovaných osob. Jedná se o varování, které má upozornit na závazky, jejichž dopady nejsou důsledně zhodnoceny. V praxi se tak autor dystopie sám obává možné reality, kterou ve svém díle ztvárnil. Zároveň se autor pokouší upozornit, že pokud některé společenské trendy nebudou důsledně zkoumány, můžou se v budoucnosti projevit specifickými nežádoucími dopady (Zaki: 1990, 244). Dystopie tedy obdobně jako utopická díla popisují společnost zasazenou do budoucnosti. Pokouší se ji však primárně

²⁷ Například v Morově Utopii je stavěna do opozice vůči dokonalé společnosti antiutopická Tudorovská Anglie (Kumar: 2003, 71).

vylicít jako náhodnou a poslušnou, nasycenou a dekadentní, ironicky odůvodněnou jako rovnostářštější, zdravější a atraktivnější, než je společnost soudobá (Pfaelzer: 1980, 62). Postupně dystopie začala intenzivněji popisovat detailní a realistické společnosti, a její satirický podtext se stával druhořadým (Kumar: 2003, 72). Dystopický narativ se tak začal soustředit na negativní společenské aspekty, které vycházejí z reálného světa a na hrozby, které není záhodno opomíjet. Zlo zde vychází z reálných základů a je všudypřítomné. Stále se však vyskytují, i když v menším množství, dystopičtí autoři, kteří se pokoušejí realitě vzdalovat²⁸ (Fokkema: 2011, 93). Dystopický proces narace tedy ze své podstaty převrací utopickou vizi budoucnosti (Pfaelzer: 1980, 70).

Poté co byl představen myšlenkový vývoj utopického a dystopického myšlení v kontextu západní tradice, je na místě operacionalizace konceptu dystopie, která bude přínosná tomuto textu. Jelikož je dystopie označením, který má vystihovat negativní vývoj společnosti z pohledu daného autora, bude i mnou nadefinované pojetí vycházet čistě z mého osobního pohledu. Vzhledem k tomu, že můj světonázor částečně vychází z libertariánské tradice, zachování individuality jedince je pro mne důležité. Jedinec by neměl být omezován ve vztahu k jeho základním právům, především co se týče svobody pohybu, slova, seberozvoje, víry a podnikání. Tyto svobody jsou stejné pro všechny jedince bez výjimky. Zároveň i vycházím z předpokladu, že rozvoj daného jedince není neomezený. Jelikož se pohybuje v prostoru, kde jsou jiní jedinci, nemá on ani nikdo jiný nárok na to svobody jiných omezovat, pokud tím neochraňuje sebe či své blízké. Od části libertariánů se však můj pohled odlišuje v názoru na sociální jistoty a řád. V tomto případě se domnívám, že je potřebná i částečná míra sociální solidarity a sociálního státu, který pomůže potřebným, kteří nedisponují takovými prostředky jako šťastnější jedinci a umožní jim mít stejné příležitosti. Dystopií je tak pro mne takový společenský řád, který omezuje či zcela neguje lidské svobody a zároveň se nezdráhá odvrhnout či nastavit svá záda jedincům, kteří nedisponovali prostředky, které by jim umožňovali se v daném společenském nastavení prosadit. Zároveň se v takové společnosti objevuje riziko vědeckého pokroku, které je zpravidla dehumanizujícího charakteru. Negace svobody a

²⁸ Například: Lao She, nebo Georges Perec.

dehumanizující charakter vycházejí z nspecifikovaného základního principu, který utváří celou společnost. Může se jednat o vědeckou, nebo matematickou racionalizaci, o ideologický směr atd.

Pojetí svobody optikou pravicového libertarianismu

„Svoboda vyznání, doktorko? Doma se můžete klanět čemukoliv, pokud chcete. Ale tady, v Rapture, je jediným zákonným právem svoboda – člověk zde zodpovídá jen sám za sebe.

Jakékoliv jiné tvrzení je trestné.“

- Andrew Ryan (Levin: 2010).

Jak napovídá tento citát, a pravděpodobně i část věnující se charakteristice společnosti města Rapture, svoboda je pro svět *BioShocku* důležitou koncepcí. Rovněž byl zmíněn i vztah svobody a dystopie v rámci části zabývající se operacionalizací konceptu dystopie. Na základě těchto skutečností zvolení právě svobody, jakožto základní kategorie pro analytickou část této práce, bylo pro mne logickým krokem. Otázkou, která zůstávala, bylo jaké pojetí svobody využít. Vzhledem k té skutečnosti, že dystopický svět *BioShocku* pracuje mimo jiné s tématy individualismu, volného trhu, respektive ekonomickou filozofií *laissez-faire*, odporem ke státním regulacím a *minarchistickým* a *anarchokapitlistickým* pojetím státu či společenského uspořádání (viz. Levin: 2007, 2010; Shirley: 2012), bylo na místě vybrat pojetí svobody, které by v tomto kontextu bylo poplatné. Rozhodl jsem se tedy k potřebám své práce využít pojetí svobody pravicového libertarianismu, které nejen zmíněná témata do své filozofie zahrnuje (např. Nozick: 2015; Rothbard: 2015, 2009; Randová: 2018). Jelikož k vybranému proudu patří větší množství autorů, rozhodl jsem se primárně vycházet z pojetí svobody Murray N. Rothbarda a jeho knih *Manifest svobody* (Rothbard: 2015) a *Etika svobody* (Rothbard: 2009). Pro Rothbardovo pojetí jsem se přiklonil především proto, že se dotýká přímo bezstátní společnosti a tématu svobody se poměrně rozsáhle věnuje.

Zprvu je důležité vzít v potaz, že libertarianismus, a tedy i Rothbard vnímá dvojí dělení svobody. A to svobodu negativní a svobodu pozitivní, které srozumitelně konceptualizoval ve svém díle *Čtyři eseje o svobodě* Isaiah Berlin (Berlin: 1999). Pozitivní svoboda, či „svoboda k“ je výrazem pro možnost jednotlivce samostatně se bez omezení rozhodovat na

základě vlastních preferencí a být svým vlastním pánem. Člověk je v tomto případě nástrojem vlastní volby, nikoli voleb jiných lidí (Berlin: 1999, 230). Negativní svobodou, nebo také „svobodou od“, má Berlin na mysli svobodu od překážek, které by danému jedinci zabraňovaly konat dle jeho uvážení (Berlin: 1999, 219). Rothbard tyto úvahy doplňuje o rozměr svobody a moci. Člověk disponuje svobodou se nějak rozhodnout, ale na světě se vyskytují přirozené překážky, které ho v tomto konání limitují, například nemůže přeskocit oceán. Svoboda člověka je tak ohraničena tím, zdali má moc něco vykonat či nemá. Nikdy tedy člověk nemůže být absolutně svobodný, jelikož je zde celá řada zákonů, zejména fyzikálních, které ho v jeho možnostech omezují. Přírodní zákony však nelimitují jeho svobodnou vůli (Rothbard: 2009, 80). Dělení vnímání pozitivní a negativní svobody bylo důležité zmínit, avšak pro Rothbarda a tudíž i pro potřeby této práce jsou mnohem podstatnější základní axiomy (předpoklady) libertariánské ideologie, a to *axiom vlastnění sebe sama* a *axiom neagrese*.

Axiom vlastnění sebe sama lze považovat za základní libertariánský axiom, vycházející z Johna Locka a jeho díla *Druhé pojednání o vládě* (Locke: 1992). Locke ve své knize uvedl, že každý člověk disponuje vlastnictvím sebe sama, je to jeho právo a nikdo jiný jej nemůže vlastnit. Zároveň i člověk vlastní své ruce, a tedy práci již s nimi vykoná. Cokoliv tudíž člověk vyjme ze stavu, v němž to příroda zanechala a smísí s tím vlastní úsilí, se s tává jeho vlastnictvím (Locke: 1992, 45). Locke bere *axiom vlastnění sebe sama* jako součást lidské přirozenosti²⁹, na což poukazuje i Rothbard. Jelikož je člověk člověkem, má již od narození dle Rothbarda právo na vlastnění sebe sama, a rovněž absolutní právo na vlastnění svého těla a může s ním zacházet, aniž by byl vystaven útočnému násilí. Zároveň je i právo na vlastnění sebe sama prostředkem, skrze který může jedinec přemýšlet, učit se, zaujímat

²⁹ Tuto přirozenost vnímá Locke jako danou Bohem. „*Bůh, jenž dal svět všem lidem, jim také dal důvod, proč ho co nejlépe využívat a utvářet ho pro jejich pohodlí. Země a vše, co se na ní nachází, je dáno lidem, za účelem je podpořit a zjednodušit jim život. A i když veškeré plody a zvířata patří lidstvu jako celku, jelikož jsou produkovány spontánní rukou přírody a nikdo nad nimi neměl v úplných počátcích exkluzivní vlastnické právo oproti zbytku lidstva, jelikož se nacházely v přirozeném stavu, byly dány lidem, aby je použili; musel zde tedy být nějaký způsob, jak si je lidi mohli přizpůsobit před tím, než byly k užítku kterémukoliv člověku.*“ (Locke: 1689, 5. kapitola, bod 26). Locke tuto myšlenku dále rozvedl vznikem vlastnických práv, když řekl, že každý člověk má právo na vlastnění svého těla. Práce, kterou svým tělem vykoná, je také jeho vlastnictvím. Pokud vloží svoji práci do nějakého objektu, vzniká mu tak vlastnické právo na daný objekt. Samozřejmě zde Locke nastínil podmínky, za nichž je toto možné. Jednou z nich je předpoklad, že je na světě dostatek zdrojů pro ostatní (Locke: 1689, 5 kapitola, bod 27).

stanoviska a vybírat si cíle i prostředky k dosažení přežití a šťastného života (Rothbard: 2015).³⁰

Z *axiomu vlastnění sebe sama* je odvoditelné, že libertariánské pojetí svobody bude klást důrazný apel na ochranu soukromého vlastnictví. To můžou ohrozit nejen jiní jedinci, ale i státní moc. Rothbard tak odsuzuje například regulace, dotace, kontroly či zákazy ze strany státu, které vnímá jako útok na soukromé vlastnictví. Nikdo tak nemá právo člověku jeho majetek vyplenit či mu zabránit majetek darovat, nebo ho s jiným člověkem směnit, což je princip svobodného trhu. Z toho i vychází, že libertariáni podporují kapitalistický systém *laissez-faire*, a též podporují ničím neomezované právo vlastnit a směňovat soukromý majetek (Rothbard: 2015).

S obranou majetku a vztahu vůči státní moci pracuje i druhý základní pilíř libertariánského pojetí svobody, *axiom neagrese*, nebo také *axiom neútočení*. Podle tohoto axiomu „žádný člověk ani skupina lidí nesmí útočit na jiného člověka ani na jeho majetek.“ (Rothbard: 2015). Z toho důvodu kladou libertariáni důraz na obranu občanských práv jako je například svoboda slova, tisku, shromažďování, či možnost dopouštět se takzvaných přestupků bez obětí. Těmi jsou například pornografie, sexuální úchytky a prostituce. To dle Rothbarda nejsou zločiny, jelikož zločin definuje jakožto násilný útok proti jiné osobě či jejímu majetku. Z toho důvodu jsou moderní války, které se značí masivním pobíjením civilistů, brány za masovou vraždu, a tudíž jsou zcela nelegitimním aktem. Zároveň povinná vojenská služba, bez ohledu na to, zdali je země ve válečném stavu či nikoliv, je brána Rothbardem jako forma otroctví (Rothbard: 2015)³¹.

³⁰ *Axiomu vlastnění sebe sama* se věnuje ve svém díle i Robert Nozick, nebo Ayn Randová. Dle Nozicka vlastnická práva člověka vznikají, jakmile s ní smísí svoji práci, jak již zmiňoval Locke, což je odvozeno od té skutečnosti, že daný člověk vlastní svoji práci. Jelikož člověk do dané věci vložil své úsilí, zlepšil ji a zvýšil její hodnotu, tak do té doby nevlastněná věc patří právě jemu. Výjimkou zde však je, pokud je výskyt dané věci limitován, nebo pokud přivlastněním daného objektu člověk nezhoršil situaci druhých (Nozick: 2015, 185–186).

Z pohledu Randové je právo na majetek, potažmo právo vlastnit jej, jediným způsobem, jak lze uplatnit právo na život, což je dle Randové základní právo. Randová tak říká, že pokud člověk nemá majetková práva, pak nemá ani práva jiná. Bez majetkových práv totiž nemůže uchovat svůj život a právo na majetek je právem jednat. Tedy člověk nemá právo na daný objekt, ale na jednání a na výsledky, které plynou z produkce a ze skutečnosti, že si na daný objekt vydělal (Randová: 2018, 178).

³¹ K *axiomu neagrese* se rovněž vyjádřili kromě jiných Robert Nozick a Ayn Randová. U Nozicka *axiom neagrese* vychází jakožto sekundární omezení toho, co smíme dělat a zároveň se jedná o omezení vycházející ze základního libertariánského omezení. To nám říká, že není ospravedlnitelné v rámci zvýšení sociálního dobra aplikovat

Ze zmíněných axiomů je dle mého názoru vcelku srozumitelné libertariánské pojetí svobody, které bude použito v analytické části této práce. Svobodou je myšleno disponování možnostmi, které vycházejí z *axiomu vlastnění sebe sama* a *axiomu neagrese*. Tyto možnosti nejsou však bez hranic. První hranicí jsou fyzikální zákony a tou druhou nemožnost mými právy ohrožovat práva a možnosti jiných jedinců.

rovnicí, kdy více životů převáží jeden život (Nozick: 2015, 49). Vlastně „*Neexistuje žádná ospravedlnitelná oběť některého z nás pro ostatní*“ (Nozick: 2015, 49). Musí se tak existence jiných individuí brát zcela vážně a brát v potaz, že neexistují jako zdroje pro ostatní. Podle Nozicka každý, kdo odmítne *axiom neagrese*, má na výběr ze tří možností „*1. musí odmítnout všechna vedlejší omezení; 2. musí přijít s jiným vysvětlením, proč morální vedlejší omezení existují spíše než pouhá maximalizační struktura orientovaná na cíl, tedy s vysvětlením, které samo o sobě nebude mít za následek libertariánské vedlejší omezení; anebo 3. musí akceptovat přesvědčivě vysvětlenou ideu o samostatnosti jedinců, a i přesto tvrdit, že zahájení agrese proti někomu jinému je s touto základní ideou slučitelné.*“ (Nozick: 2015, 49).

Ayn Randová *axiom neagrese* zahrnuje do základního politického principu své objektivistické filozofie. Samozřejmě však tento princip poupravila a zdůraznila zde implicitně apel na ochranu majetku člověka a zní „*Nikdo nesmí získat žádnou hodnotu od jiných použitím fyzické síly.*“ (Randová, 2018, str. 60).

Metodologie – Zakotvená teorie

„Jsou pouze dva způsoby, jak lze naložit s tajemstvím: odhalit ho, nebo zlikvidovat.“

- Andrew Ryan (Levin: 2007).

Metodu zakotvené teorie formulovali američtí sociologové Anselm Strauss a Barney Glaser (Říháček – Hytych: 2013, 44). Ti chtěli za pomoci zakotvené teorie zvýšit legitimitu kvalitativního výzkumu v sociálních vědách (Gary – James: 2006, 767). Název zakotvené teorie je odvozen od toho, že její výstup je zakotven v datech, respektive její výsledky lze zpětně dohledat v datech, na jejichž základě byly odvozeny (Neff: 1998, 125). Vysvětlení principu této metody a jak s ní budu v této práci nakládat, uvedu samotnou formulaci zakotvené teorie Strausse a Glasera: *„Zakotvená teorie je teorie induktivně odvozená ze zkoumaného jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena, vytvořena a prozatím ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů. Proto se shromažďování údajů, jejich analýza a teorie vzájemně doplňují. Nezačínáme teorií, kterou bychom následovně ověřovali. Spíše začínáme zkoumanou oblastí a necháváme, ať se vynoří to, co je v této oblasti významné.“* (Strauss – Corbinová: 1999, 14).

Jedná se tedy o metodu, která nám umožňuje zkoumat daný jev a lépe mu porozumět na základě dat a vytvořit tak teorii, která není vytvořená na základě intuice či spekulace. Nejedná se však o pouhou metodu analýzy dat, ale o metodu řídící celý proces výzkumu, hledáním a konkretizací výzkumné otázky počínaje až po publikaci výsledné teorie jejímu případnému rozvíjení (Říháček – Hytych: 2013, 44). Celý proces zakotvené teorie lze rozdělit na stanovení předpokladů, sběr dat a samotnou analýzu dat. Nejedná se však o rigidně daný postup a kupříkladu formulované předpoklady jsou během výzkumu neustále ověřovány a až v samotném závěru všechny detailně vysvětleny. Sběr dat pak v případě zakotvené teorie nemá ucelený přístup, a lze tak využít celé řady univerzálních metod jako jsou průzkumy, interview, pozorování či analýza textů (Neff: 1998, 128-129). Mnohem větší pozornost je u zakotvené teorie věnována analýze dat, neboli kódování. Postupy

kódování v případě zakotvené teorie jsou navrženy tak, aby „(1) Spíše vytvářely než pouze ověřovaly teorii. (2) Dodávaly výzkumnému procesu kritičnost. (3) Pomáhaly analytikovi s překonáním jeho předsudků a domněnek, které vnáší do výzkumného procesu, a které by se u něj během výzkumu mohly vyvinout. (4) Zajišťovaly zakotvení a hutnost a rozvíjely citlivost a integraci nutnou pro vytvoření bohaté, úzce provázané, vysvětlující teorie, která těsně aproximuje zobrazovanou realitu.“ (Strauss – Corbinová: 1999, 39). Samotná analýza dat se obecně skládá ze tří typů kódování, a to z *otevřeného kódování*, *axiálního kódování* a *selektivního kódování*.

Otevřené kódování má za cíl postupně vytvořit a konceptualizovat data (Říhářek – Hytych: 2013, str. 48) a jedná se ve své podstatě o odrazový můstek, který bude postupně konkretizován, jelikož v tomto procesu vznikají hypotetické kódy a otázky, které se mohou časem ukázat jako irelevantní (Neff: 1998, str. 130). Prvním krokem otevřeného kódování je *označování jevů*. Ve zkoumané jednotce (řádky, věty, odstavce či celý text) si klademe otázku, co daná jednotka reprezentuje? Daný jev následně pojmenujeme. Příklad otevřeného kódování v rámci této práce je uveden níže (Rámeček č. 1).

Rámeček č. 1 - příklad otevřeného kódování

Zkoumaná jednotka/odstavec	Kód/označení jevu
“We’ve got only as many rules as we need,” Ryan said. “No robbery. And nobody leaves Rapture—or brings in stuff we don’t want here. No outside product or religion—no Bibles, ‘holy’ books of any kind. Luxury goods—we’re going to make our own, soon’s we can. No letters, no correspondence with the outside world. Secrecy is our protection.” (Shirley: 2012, 133)	<i>Pravidla Rapture</i> <i>Omezení</i> <i>Náboženství</i>

- Zdroj: zpracováno autorem

Během dalšího výzkumu si pravděpodobně budeme všimnout, že se některé jevy opakují, v takových případech jim přiřadíme stejné jméno. Na označování jevů navážeme *určováním kategorií*. Jevy, které jsme doposud identifikovali a označovali, je potřeba seskupit, aby se docílilo vyšší míry přehlednosti. Toho se docílí tím, že se budou v identifikovaných jevech hledat abstraktnější podobnosti, okolo kterých je lze seskupovat. Jakmile tohoto docílíme, přijde na řadu *pojmenování kategorií*, které zcela závisí na

badateli. Avšak mělo by logicky souviset s údaji, které reprezentuje a mělo by být abstraktnější než zastřešené pojmy (viz příklad Rámeček č. 2).

Rámeček č. 2 – Příklad určení/pojmenování jevů

Jevy	Určená/pojmenovaná kategorie
- Axiom neagrese	Svobodný trh +
- Axiom vlastnění sebe sama	Svobodný trh –
- Kontrola	Ochrana Rapture +
- Pravidla města Rapture	Antíteze Rapture -
- Svoboda jednotlivce	
- Svobodný trh	
- Velký řetěz	

- Zdroj: zpracováno autorem

Následujícím krokem je *rozvíjení vlastností a dimenzí kategorií*. Vlastnosti jsou charakteristiky či znaky kategorie a dimenze reprezentují umístění dané vlastnosti na škále. Tento krok je důležitý kvůli vytváření vztahů mezi kategoriemi a subkategoriemi. Vlastnostmi tak může být například frekvence výskytu, míra, intenzita, nebo doba trvání. Příkladem dimenzionálního rozsahu může být často–nikdy, více–méně, vysoká – nízká, dlouho–krátce (Strauss – Corbinová: 1999, 43–51). Jelikož zde hrozí přesycení daty, je potřeba, aby se badatel od určité chvíle začal zaměřovat na ty koncepty, které mu napomohou odpovídat na výzkumnou otázku, která se samozřejmě po celou dobu výzkumu konkretizuje. Badatel tak začíná data selektovat, čímž se postupně dostává do fáze *selektivního kódování*. Tím však proces otevřeného kódování nekončí a lze se k němu neustále vracet (Říhářek – Hytych: 2013, 49–50).

Jelikož otevřené kódování rozděluje jevy, určuje a pojmenovává kategorie a charakterizuje jejich vlastnosti a umísťuje je na dimenzionální škále, *axiální kódování* naopak tyto zjištěné údaje skládá dohromady. Vytváří tedy spojení mezi kategoriemi a subkategoriemi. Dle Strausse a Glasera se badatel soustředí „*na bližší určení kategorie (jevu) pomocí podmínek, které jej zapřičiňují, kontextu (jeho konkrétního souboru vlastností), v němž je zasazen, strategií jednání a interakce, pomocí kterých je zvládán, ovládán, vykonáván, a následků těchto strategií. Tyto blíže určující charakteristiky*

kategorie upřesňují, proto je nazýváme subkategorie. V podstatě jsou to také kategorie, ale protože je uvádíme do určitého vztahu k nějaké kategorii, přidáváme k nim předponu „sub.“ “ (Strauss – Corbinová: 1999, 71). Ve fázi axiálního kódování tak nekončí tvorba dat, ale mění se jejich podoba. Ve fázi otevřeného kódování se v podstatě mapuje terén, v axiálním kódování již vycházím ze zjištěných informací a hledám mezi nimi souvislosti (Říhářek – Hytych: 2013, 51). Zkoumám tak každý koncept z hlediska podmínek, interakce mezi aktéry, strategií, taktiky a následků. Soustředím se na vztahy napříč a uvnitř konceptů a tím je více ohraničuji. Koncepty se tak stávají více konzistentní, čímž se docílí ověření, zdali jako koncepty v rámci kódování zůstanou či budou muset být odstraněny. Tento přístup má za cíl napomoci badateli rozhodnout, které dimenze konceptů se stanou jádrovými kategoriemi (Neff: 1998, 130).

Axiální kódování k výsledku provází proces kódování nastíněný v citaci výše a jenž zahrnuje *podmiňující vlivy, kontext, strategie jednání a interakce a následky* (Strauss – Corbinová: 1999, 70). *Podmiňující vlivy* odkazují na události či případy, které vedly k výskytu či vzniku jevu, kupříkladu, že k jevu potlačování svobody ve městě Rapture vedla příčina přílišného důrazu na prosazování libertariánského pojetí svobody.

Kontextem je myšlen konkrétní soubor vlastností, které danému jevu přináležejí, aneb jeho umístění na dimenzionální škále. Zároveň se i jedná o soubor podmínek, z nichž jsou vyvozovány strategie jednání či interakce, jenž jsou určeny ke zvládnání, ovládnání, vykonávání či reagování na daný jev (Strauss – Corbinová: 1999, 74–75). V případě příkladu potlačování svobody ve městě Rapture, by tak souborem podmínek mohla být intenzita potlačování, časové rozmezí, konkrétní skupiny obyvatel, u nichž k omezení svobody docházelo, období, kdy k potlačování svobody došlo, a jak rychle se začalo s případným řešením. Kontext zvládnání chudoby by pak zněl následovně *„Za podmínek, kdy svoboda v Rapture byla potlačována: čím dál více, prakticky od počátků existence města, v případě středních a nižších vrstev obyvatelstva, zejména po zabavení podniku Franka Fontaina, a bez ochoty tuto situaci řešit, pak...“*.

Kontext rozšiřují *intervenující podmínky*. Jedná se o široké a obecné podmínky, které mají vliv na jednání či interakci a zahrnují čas, prostor, kulturu, ekonomický status, stav

techniky, zaměstnání, historii a individuální biografii. Některé jsou danému jevu blízké, některé vzdálené (Strauss – Corbinová: 1999, 76. V případě potlačování svobody v Rapture by se tak hledělo kupříkladu na to, či svobody byly potlačovány, což by mělo vliv na podmínky rychlosti, s níž se začala situace řešit, a tedy došlo k stabilizaci systému. Dalšími podmínkami, které mají vliv v jaké sociální třídě se pohybují, zdali kladou systému odpor, či jakým způsobem se pokoušejí situaci omezování svobod řešit, jak v případě postižených osob, tak i u toho, kdo svobodu omezuje. Rovněž zde mají vliv technologie jako jsou *plasmidy* či jiné vynálezy, které v Rapture byly vytvořeny.

Strategie jednání nebo interakce je dalším krokem, který daný koncept rozvíjí. Zpravidla má čtyři vlastnosti. V první řadě je *procesuální*, což znamená, že se neustále vyvíjí, proto daný jev může být zkoumán z pohledu následnosti, pohybu či změny v čase. Zároveň dané jednání či interakce je *záměrné či zacílené* a jedná se tedy o reakci na daný jev a či o snahu ho zvládnout. Následující vlastností je, že *neuskutečněného jednání* či interakce je stejně důležité si všimnout, jako jednání či interakce uskutečněné. A poslední charakteristikou je, že jsou zde neustále *intervenující podmínky*, které jednání či interakci usnadňují či naopak (Strauss – Corbinová: 1999, 76–77). V případě omezování svobody, kdy jsem výše popsal kontext: „*Za podmínek, kdy svoboda v Rapture byla potlačována: čím dál více, prakticky od počátků existence města, v případě středních a nižších vrstev obyvatelstva, zejména po zabavení podniku Franka Fontaina, a bez ochoty tuto situaci řešit, pak...*“ lze schéma doplnit o strategie omezování svobody a intervenující podmínky. Strategiemi může být: „*Ztráta práva na soukromé vlastnictví. Zavádění identifikačních karet. Rozšiřování trestu smrti.*“ a intervenujícími podmínkami: „*Vytvoření odporu. Neochota souhlasit s Ryanovou vizí města Rapture. Nemožnost opustit Rapture.*“

Poslední částí kódovacího postupu jsou *následky*. Ty jsou výsledkem předchozích strategií jednání a interakcí. Následky se mohou projevit na lidech, místech či věcech a mohou i nabývat formy dalšího jednání, interakcí či reakcí. Mohou být skutečné nebo potenciální, v současnosti nebo v budoucnosti, následky jednoho souboru jednání se mohou stát součástí podmínek, které ovlivňují následující soubor jednání či interakcí. Tedy to „*co je v jednom okamžiku následek jednání nebo interakce, se může v jiném okamžiku stát*

součástí podmínek dalšího jednání.“ (Strauss – Corbinová: 1999, 78). Co se týče příkladu s omezenou svobodou, tak jedním z následků jednání, které se zaměřuje na vypořádání se s tyranem, je odpor. Odpor sám o sobě lze umístit na dimenzionální škálu (v daném kontextu). Pokud by však okolo nebyl nikdo, kdo by byl odporu schopen a vyčkávalo by se na příchod někoho kdo tu vůli má, pak by se odpor nemusel dostavit vůbec a nebo by začali obyvatelé města Rapture páchat postupně sebevraždy, což může mít vliv na další strategie vypořádání se s omezováním svobody, například v době, kdy se objeví osoba, která je odporu schopna.

V souvislostech se zmíněnými postupy lze říci, že badatel vykonává v podstatě zároveň čtyři analytické kroky: „(a) *hypotetické uvádění subkategorií do vztahů k jiné kategorii, a to pomocí výroků udávajících podstatu vztahu mezi nimi a jevem – jsou-li to příčinné podmínky, kontext, intervenující podmínky, strategie jednání a interakce nebo následky, (b) ověřování těchto hypotéz podle skutečných údajů, (c) pokračující hledání vlastností kategorií a subkategorií a umístění údajů, které je vymezují, na dimenzionálních škálách (událostí, situací, atd.), (d) počáteční zkoumání variability jevu porovnáním každé kategorie a jejich subkategorií zaměřeným na hledání pravidelností, které byly objeveny porovnáním dimenzionálních umístění různých údajů.*“ (Strauss – Corbinová: 1999, 79).

Třetím typem kódování v případě zakotvené teorie je *selektivní kódování*. Cílem této fáze je vybrat jeden centrální nebo také ústřední koncept. Ten se stává hlavním tématem dané analýzy, má častou frekvenci výskytu v analyzovaných datech a lze jej snadno a smysluplně propojit s jinými koncepty. Zpravidla se jedná o koncept, který je nejvíce provázán s jinými koncepty a je analyticky nejbohatší a jeho vymezení trvá většinou nejdéle (Říhářek – Hytych: 2013, 52). Ústřední koncept je ve výsledku propojen a sloučen s jinými koncepty do výsledné teorie. Zpravidla by měl být ve studii jeden ústřední koncept (tamtéž). V rámci selektivního kódování se badatel nesoustředí pouze na hledání ústředních kategorií, ale i na příklady, které tyto kategorie mohou vyvrátit (Neff: 1998, 130). Selektivní kódování je tak „*Proces, kdy se vybere jedna centrální kategorie, která je pak systematicky uváděna do vztahu k ostatním kategoriím. Tyto vztahy se dále ověřují a kategorie, u nichž je to třeba, se dále rozvíjejí.*“ (Strauss – Corbinová: 1999, 86).

Jestliže otevřené kódování rozdělovalo jevy, určovalo a pojmenovávalo kategorie a charakterizovalo jejich vlastnosti a umístění na dimenzionální škále, jestliže axiální kódování tyto poznatky skládalo dohromady, pak je připravena vhodná startovní pozice pro selektivní kódování. Výchozí otázkou v této fázi je „*Jak vzít to, co je doufejme v hrubém stavu ve vašich diagramech a záznamech, a systematicky to rozvinout do takového obrazu reality, který bude pojmový, srozumitelný a hlavně zakotvený?*“ (Strauss – Corbinová: 1999, 87). Aby se tohoto cíle dosáhlo, Strauss a Glaser zmiňují pět kroků, které mohou badateli napomoci.

V kroku vyložení kostry příběhu jde o konceptualizaci příběhu, který obsahuje centrální jev. Ten se po analýze stává centrální kategorií. K tomu má badateli napomoci identifikace příběhu, což je zodpovězení otázky „*Co je hlavním problémem?*“. Tato odpověď by měla být o několika větách a zprostředkovat obecný popisný přehled příběhu. Badatel by se zde neměl soustředit na podrobnosti, jelikož ty by v tomto kroku vedly ke zmatení (Strauss – Corbinová: 1999, 88). Po popisu příběhu následuje krok konceptualizace příběhu, kdy se příběh vyloží analyticky. Ústřední jev je tak třeba pojmenovat. Napomoci zde může seznam kategorií z předchozího otevřeného a axiálního kódování. Kategorie by měla být dostatečně abstraktní, aby dokázala zahrnout vše, co je v příběhu podstatné. Pokud žádná taková není, musí ústřední jev badatel pojmenovat. Pokud se badatel rozhoduje mezi dvěma důležitými jevy, musí se nezbytně rozhodnout, který bude ústředním, druhý následně může při formování teorie využít jakožto pomocný (Strauss – Corbinová: 1999, 89–90).

Pro představu rámeček č. 3 znázorňuje postup možného vytváření ústředního jevu v souvislostech s touto prací. Otevřeným kódováním byly určeny kategorie. Následně kombinací axiálního kódování a analytického příběhu byly určeny vztahy mezi jednotlivými kategoriemi. Z analytického příběhu poté vyplynul jako ústřední jev svoboda.

Rámeček č. 3 – určení ústředního jevu³²

Otevřené kódování (Určení kategorií).	Axiální kódování v kombinaci s analytickým příběhem (určení vztahů mezi kategoriemi).	Selektivní kódování (Ústřední jev).
Ochrana Rapture + Svobodný trh + Antiteze Rapture + Ochrana Rapture -	Ochranné mechanismy města Rapture byly již od počátku zaměřeny na ochranu svobody jedince ve městě Rapture. Svobodu garantovanou kategorií Ochrana Rapture + mohl realizovat na poli svobodného trhu reprezentovanou kategorií Svobodný trh +. V důsledku tyto svobody jednotlivců ohrožovali aktéři vyplývající z kategorie Antiteze Rapture +. Svobody těchto aktérů byly omezovány kategorií Ochrana Rapture -, která rozporovala svobodě tak, jak byla vymezená kategorií Ochrana Rapture +.	Svoboda

- Zdroj: zpracováno autorem

Jakmile si badatel určí centrální kategorii, je potřeba určit její *vlastnosti a dimenzi*. Vlastnosti často samy vyplynou, pokud je příběh dobře zformulován. Určení vlastností a dimenzí bylo již podrobně popsáno výše u axiálního kódování. Následujícím krokem se budou uvádět *ostatní kategorie do vztahu k centrální kategorii* (Strauss – Corbinová: 1999, 91).

Po těchto krocích je potřeba se navrátit k příběhu a vložit do něj více popisných podrobností. Příběh by nyní měl posloužit jakožto vodítko, díky kterému může analytik začít *„uspořádávat a přeuspořádávat kategorie podle paradigmatu, dokud se mu nezdá, že*

³²

příběhu odpovídají, a tak vytvořit analytickou verzi příběhu.“ (Strauss – Corbinová: 1999, 94)³³.

Jakmile mám kategorie uspořádány, následuje krok *ověřování vztahů*. Ověřování probíhá formulací hypotetických vztahů, které jsou následně ověřovány. Tento krok doplňuje další krok, *proces integrace*. Počátečním krokem je v tomto případě odhalování pravidelností. Vzhledem k tomu, že badatel analyzuje daná data delší dobu, začne si pravděpodobně všimnout určitých pravidelností, což je i jedním z důsledků axiálního kódování, kdy dochází v určité míře k integraci. Provázanost vazeb mezi koncepty je tedy již nějakým způsobem vymezená, ač velice volně a neuceleně. Pomocí selektivního kódování tak dochází k uspořádání těchto vazeb a jejich případnému zdokonalení. Identifikace pravidelností je pro zakotvenou teorii celkově důležitá, jelikož umožňuje badateli říci, že za těchto podmínek se stane to a to, a za jiných podmínek se stane něco jiného (Strauss – Corbinová: 1999, 96–97). K systematizaci a upevnění vztahů či pravidelností se používá kombinace indukce a dedukce, kdy badatel neustále klade otázky, vytváří hypotézy a porovnává. Tato kombinace se v některých případech vynoří sama během analýzy. Tím, že se badatel zabývá konkrétními daty delší dobu, začne postupně chápat vlastnosti ústředního jevu a různé kombinace tak dokáže odvozovat. Je tak podle Glasera doporučeno si tyto „bleskové analytické bouřky“ poznamenávat (Strauss – Corbinová: 1999, 98).

Kladení otázek a porovnávání dovede badatele k procesu *seskupování*. To se utváří na základě identifikace rozdílů v kontextu a podle dimenzionálních rozsahů vlastností v souladu s objevenými pravidelnostmi (tamtéž). Jakmile jsou kategorie spojeny na úrovni pojmů a na úrovni vlastností a dimenzí, tak lze říci, že má badatel základ teorie, respektive její návrh, který je třeba zakotvit (Strauss – Corbinová: 1999, 99).

Zakotvení teorie se docílí tím, že bude ověřená podle údajů. Jakmile tedy formuluje badatel návrh teorie ve formě záznamu názorného či narativního, je potřeba formulovat výroky o vztazích a ověřovat je podle údajů. Formulované výroky by měly popisovat

³³ Pokud badateli činí potíže uspořádat kategorie, je zde možnost příběh, i několikrát, převyprávět. Může tak dojít k přepracování příběhu a umístění kategorií pak bude dávat smysl (Strauss – Corbinová: 1999, 96).

vztahy mezi kategoriemi tak, jak se mezi sebou v každém kontextu liší. Dané vztahy následně mohou být porovnávány s údaji, čímž dojde k ověření výroku i rozdílu mezi kontexty na úrovni dimenzí. Výroky jsou tedy porovnávány s každým případem a výsledkem by mělo být zjištění, zdali mu odpovídají či nikoliv. Tento proces probíhá na obecné úrovni a výroky je možné upravovat, dokud není na obecné úrovni dosaženo shody. Může se však stát, že nějaký případ teorii neodpovídá, zde pak badatel musí „*vysledovat a určit podmínky, které tuto konkrétní odchylku způsobují. Jakmile to udělá, může je včlenit do teorie.*“ (Strauss – Corbinová: 1999, str. 102–103).

Posledním krokem v metodologii je *doplňování nedostatků kategorií*. V tomto kroku se poté, co badatel ověří svojí teoretickou konstrukci, vrací ke kategoriím a doplňuje jakékoliv chybějící podrobnosti. Tím se u teorie dosáhne jak pojmové hutnosti, tak ke zvýšení pojmové určitosti. Tato fáze se může realizovat i během přípravy publikace výsledků, jelikož se během finálního zpracování výzkumu objevuje řada drobných nedostatků (Strauss – Corbinová: 1999, 104).

Tímto bych uzavřel kapitolu věnující se metodologii, respektive metodě zakotvené teorie. Na závěr bych chtěl zmínit, že veškeré kroky, které jsem zde uvedl, není podle Strausse a Glasera potřeba přísně dodržovat v sepsaném pořadí (Strauss – Corbinová: 1999, 105).

Vytváření kategorie libertariánské dystopie zakotvené v datech

„Udělal jsem snad nějaké chyby? Člověk nikdy nepostaví město, pokud v sobě chová pochybnosti. Ale jak by někdo mohl mít absolutní jistotu? Já vím, že mě mé zásady povznesly, stejně jako vím, že jsem odvrhl jiné zásady, které mě mohly zničit. Ale tohle město... se hroutí před očima... zaslepilo mě natolik vlastní přesvědčení, že jsem přestal vidět pravdu? Možná. Ale někde tam je Atlas a snaží se mě a mé město zničit. Pochybovat znamená vzdát se. Já pochybovat nebudu.“

- Andrew Ryan (Levin: 2007).

V první řadě, než se budu zabývat samotným vytvářením kategorie dystopie, připomenu předpoklady, které by se měly potvrdit či vyvrátit, a samotný cíl práce. Prvním a zásadním předpokladem je, že předmět analýzy město Rapture vzniklo na základě libertariánských hodnot souvisejících s výše představenými axiomy. Následně ve své práci předpokládám, že za zhroucením systému stály reakce samotného systému v zájmu ochrany hodnot a principů, na nichž vznikl, tedy především svobodného trhu a svobody jednotlivce. Dále předpokládám, že ve svém důsledku se některá opatření, která byla aplikována na systém města Rapture, dostávala do rozporu s libertariánským pojetím svobody, které měla původně hájit. Což mne vede k úvaze, že aby se systém města Rapture mohl ochránit a zajistit svoji primární funkci, tedy přežít, musel nastolit taková pravidla, která libertariánské pojetí svobody nerespektovala. Extrémní důraz na absenci tržních regulací, individualismus a svobodu jednotlivce, tak ve svém důsledku vyprodukoval opatření, která měla tyto hodnoty ochránit a zároveň těmto hodnotám rozporovala. Tudíž se systém chránící libertariánské hodnoty musel, pro ochranu těchto hodnot, transformovat do podoby totalitního aparátu. Rapture tak pravděpodobně nebylo od svého počátku utopickým světem, ale dystopií, jejíž projev se postupem času umocňoval. Potvrzení či vyvrácení mnou navržených předpokladů vyplyne z výzkumného postupu za účelem dosažení cíle práce, aneb vytvoření specifické kategorie dystopie, která by brala v potaz libertariánské pojetí svobody a zodpověděla otázku, jakým způsobem se v charakterizované dystopii

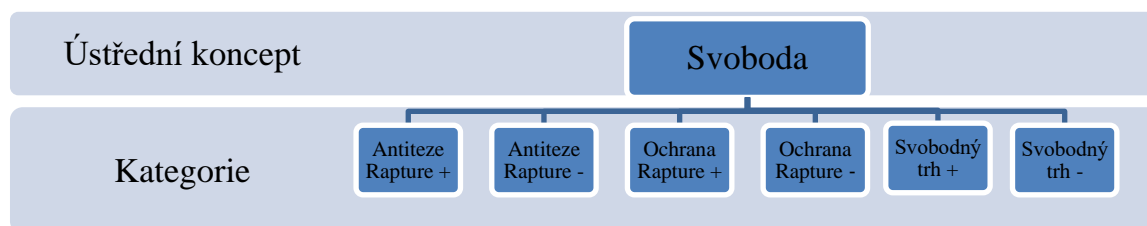
projevoval důraz na prosazování libertariánských hodnot na svobodách jednotlivců. Samotná analýza bude vycházet z knihy *BioShock: Rapture* (Shirley: 2012) a videoherních textů vyjmutých z děl *BioShock* (Levin:2007) a *BioShock 2* (Levin: 2010), které byly převedeny do formátu textového dokumentu³⁴. Celý proces kódování probíhal za pomoci softwaru *ATLAS.ti*, který je určen potřebám kvalitativní analýzy.

V části popisující metodu zakotvené teorie jsem zmiňoval, že s analyzovaným materiálem, v tomto případě s výše zmíněnými texty, lze zacházet trojím způsobem a to otevřeným, axiálním a selektivním kódováním. Rovněž jsem zde i uváděl, že pořadí těchto způsobů není striktně dáno. Vzhledem k tomu, že téma této práce mi vymezilo oblast zájmu, rozhodl jsem se začít analýzu kombinací selektivního a otevřeného kódování. Nejprve jsem si určil analytickou jednotku. Na výběr jsem měl slovo, větu či odstavec. Právě pro poslední jmenovaný jsem se rozhodl. Odstavec totiž dle mého názoru je pro potřeby této práce nejvhodnější možností, jelikož je schopen pojmut nejen význam, ale i nutný kontext, bez kterého by analýza tématu, jakým je svoboda, byla přinejmenším komplikovaná. Celý kódovací proces probíhal lidským čtením, abych se vyhnul riziku opomenutí některých dat, která by strojové čtení neodhalilo. V analyzovaných textech mne tudíž zajímaly ty části, které se zabývaly pojetím svobody dle mnou operacionalizované koncepce představené výše. Vyhledával jsem pasáže vymezující svobodu v souvislostech s axiomy neagrese a vlastnění sebe sama. Zpočátku jsem se soustředil na pravidla města Rapture, která možnosti svobod jedinců regulovala a poté na reakce systému, pokud někdo tato pravidla či svobody jednotlivců narušoval. Následně jsem do korpusu analyzovaných dat zahrnul téma svobodného trhu jakožto pole, na němž se svobody jednotlivců mohly realizovat a jaké dopady měl neregulovaný trh na svobody jednotlivců v praxi. Nakonec mne zajímalo, co svoboda dle systému města Rapture není. Zde jsem se zaměřil na ideologické nepřátele, kteří byli ve své podstatě nositeli hodnot, které byly se systémem města Rapture neslučitelné. Výsledné analyzované části jsem roztrídil do šesti kategorií,

³⁴ K použitým datům bych chtěl ještě poznamenat doplňující informace. Zaprvé nejvíce zde bude odkazováno na knihu *BioShock: Rapture*, jelikož zde byl nejuceleněji představován systém města Rapture. Videoherní texty pak poslouží jako doplňkový zdroj. Data z knihy *BioShock: Rapture* zde budou uvedena v českém jazyce a jedná se o překlad autora této práce. Videoherní texty jsou přeloženy člověkem, který na internetu vystupuje pod přezdívkou Ctihy a dovolil mi jeho překlad použít, za což mu zde děkuji.

kteřé nahlížely na svobodu v podmorském světě z různých úhlů. Výslednými kategoriemi byly *Ochrana Rapture +*, *Ochrana Rapture -*, *Antizeze Rapture +*, *Antizeze Rapture -*, *Svobodný trh +*, *Svobodný trh -* (pro přehled znázorněno na Obrázku č. 1). Nyní jednotlivé kategorie rozeberu, aby bylo čtenáři jasné, jaká data reprezentují, jaký je jejich vztah ke svobodě a co nám data, která pod ně spadají, říkají ve vztahu k tématu práce.

Obrázek č. 1. Ústřední koncept a kategorie (výsledek selektivního a otevřeného kódování).

Zdroj: Zpracováno autorem

Ochrana Rapture +

Aby bylo možné svobodu v Rapture uchopit, potřeboval jsem identifikovat její hranice. Bylo tak důležité nalézt v ústředním konceptu svobody otázku, kde svoboda jednotlivce končí. K tomuto kroku mi dopomohla kategorie *Ochrana Rapture +* obsahující projevy, které měly za cíl ochránit svobodu jednotlivce a nebyly v rozporu s libertariánským pojetím svobody. Zahrnul jsem zde výroky, které vymezily pravidla podmorského světa, jejichž cílem bylo systém a svobody jednotlivce udržet. Prvním nutným krokem bylo nalézt v datech základní kámen, na němž byla pravidla postavená, což mi zodpověděl první analyzovaný odstavec: „*Kéž by zde otec mohl být, aby spatřil jak vystupuje ze stínů velkolepá a nebojácná pevnost oddaná svobodě. Rapture*“ (Shirley: 2012, 20). Tento výrok patří zakladateli města Rapture Andrewovi Ryanovi. Ten zde říká, že svoboda má být tím základním pilířem, na kterém má celá vize města Rapture stát. Z toho lze předpokládat, že pravidla, která následně byla vykonstruována, měla být v souladu se svobodou a chránit

ji³⁵. Další analyzovaný odstavce již vágněji nastíněnou svobodu konkretizoval. „*Dostalo se k mé pozornosti, že někteří občané našli způsob, jak... se nabourat do prodejních automatů. Jistě nemusím připomínat každému občanovi Rapture zvlášť, že svoboda podnikání je základním kamenem, na kterém stojí celá naše společnost. Parazitů budou potrestáni.*” (Levin: 2007). Takto doplněný datový korpus nám říká, že aspektem svobody, který je tím stěžejním pilířem pro ideu města Rapture, je svoboda podnikání. Tato konkretizace je zásadní, jelikož mi napomohla porozumět dalším datům, které vymezovaly svobodu v podmořském světě.

První pravidlo, které možnosti jedinců regulovalo, bylo zmíněno v rozhovoru Billa McDonagha a Andrewa Ryana. „*Může to být tady dole pro některé těžké, pane. Někteří si kladou otázku, zdali učinili správnou volbu, když se rozhodli imigrovat do Rapture...*“ „*Nerespektuji lidi, kteří se lehce vzdají! Rapture nelze navštívit – je to prostě způsob života!*“ *Zatřásl zahořkle hlavou. „Jsou bezpáteří! Bylo jim řečeno, ještě před tím než sem přišli, že zde jsou jistá neporušitelná pravidla. Nikdo nemůže odejít! Na povrchu není místo pro lidi jako jsme my.“* Bill se Ryana obával; on to věděl, a Ryan to věděl také. *Ale možná to byla ta chvíle, kdy se měl pochlapit a říci Ryanovi něco o tomto uzavření. Obával se totiž, že pokud by Ryan nadále následoval tuto politiku, mohlo by to mít výbušné následky. „Je lidskou přirozeností, guvernére, chtít svobodu přijít a odejít. Lidé se rozruší, když je uzavřete jak zvíře v kleci. Věříte, že by měl člověk činit volby – ale jak si ti nebožáci mohou zvolit zůstat v Rapture? Tu volbu jsme jim vzali!“* „*Člověk má tisíce možností volby v Rapture. Ale té jedné se vzdal, když přišel do tohoto světa – světa, který jsem stvořil. Postavil jsem ho z peněz a zdrojů, které jsem získal vlastní dřinou! Všechno je to absurdní kňučení! Časem bude Rapture expandovat na mořském dně a bude zde mnohem víc prostoru k pohybu.“* Rukou netrpělivě zagestikuloval. „*Uzavřeli smlouvu, když sem přicházeli. Nakonec jsou to naše volby co nás činí tím, čím jsme. Člověk si volí Bille! Oni si zvolili – a musí s tím nést i následky.*“ (Shirley: 2012, 156–157). Z těchto dat vyplývá, že prvním limitem svobody ve městě Rapture byla nemožnost odejít. Tento limit je odvozen od tržně smluvního principu, kdy Andrew Ryan nabídl svůj produkt město Rapture a ti,

³⁵ V části věnující se kategorii *Antiteze Rapture* + bude popsán „nepřítel“ před nímž mělo být město Rapture chráněno.

kteří měli o něj, respektive o svůj pobyt v něm, zájem, museli přijmout pravidla. Zde konkrétně to, že toto město nemohou opustit. Rovněž nám to i naznačuje, že svoboda jedince je zde limitována prostorově, konkrétně plochou podmořského světa. Dále uvedená data říkají, že Andrew Ryan, jenž je v důsledku vlastníkem produktu aneb města Rapture, zároveň i nastoluje pravidla hry, respektive tvoří pravidla profilující svobodu jedince v podmořském světě. Následující data explicitně určila další pravidla, která ohraničila možnosti zdejších obyvatel. *„Na místo, které se pokouší držet pravidla při zemi, má Rapture těch pravidel nějak moc“ zamumlal Reggie. „Máme zde pouze tolik pravidel, kolik je třeba“ řekl Ryan. „Žádné krádeže. A nikdo neopustí Rapture – nebo sem nepřiveze věci, které zde nejsou žádané. Takže žádné venkovní produkty nebo náboženství – žádná Bible, či jiná „svatá“ písma. Luxusní zboží – to budeme časem vytvářet sami, jakmile to bude tedy možné. Žádné dopisy, či jiná komunikace s venkovním světem. Utajenost je naší ochranou.“* (Shirley: 2012, 132–133). Jedná se o jednu z mála částí, kde jsou nějakým způsobem souhrnně vyjmenovány základní pravidla, která limitují svobodu jednotlivce. Zaprvé je zde již zmiňované omezení svobody pohybu, které souvisí se ztrátou svobody si zvolit odchod. Je zde i vidět jeden ze základních argumentů souvisejících s axiomy neagrese a vlastnění sebe sama. Mám na mysli odmítání krádeže, aneb způsobu, jak může jedinec zasáhnout do vlastnických práv jiných. Dále je zde zmíněno, že člověk v Rapture nesmí vlastnit některé předměty. Konkrétně byla jmenována Bible a další svaté texty. Následně je i důležitý zakázaný kontakt s venkovním světem a důraz na utajení Rapture, což je prezentováno i jako způsob ochrany systému.

Problematiku svobody náboženství rozebrala následující analyzovaná data: *„Svoboda vyznání, doktorko? Doma se můžete klanět čemukoliv, pokud chcete. Ale tady, v Rapture, je jediným zákonným právem svoboda – člověk zde zodpovídá jen sám za sebe. Jakékoliv jiné tvrzení je trestné.“* *„Zeptejte se sám sebe, Andrew: Co je ten Váš 'Velký řetěz pokroku' jiného než vyznání víry? Ten řetěz je symbolem iracionální síly, vedoucí nás stále vzhůru. Je stejně mystický jako ten kříž, který jste zabavil a nechal spálit.“* (Levin: 2010). Z tohoto odstavce vychází, že ve svém důsledku mohl jedinec v Rapture zastávat sympatie k jakékoliv formě náboženství. Nicméně tyto sympatie byly podmíněny tím, že nemohl, jak vyplynulo z dat výše, vlastnit svatá písma a zároveň, jak je zmíněno v posledním

analyzovaném odstavci, tyto sympatie mohl vyjadřovat pouze v soukromí, nikoliv však na veřejnosti. Z toho lze usuzovat, že v Rapture byla prosazována svoboda vyznání, ale regulována svoboda jednání. Sofie Lambová zde poukázala na tu skutečnost, že i Velký řetěz, který byl metaforickým vyjádřením svobodného trhu, je jistou formou víry, což rozeberu v části věnující se kategorii Svobodného trhu.

V souvislostech s těmito pravidly, respektive regulacemi svobody, se nabízela otázka, zdali jsou v Rapture mechanismy, které dohlížejí na dodržování pravidel a v případě nouze jsou schopny zasáhnout. Zároveň bylo potřeba, aby takové mechanismy neodporovaly zjištěným pravidlům. První zmínka o jakési instituci, která na chod Rapture dozírá, byla zahrnuta v dialogu Andrewa Ryana a Franka Fontaina. *„Je možné, že bych se cítil více jako součást toho všeho tady, pokud byste mne přizval do Ústřední rady města Rapture,“* řekl Fontain mírným tónem a zapálil si doutník zapalovačem ze zlata. *„Chcete zapálit?“* *„Ne děkuji.“* Ryan si prohlédl doutník. *„Předpokládám, že to je doutník vyrobený v Rapture?“* *„Samozřejmě.“* Fontain doutník pozvedl tak, aby si ho Ryan mohl prohlédnout. Ryan se vyhýbavě usmál. *„Zřejmě máte dojem, že Rada je nějaká velká a mocná organizace. Ve skutečnosti se však jedná o velmi volné uskupení, které dohlíží na podnikání, avšak nezasahuje. Jedná se o časově náročnou činnost, abych byl upřímný. „Ryan ve skutečnosti nebyl příliš nadšený z toho, že by uvolněného a silného Fontaina přizval do Ústřední rady města Rapture. Měl rád konkurenci, ale ne takovou, která mu dýchala na krk. „Ale ehm – Vaši žádost přednesu.“ „Pak si rozumíme!“* řekl Fontain a vypustil z úst do vzduchu modrý dým.“ (Shirley: 2012, 134). Z dat vyplývá, že v Rapture figurovala rada, která sloužila jako dozorčí orgán, který však do chodu nikterak nezasahoval. Z celého kontextu, který představovala data, je možné říci, že možnosti rady mohly být komplexnější. Pouze Ryan nechtěl zmiňovat její reálné možnosti Fontainovi, kterého vnímal jako někoho, kdo by mu mohl činit potíže. To naznačuje, že Ryan nechtěl v radě někoho, kdo by mu byl konkurencí. V praxi se rada zřejmě skládala z jedinců, kteří se přikláněli k rozhodnutím, která Ryan představoval. Lze tudíž na základě dat předpokládat, že Ústřední rada města Rapture byla ve své podstatě Ryanovým byrokratickým aparátem. Z dat tak vychází, že Ryan nastavil hranice svobody města Rapture, pravidla svobodného trhu a zároveň kontroloval byrokratický aparát, který na to

vše dohlížel. To ve výsledku naznačuje, že tím kdo byl na vrcholu mocenské hierarchie v Rapture, byl právě Ryan³⁶. Jedná se však o předpoklad, který bude třeba potvrdit následujícími daty. Rovněž se zde ukazuje i ta skutečnost, že členství v radě bylo dáno na jednu stranu zájmem toho, kdo chtěl v radě figurovat. Zároveň zde však byla potřeba jistého souhlasu rady, což vyplynulo z toho, že Ryan přislíbil Fontainovi jeho žádost přednést. Další data věnující se radě již trochu její funkci konkretizovala. „*Já!*“ „*Ty s těmi svými řečmi o trhu idejí! Přesvědčil si mě, abych sem přijal takové lidi! Ted' – chci, abys o tom pověděl radě. Musí akceptovat, že lidi jako ona je potřeba umlčet...*“ „*To nemohu udělat pane Ryane, na to jsem malý pán...*“ „*Potřebuji vědět jaké máš doopravdy pocity Bille. To mi pomůže zjistit kde vlastně stojíš.*“ „*Ale – uvěznit ji? Tohle místo, Persephona... Co to přesně je?*“ (Shirley: 2012, 272). Z těchto dat vyplývá, že se Ryan pokoušel transformovat původně pouze dozorčí orgán na instituci, která bude umlčovat ty, kteří jsou pro stabilitu Rapture nebezpeční, alespoň dle Ryanova názoru. Hovoří se zde i o detenčním zařízení Persephona, které rozeberu později. Jedná se o jistou transformaci systému, jelikož původní nakládání s ideovými odpůrci mělo být pravděpodobně odlišné, jak vychází z dat. „*Stihnul jsem pouze minutu, nebo dvě. Byl jsem trochu překvapen, když jste se rozhodl s ní debatovat o...*“ Ryan se na něj smutně pousmál. „*Vzal jsem na sebe riziko a povznesl tuto nespokojenost. Instinkt mi říkal, abych ji uvěznil, jako ... společenského sabotéra. Ale – obhajují svobodu; Nechtěl jsem být pokrytec – a nechtěl jsem z ní udělat mučedníka. Takže jsem si myslel, že nechám lidi, aby si vyslechli ty její bláboly a zároveň abych u toho byl a vyvrátil je! Poslouchej...*“ *zmáčkl tlačítko na magnetofonu.*“ (Shirley: 2012, 269). Ryan tak zřejmě předpokládal, že ideologické nepřátele³⁷ odstraní tržním principem, kdy ve veřejné debatě představí jeden mluvčí svoji vizi, respektive produkt, a Ryan tu vizi vyvrátí svým produktem, tedy ideou Rapture. Nicméně tato metoda nevyšla, a tak se Ryan uchýlil

³⁶ Ryanovo postavení v radě, respektive v systému, potvrzují mimo jiné i data, z nichž lze vyvodit jeho exkluzivní funkci v radě. „*Mohl si vystačit i bez Anny Culpepper, která ráda mluvila, aniž by řekla cokoliv přínosného. Nikdy ji neměl umožnit členství v radě.*“ (Shirley:2012, 288). Jistou výjimečnost Ryana v rámci systému Rapture (přinejmenším dle jeho vnitřních myšlenek) dokládá následující analyzovaný odstavec: „*Ryan si pohrával s hrnkem kávy, a přitom cítil, jak na něj doléhá jeho věk. Jeho role průvodce a mentora Rapture začala být těžkou – mohl doslova cítit, jak mu tíží záda a nutí jeho kosti praskat.*“ (tamtéž).

³⁷ Do té doby byli ti, kteří nezapadali do systému Rapture, pravděpodobně nepřilíš výrazné osoby. Příklad Lambové byl prakticky jediným příkladem, který byl nějak důkladně rozebrán a bylo z něj možné vypořadovat chování systému v praxi.

k tomu systém posunout. Rada tak přestala být pouze dozorčím orgánem, ale musela reagovat na události, což dokládají i následující data. „*McDonagh? Tady Sullivan. Máme zde další tři vraždy v Upper Atrium ... a rada svolává nouzové setkání...*“ (Shirley: 2012, 287). Rada se tedy setkávala, aby nacházela řešení na problémy, které ohrožovaly stabilitu v Rapture. To by samo o sobě problematické nebylo, avšak informace vyplývající ze setkání dokládají represivní pravomoci, které rada měla k dispozici. Ty posun od dozorčí funkce dokládaly, jak se potvrzuje následujícím příkladem: „*Dobře, zvážíme restrikcí některých plasmidů, „řekl Ryan, ač neměl ve skutečnosti v úmyslu, jakkoliv plasmidy omezovat. „Je to těžké přechodné období. Dalo se to očekávat. Je to součástí vývoje zdejšího trhu...*“ (Shirley: 2012, 290). Z toho lze usuzovat, že Ústřední rada i disponovala možností regulovat trh, což však bylo pro Ryana nemyslitelné, jelikož, jak mimo jiné z předchozích dat vyplynulo, neregulovaný svobodný trh byl základní hodnotou města Rapture. Rovněž je i na tomto příkladě vidět, jak v praxi rada fungovala. Ryan v podstatě vystupoval jako její mluvčí a jménem rady přislíbil zvážení nějakého řešení, ale pokud s ním nesouhlasil, bylo nepravděpodobné jeho prosazení.

Je třeba i zmínit, že pod radou, nebo spíše pod Ryanem, byla instituce vynucující dodržování zákonů, které velel Ryanův zaměstnanec Sullivan. „*Takže šibenice. To jsme to tedy dopracovali. Hele, nejsem tu od toho, abych vytvářel zákony, ale abych je vynucoval. Ale nepřijel jsem do Rapture, abych věšel lidi za to, že pašují zboží. Pokud Ryan a jeho nohsledi mají své zákony, tak to se jim na tu práci můžu vykašlat.*“ (Levin: 2007). Zde je nastíněna existence takové instituce a zároveň, že se Ryanovi podřízení řídili exkluzivním zákonem. To naznačuje, že svoboda v Rapture měla sice své hranice, ale ty mohl Ryan a ti, kteří mu byli věrní, přejít³⁸. V počátcích však instituce vynucující dodržování zákonů řešila ochranu pravidel města Rapture mírnějším způsobem, než byla oprátka či vražda. Explicitně byly jmenovány prohřešky, které se trestaly žalářem a omezovaly svobodu

³⁸ Tu skutečnost, že Ryan ohýbal pravidla města Rapture dle své vůle, dokládá i následující výrok: „*Bill si olízl rty. Měl najednou sucho v ústech. „Není zde omluva pro ochranu Cohena, pokud je to skutečně vrah...” Natáhl se pro panáka Whiskey, kterého mu nabídl Sullivan, a opatrně usrknul. „Takže mne donutil ochraňovat toho malého hajzlíka Cohena,“ Sullivan zabručel „a pak mi dal Ryan rozkaz...” jeho hlas se zlomil. Natáhl se a sebral červenou šálu. Přitáhnul si ji k hrudi. „Krásná, že? Když jsem s ní skončil, když jsem jí tam jen tak nechal, v koupelně, nahou ve vaně...” ... „Veliteli – snažte se mi říci, že vás Ryan poslal zabít Annu Culpepper?” (Shirley: 2012, 420). Ryan tak byl ochoten, jak se v případě Cohena potvrdilo, porušit pravidla Rapture a ochránit svého přítele a zároveň nechat zabít nepohodlnou osobu.*

jednání jednotlivců. Jednalo se o vraždu, krádež, znásilnění, pašování a pokus uprchnout z Rapture. Jinak se mohlo prakticky cokoliv, třeba prodávat kokain. „*Máme žalář pro potížisty, ale musí se jednat přímo o vrahy. Zloděje. Znásilňovače. Či pašování ve velkém. Věci jako tyto. Jsme i striktní v otázkách vodotěsnosti – a odchodu z Rapture. Ale kromě jmenovaného...*“ Sullivan pokrčil rameny. „*nic není zákonem vymáháno. Jeden z chlapců si otevřel krámk, který se jmenuje Rapture Grown Coca. Pěstuje zde vlastní kokainový byznys pod nějakým červeným světlem. Slyšel jsem, že dělá kokain z listů. Alespoň on to tvrdí. V těch injekčních stříkačkách může být cokoliv. Celkem se mnou hnulo, když jsem viděl lidi, kteří odtamtud vycházeli – vypadali jako, že mohli dostat cokoliv. Ale Ryanovi to nevadí. Takže to beru tak, že trocha ztracené krve...pokud je dána dobrovolně...*“ Pokrčil rameny. „*není problém.*“ (Shirley: 2012, 130).

Souhrnně tak z kategorie *Ochrana Rapture* + ve vztahu ke svobodě ve městě Rapture vyplývá následující. Zaprvé svobody jedince byly prostorově ohraničeny plochou města Rapture. Zároveň s příchodem do podmořského světa jedinec přišel o možnost volby odchodu. Jedinec zde mohl zastávat sympatie k nějaké víře, ale nesměl tyto sympatie prezentovat veřejně. Dále jedinec nesměl zabít a okrást jiné jedince, či vlastnit zboží, které nebylo žádané a pocházelo z venkovního světa. Jinak mohl jedinec prakticky cokoliv. Lze tedy říci, že svoboda myšlení měla být v důsledku absolutní, avšak svoboda jednání byla omezována. Důraz zde byl kladen zejména na právo podnikat a konkurovat jiným jedincům na trhu, což jsou aspekty, které jsou přítomny v teoriích ekonomického liberalismu, k němuž se dle dat Andrew Ryan pravděpodobně přikláněl. Všem jedincům tak zde byl garantován neregulovaný svobodný trh. Na dodržování nastavených pravidel dohlížel orgán zvaný Ústřední rada města Rapture, který byl zprvu pouhým dohlížitelem. Časem však postupně rada disponovala více pravomocemi. Jak se i ukázalo, jednalo se o symbolický orgán a skutečnou mocí zde disponoval jedinec, kterým nebyl nikdo jiný než Andrew Ryan. Ten ve své podstatě naformuloval pravidla, jimiž se společnost v Rapture řídila a zároveň řídil orgán, který zprvu pouze na dodržování těchto pravidel dohlížel a později i disponoval represivní funkcí a trestal deviantní jedince. Zároveň však Ryan neváhal tato pravidla překročit, pokud měl pocit, že tímto překročením ochraňuje základy města Rapture, nebo své přátele. V podmořském městě tak bylo možné postupně

vypozorovat dvojí svobodu. Jedna platila pro ty, kteří k Ryanovi neměli blízko a druhá byla exkluzivně pro ty, kteří patřili k Ryanovi. Konkrétně Ryanovo překročování mantinelů jím naformulované svobody obsahuje následující kategorie *Ochrana Rapture* -.

***Ochrana Rapture* -**

Do této kategorie jsem již zahrnoval data, která se věnovala opatřením, jež jsem shledával jako rozporující vizi Rapture a odporující pojetí svobody. Jedním z projevů, který dle mého názoru do této kategorie zapadal, bylo detenční zařízení Persphone, které řídil průmyslník Augustus Sinclair. „*Persephone... tajné sídlo Sinclair Solutions. Nikdy jsem nevěřil na Ryanovu vizi té velké harmonie. Poskytnul jsem mu proto odlehlé místo, kam může šikovně uklidit všechny ty, kteří nezapadají do jeho koncepce. Utopie by vlastně neměla vytvářet potřebu politických žalářů, nebo ano? Ale pokud budete v branži tak dlouho jako já, potom vycítíte předem, co bude následovat – a kde se otevírá možnost nového kšeftu.*“ (Levin: 2010). Jak z dat vychází, Persephone bylo detenční zařízení pro ty, kteří ideologicky nezapadali do Ryanovy vize města Rapture. Toto zařízení navíc dle dostupných dat začalo fungovat ještě před tím, než se vůbec k radě dostal zmíněný požadavek na utlumení ideologických nepřátel, což mimo jiné dokládá následující příklad, který pochází z části před oním požadavkem: „*V Rapture je celá čtvrť, do které momentálně nemám přístup! Sinclair má vlastní lidi, kteří jí mají na starost. Místo, které nazývá Persephona. Věděl jsem, že něco staví, ale myslel jsem, že to bude hotel. Ale je to tam až moc tajemné. Nemohu být zodpovědný za hydraulické inženýrství, když mi je zamezen přístup do celé čtvrti města! Zdá se mi, že to tam funguje již nějaký ten pátek. Více než rok...a není to hotel.*“ Ryan si pobouřeně odkašlal. „*Záleží na tom, co máš na mysli hotelem! Ano...chtěl jsem o tom s tebou mluvit...*“ Ryan se v křesle opřel a začal sledovat strop jako kdyby tam něco bylo napsáno. „*Bille...slyšel si mé debaty se Sofií Lambovou?*“ (Shirley: 2012, 269). K tomu, aby někdo byl označen za ideologického nepřítele Rapture a byl poslán do Persephony, v praxi mohlo stačit jediné, a to podezření Andrewa Ryana, jak vyplývá rovněž z dat. „*Její veřejné stíhání by vzbudilo až moc velký zájem veřejnosti! Navíc*

nemáme žádné solidní důkazy. Pouze domněnky. Ale zamysli se nad tím – jak může psychiatricka vytvořit bombu, která nic nenaruší...pouze naše vnímání bezpečnosti! Netrvalo to moc dlouho a krátce po svém příchodu začala svoji malou hru a tahala za nitky nám pod nosem. Víš, co dělala s těmi penězi navíc co jsem jí dal? Vzala si je – společně se všemi dary, které získala od svých „následovníků“ – a postavila ten kouzelný Dionýsův park. Pojmenován po jakýmsi bizarním a zesměšňujícím...“ (Shirley: 2012, 271). Dle dat tak přinejmenším v případě Sofie Lambové stačilo pouhé podezření k tomu, aby byla odstraněna z veřejného prostoru a přesunuta do Persephony. Již samotný název Persephona odkazoval na antické představy pekla či podsvětí, respektive na manželku boha Háda. Aby bylo zcela pochopitelné, z jakého důvodu jsem se rozhodl právě Perspehonu zařadit do této kategorie, je třeba zmínit, jak se ve zdejších zařízení nakládalo s jedinci. Data, která zahrnovala zdejší praxi, se vztahovala na osud jedince jménem Johnny Topside. Ten jako jediný z vnějšího světa sám objevil Rapture. „Sullivan zavrtěl hlavou „Také jsem nezjistil jeho skutečné jméno. Je to snadné. Můžu ho zadržet a převézt do nového zařízení...“ Ryan lusknul prsty „Přesně to jsem měl na mysli. Je to vetřelec. Kdo ví, s kým je ve spojení. Nemůžeme nechat kdekoho, kdo se sem dostane zvenčí, aby se zde potuloval a kladl otázky...Zadržte ho okamžitě Sullivane. A když už jsme u té strašné ženské Lambové. Tady Pool mne informoval, že může mít spojitost s našim konfetovým atentátníkem. Už mám plné zuby těch jejích marxistických žvástů. Obrátila proti mně polovinu dělníků“ (Shirley: 2012, 261). Do Persephony se tak dostal i jedinec, který nutně nemusel být ideologickou hrozbou, ale pouhé podezření z toho, že by Rapture mohl ohrozit, stačilo k tomu, aby byl zadržen. O následném osudu jedinců v Persephoně může vypovídat následující odstavec. „Co se týče toho,“ ozval se Suchong, „vyvinuli jsme hybridy, naše kyborgy, kteří slouží jako pracovníci ve vodě. Gil Alexandr udělal značný pokrok se sérií Alfa – Augustus Sinclair nám, ehm pronajal toho Johnny Topsida z Persephony. Subjekt Delta – je připoután k dívce, kterou jsme odebrali té ženské Lambové. Eleanor Lambová.“ (Shirley: 2012, 377). Jak z dat vyplývá, jedinec, který se dostal do Persephony, přestal být brán jako člověk a začalo se s ním nakládat jako s produktem. V praxi tak mohl být pronajat. Osud Topsida se potvrdil i dalšími daty. "Byl jsi jen podmořský badatel, který měl nervy jako z ocele, kamaráde... to až veřejnost ti dala tu přezdívkou. Ale Ryan si byl jistý, že jsi špión. A tak tě jeho lidi zavřeli

a vymazali tak to zatracené jméno. Sbohem, Johnny ze shora – vítěj, subjekte Delto." (Levin: 2010). Z Topsida se stal Subjekt Delta a byl jedním z *Velkých tat'ků*. To i dokládá, že na lidech v Persephoně se mohly vykonávat pokusy, které je zbavily jejich lidskosti. Celkově funkce zařízení Persephona, to že sem bylo možné vozit ty, kteří mysleli jinak, či u kterých bylo podezření, že nejsou slučitelní s ideou města Rapture, to samotné dle mého názoru rozporuje libertariánskému pojetí svobody. Pokud by se jednalo o jedince, kteří prokazatelně ohrozili Rapture a jeho obyvatele, či zásadně porušili svobody jiných obyvatel, pak by přinejmenším jejich zadržení dávalo smysl. Ale zadržení na základě podezření jde dle mého názoru proti axiomu neagrese, jelikož k žádné újmě na majetku či jiných osobách ze strany zadrženého prokazatelně nedošlo a zároveň proti axiomu vlastnění sebe sama, jelikož se jedinec stal majetkem někoho jiného, tedy byl ve své podstatě otrokem.

Dalším projevem, který byl do této kategorie zahrnut byla Ryanova propaganda, která měla za cíl indoktrinovat obyvatele města Rapture. Začalo to zprvu nutností nově vzniklého systému přesvědčit své občany o tom, že je hodný existence. *„Ryan ho dlouho pozoroval, jakoby chtěl prohlédnout do Billovy duše. Nakonec přikývl. „Dobře Bille. Ale něco ti řeknu. Obyvatelé Rapture budou očištěni od mravenčí společnosti! Oni se musí naučit stát vedle nás, jako muži – a budovat! Plánuji zahájit program civilního vzdělávání. Bannery, velkolepé a rozmístěné všude – vzdělávací oznámení v televizním vysílání a na veřejnosti, a billboardy! Přivedu do Rapture někoho, kdo nám pomůže je vycvičit k tomu, aby viděli, že svět mimo Rapture je skutečným vězením...a Rapture je skutečnou svobodou.“* Ryan vylezl z batysféry. *„Pojď Bille. Pojď se mnou...“* (Shirley: 2012, 157). Z těchto dat vyplývá, že Ryan chtěl indoktrinovat společnost svojí vizí, což je jedna z technik, kterou využívá státní aparát, který Ryan odsuzuje, jak bude patrné v jedné z dalších kategorií. To, že se jedná o jistou formu agrese, která jde proti axiomu neagrese, naznačuje ve svém díle

i Rothbard³⁹. Z toho důvodu jsem propagandu⁴⁰ Andrewa Ryana zařadil do mechanismů, které měly chránit Rapture před nepřítelem, avšak v důsledku kráčely proti základním hodnotám. To, že zdejší propaganda skýtala jisté nebezpečí, vyplývá i z dalších dat. Například Andrew Ryan v Rapture vybudoval zábavní park, který obsahoval indoktrinační propagandu. „*Bill zatřásl hlavou. Zdálo se mu, že to vše mělo za cíl děti vystrašit. Slyšel, že Sofie Lambová, když poprvé přišla, dala Ryanovi ideu – zábavnou jízdu, která měla být jakýmsi druhem odporové terapie, způsobu, kdy měl být dětem vtisknut odpor k okolnímu světu – a následnou závaznost k jediné alternativě: Rapture...*“ (Shirley: 2012, 202). Opětovně z dat vyplývá rozpor s apelem na svobodu se rozhodnout, o níž mluvil v datech výše Andrew Ryan, když říkal, že jedinec má svobodu si zvolit a nést za své rozhodnutí odpovědnost. Je otázkou, jak se může člověk svobodně rozhodnout, pokud nemá k dispozici veškeré informace a je mu pravda vtištěna do hlavy ještě v dětství. Z dat zahrnujících Ryanovu propagandu jsem vyzoroval jistý posun. Poté co byl zabaven podnik Franka Fontaina, se propaganda soustředila na to, aby obhájila tento krok a další, které sice šly proti svobodám města Rapture, ale měly za cíl podmořské město ochránit. „*Co se děje Mary?*“ zeptal se Jim svým klidným hlasem. „*Vypadáš jako kdybys slyšela nějaké strašlivé novinky!*“ „*Trest smrti v Rapture!*“ Mary odpověděla ustaraně. „*Tohle není to k čemu jsme se upsali!*“ Jimův hlas byl téměř veselý. „*Momentiček krásná paní! Jediní lidé, proti kterým je trest smrti cílen v Rapture jsou pašeráci, a to proto, že ohrožují vše co jsme budovali. Představ si, že by se Sověti dozvěděli o našem nádherném městě, nebo nedej bože USA! Naše utajení je našim štítem!*“ „*Taková maličkost jako trest smrti je drobnou cenou, kterou musíme zaplatit za ochranu našich svobod.*“ „*Konečně to chápeš Mary!*“ (Shirley: 2012, 352). Vzhledem k tomu, že z předchozích dat vyplynulo, že ochranná opatření byla aplikována již v momentech podezření, legalizace trestu smrti

³⁹ Rothbard v knize *Etika svobody* v části *Stát vs. svoboda* píše „*Stát se v každém případě spoléhá na kontrolu pák propagandy, aby přiměl své poddané poslouchat, či dokonce velebit své vládce*“ (Rothbard: 2009, 209), nebo „*Je potřeba zdůraznit, že stát nejen používá násilí k získání svého vlastního příjmu, k najímání propagandistů za účelem zvětšení své moci, nebo osobování si a prosazování nuceného monopolu na...*“ (Rothbard: 2009, 220).

⁴⁰ Propagandu lze chápat například dle definice MVČR, které ji chápe jako „*...systematické šíření informací a myšlenek, především neobjektivním nebo zavádějícím způsobem, za účelem prosazování nebo podpory politické kauzy nebo názoru.*“ (MVČR: 2020).

v Rapture představuje problém. Zároveň se touto propagandou legalizovalo další opatření a to znárodnění, jehož příčinou byla pašerácká činnost Franka Fontaina, proti němuž krok znárodnění Andrew Ryan učinil.

Právě znárodnění je další z ochranných mechanismů, jež jsem do kategorie Ochrana Rapture – zařadil. „*Bill byl zaskočen „Převzít Fontainův byznys? Ale – není to krokem proti celému duchu Rapture?“ Ryan si odfrknul. „Někdy musíme bojovat, abychom toho ducha ochránili Bille! Podívej, co se stalo – přímo tady na Apollo Square. Tři strážníci byli zastřeleni! Musíme docílit toho, aby všichni nepřátelé Rapture byli chyceni – a potrestáni!“* (Shirley: 2012, 343). „*Ryan znárodnil Fontaineovu futurologii – teď patří jemu odspodu až nahoru. Prý pro dobro města. Až přijde čas, tak se toho prý vzdá. Rezignoval jsem z rady a zaslal protestní dopis, ale to je jenom takové močení proti větru. Já říkám, že bude válka... pokud tedy Ryana někdo hodně rychle nezastaví.*“ (Levin: 2007). „*Žádal jsem pana Ryana, aby předal Fontaineovu futurologii do rukou Atlasových chlapů jako mírový tribut, ale ten chlap prostě neposlouchal. Namísto toho svůj dav vystavoval neustále silnějším plasmidům. V Rapture probíhají závody ve zbrojení, ale nejde o to, kdo vyrobí lepší zbraně a větší bomby. Jde o to, kdo se oprostí o větší část svého lidství a stane se víc monstrem...*“ (tamtéž). Série těchto dat ukazuje na to, že Ryan znárodnil podnik svého konkurenta proto, aby ochránil stabilitu města Rapture. V důsledku však tento krok spustil konflikt známý jako *Občanská válka*. Ač byl Ryan vyzván k tomu, aby Fontainův podnik dal ze svých rukou, odmítl to. Zároveň se zde i potvrdilo, že ostatní místa v Ústřední radě města Rapture byla skutečně spíše symbolická. Akt znárodnění zásadně narušuje pojetí svobody a základních pravidel města Rapture. Jedná se o násilný zásah do podnikání jiného člověka, což popírá základní předpoklady libertarianismu i principy společnosti města Rapture, které v jeho počátku naformuloval sám Ryan.

Ono znárodnění doprovázela série dalších opatření, která svobody jednotlivců zásadně narušovala. „*V tom na něj dolehla plná váha Ryanových slov. „Ehm guvernére – řekl jste zákaz vycházení? Kontrolní stanoviště? Máte na mysli po celém Rapture?“* Netvrdil snad Ryan vždy, že toto byly metody komunistů? „*Ano,*“ řekl Ryan zoufale, zírající na těla houpající se na oprátce. „*Každý bude mít průkaz totožnosti. Všichni musí omezit*

pohyb na autorizované oblasti, a průkazy totožnosti nám řeknou, kde by měli být. Až do dalších vyhlášek bude zákaz vycházení. Budeme muset rozšířit trest smrti. Všichni vidíte, jak se situace vyvíjí. Ztrácíme lidi. Budeme muset získat nové..., mezitím však musíme celou situaci stabilizovat. Budeme muset podniknout velkou razii na Fontaina a sesadit ho. Tentokrát ho zničíme jednou provždy. A následně převezmeme jeho podnikání – pro dobro všech v Rapture. Budeme jeho podnik vést zodpovědně...“ (Shirley: 2012, 343). Ze zdejších dat vyplývá, že situace v Rapture byla taková, že se musela zavést opatření, která výrazným způsobem zasahovala do svobod jedinců. Zákaz vycházení, kontrolní stanoviště a omezení pohybu zasahovaly do již tak prostorově limitované svobody pohybu. Později k těmto omezením přibýlo omezení svobody shromažďovat se. „Všem obyvatelům se na vědomost dává, že veřejná shromáždění víc než čtyř lidí nyní vyžadují povolení úřadů. Ta lze získat mezi 9. a 10. hodinou ranní u povolenkové přepážky v Centrální administraci.“ (Levin: 2007).

Z analyzovaných dat v této kategorii v souvislostech se svobodou vyplývá následující. Systém zprvu měl opatření, která byla slučitelná se základními hodnotami města Rapture, avšak jakmile se začaly objevovat problematické jevy, se kterými se systém nedokázal vypořádat, byl nucen své základní hodnoty překročit. Zprvu vytvořil detenční zařízení v Persephoně, kde docházelo k odlidštění uvězněných jedinců. Následně, když si nevěděl rady s Frankem Fontainem, rozhodl se zasáhnout do vlastnických práv jedince a plošně omezit svobody pohybu všech obyvatel v Rapture. Zároveň obyvatele po celou dobu systém indoktrinoval svojí ideologií a omezoval tak jejich svobodu volby. Lze tak říci, že sám Andrew Ryan si mohl dovolit překročit hranice svobody, pokud měl pocit, že je systém, který stvořil ohrožen. V takových případech se uchýloval ke krokům, které nebyly v souladu s libertariánským pojetím svobody. Tato opatření se stupňovala do té míry, že ke konci sledovaného období, tedy počátku *Občanské války*, již nelze hovořit o Rapture jakožto o systému, který by zastával libertariánské hodnoty, ale o systému, který byl totalitní, jelikož umožňoval i kontrolu vůle člověka, tudíž se dostal i do té nejintimnější sféry.

Antiteze Rapture +

Tato kategorie pod sebe zahrnovala projevy, které byly v protikladu s ideou města Rapture a pocházely od aktérů uvnitř systému podmořského města. První projevy myšlení, které byly v rozporu se společenskými principy města Rapture, pocházely od Sofie Lambové. Ta měla, jak říkají data, řešit psychologické problémy obyvatel Rapture. *„Můžete zde konkurovat na poli svobodného trhu s námi ostatními.“* řekl Ryan odhodlaně, *aby přesvědčil nejen jí, ale i sebe. „Samozřejmě však vaší hlavní prací bude zhodnocení stavu společnosti Rapture. Pomozte nám vyvinout prostředky, které pomohou veřejnosti se připravit na budoucnost. Přesněji řečeno, někteří obyvatelé se začínají potýkat s psychologickými problémy – malé, ehm, osobní obtíže, které vyvěrají z izolace zde dole. Vaším prvním úkolem bude diagnóza těchto problémů a navrhnutí způsobů, jak je řešit.“* (Shirley: 2012, 161). Dle dalších dat se však Lambová rozhodla, že *„...Může přesměrovat Rapture ostře doleva – zevnitř. Nebezpečné myšlení. Ale ta představa nemizela. Žila si svým vlastním životem...“* (Shirley: 2012, 168). To, že se jednalo o myšlení, které nebylo s Rapture slučitelné, dokládá reakce systému, potažmo Andrewa Ryana. *„Ach ano.“* Když pokračoval, *Ryanův hlas sršel cynismem. „Ústup – její následovníci, kteří jsou jak ovce, uzavření se Sofií Lambovou v její drahocenné zahradě a jejím kině. Prostředí jak dělané pro marxistickou propagandu, přestrojené za terapii a umění! Rapture je sud se střelným prachem Bille – to jsem věděl od okamžiku kdy zemřel Ruben Greavy. Plasmidy učinily Rapture nestabilním. Plasmidy nemůžeme odstranit, alespoň ne nyní – ale můžeme odstranit jinou nestabilitu. Lambovou a lidi, kteří jsou jako ona – takoví musí být zastaveni.“* (Shirley: 2012, 271–272). Z dat tudíž vyplývá, že Lambová byla brána pro systém jako hrozba, kterou je potřeba odstranit z veřejného prostoru. Zároveň je v datech naznačeno, jakým ideologickým směrem byla orientovaná. Jednalo se o levicové konkrétně marxistické smýšlení. Toto však vyvěralo z kontextu tvrzení Andrewa Ryana, a je potřeba si to potvrdit výroky samotné Lambové: *„Přátelským mužským hlasem zaznělo: „Poté co bylo podlaží zabezpečeno, práce začala postupovat neuvěřitelnou rychlostí. Dělníci jsou základajícím kamenem Rapture, pracují nepřetržitě a vytvářejí metropoli, kterou zde dnes vidíte.“ „Slyšeli jste to?“ Dala ruce za záda, zasmála se ironickým smíchem a navázala*

oční kontakt s malým davem – povětšinou níže postavení dělníci pozorně poslouchali, ačkoliv Poole si všiml i přítomnosti Simona Walese. „Tato nahrávka,“ pokračovala Lambová „je takový kompaktní drobný náhled do Rapture! Dělníci dělají nepřetržitě a vytvářejí metropoli. A k tomu, co tento základní kámen představuje – co ta nahrávka vlastně říká?“ na tváři se jí objevil úšklebek, když začala recitovat: „Inženýři pracují na překonání překážek tvrdých jako diamant, mají těžký život na dně moře či neočekávané ztráty! Zamyslete se nad tím, moji přátelé – kolik zbytečného utrpení jsme považovali za samozřejmost?“ Zavrtěla nešťastně hlavou. „Neočekávané ztráty? Ale Andrew Ryan je zcela očekával! Bylo mu to jedno! Během budování Rapture zemřelo mnoho lidí – tyto oběti byly ve jménu „boha“, který se jmenuje lidské ego! Ryanovo ego! Obyčejní lidé v Rapture jsou přepracovaní, nedostatečně placeni, a jsou vyčerpaní. Dřeli nespočet hodin na tom, aby vytvořili toto město – ale na kolika z toho co stvořili mají podíl? Co jim Andrew Ryan opravdu nabídl? Malé něco, něco co se jmenuje rapturský dolar...pouhý papír. Papír pro lupiče! A i toho jim dal málo! Ptám se vás, kdo skutečně vlastní Rapture? Lidi, kteří ho vybudovali? Nebo plutokrati, co ho kontrolují? Mnoho – nebo pár? Odpověď sami znáte!“ (Shirley: 2012, 214–215). Z tohoto projevu je celkem patrné, že Lambová cílí na dělnickou třídu, která je dle jejích slov vykořisťována. Dělníci se nejvíce zasloužili na vybudování města Rapture, nicméně nejsou po zásluze odměněni a o jejich zájmech rozhoduje pár vybraných jedinců. Na jedné straně je tak dělnická třída, na druhé úzká elita průmyslníků v čele s Andrewem Ryanem. Z toho lze říci, že je Lambová přinejmenším silně inspirovaná Marxem. Levicové, potažmo Marxem inspirované ideologie, tak budou dle dostupných dat tím, co ohrožuje pojetí svobody podmořského světa a zároveň je to i způsob myšlení, které nelze svobodně praktikovat mimo soukromý prostor, jinak hrozí přemístění do detenčního zařízení v Persephoně. Překvapivé však je, jak z dalších dat vyplývá, že Lambová celou svoji myšlenku propojila s náboženským aspektem. „Nakonec máme také svého Jidáše...Jeden z mých vlastních lidí předal Ryanovi důkazy o mých aktivitách, takže nyní budu uvězněna. Jako náboženské společenství nás pouze hlídali, ale jako politické uskupení nás chtějí ukřižovat. Ale přesto... ačkoliv Andrew Ryan si toho všimne až jako poslední, on už dávno ztratil svůj lid. Kamkoliv mě pošlou, Rapture mě bude následovat.“ (Levin: 2010). Užitá rétorika dokládá jisté náboženské aspekty a data zároveň dokládají, že i v rapturských

médiích bylo hnutí Lambové zarámováno jako náboženské. „*Dionýsův park patřil Sofii Lambové, šéfe... byl to jistý druh soukromé skrýše pro její sociální experimenty. Jedné noci, ale celý park zaplavila voda – všichni její přívrženci se utopili. V novinách psali, že to byl nějaký 'náboženský kult'.*“ (tamtéž). Z dat tak vyplývá, že dokud hnutí Lambové bylo pouze jakousi formou náboženského kultu, bylo tolerováno, jakmile však došlo k politickému přesahu, Andrew Ryan zakročil a Lambovou přesunul do Persephony. Transformace na politické uskupení nebyla blíže popsána, avšak předpokládám, že je tím myšleno vystoupení Lambové ve veřejné debatě (viz výše), kde oponovala Ryanově ideologii.

Druhým projevem vnitřní antiteze rapturské myšlenky byla postava Franka Fontaina, později vystupujícího pod jménem Atlas. Nejdříve je však nutné na základě dat vysvětlit Fontainův⁴¹ motiv a jak se liší od Lambové. „*Před lety, když Frank Gorland prchal před zákonem, naskočil na nákladní vlak. Ve vagonu se začel do starých novin o novém úspěšném průmyslníkovi Andrewovi Ryanovi. Na fotografii pod článkem stál Ryan před krásně vypadající budovou, která nesla jeho jméno. Ta fotografie v Gorlandovi cosi probudila. Fotografie Ryana, za nímž se v pozadí tyčil Manhattan, a působil jako by ho Ryan vlastnil, to přimělo Franka k myšlence: Cokoliv, co má – to chci. Půjdu a vezmu mu to... Možná, že toto byla jeho šance. Ale nejprve musí zjistit Ryanův plán. Co má vlastně tam dole v úmyslu dělat s městem v chladných útrokách temného oceánu...*“ (Shirley: 2012, 79–80). Z toho vyplývá, že Fontaina řídila touha zničit Ryana, jemuž pravděpodobně záviděl jeho úspěchy. Mezi ním a Lambovou byl rozdíl zejména v tom, že Fontain cílil na zničení Ryana, zatímco Lambové šlo o jistý společenský cíl, jak napovídá další příklad dat. „*Jediným problémem Lambové je, že těm nesmyslům sama věří. „Zachrání svět“ - haha! Rapture ale není její pokusná myš. Ryan ji někam uklidil. A já si vážím toho, že do hry konečně vstupuje profesionalita. Přežije jen ten nejsilnější, to je pravidlo chudinské čtvrti, jediné pravidlo. Tihle zbedněnci ani nemohou vidět potenciál, jenž v sobě mají tonika umožňující růst svalové hmoty a další. Ale já vidím krále džungle.*“ (Levin: 2010). Jak z dat vyplývá, Fontainovy projevy na jednu stranu nebudou tím, čemu skutečně věří, na druhou stranu však právě jeho činy nutily Ryana reagovat. Pro Ryana, jak říkají data, byl Fontain

⁴¹ Před jménem Frank Fontain, používal jméno Frank Gorland (Shirley: 2012).

neprítelom a bol vnímaný ako aspekt, ktorý ohrožoval stabilitu systému mesta Rapture a bola potreba vŕči nemu zakročiť. „*Ne. Ne to není. Ale Fontain může zapříčinit zkázu Rapture! Celý náš systém se rozpadne, pokud neučiníme nezbytné kroky Bille. On chce chaos! Chce ho, protože pro demagogy jako je on, těch, kteří zneužívají slabin masy, je chaos příležitostí. Chaos je pro ně úrodnou půdou, kde tací jako je Fontain mohou zasít semena moci! Následovníci Lambové z toho také prosperují!*“ (Shirley: 2012, 343–344). Následnými daty se pokusím analyzovat, co vlastně Fontain učinil, aby byl vnímaný jako hrozba pro stabilitu svobodného systému mesta Rapture a donutil Ryana učinit krok znárodnění, který byl v rozporu se základními stavebními kameny. Prvním bylo pašování, které mu umožňovalo do Rapture dostat produkty, které zde nebyly žádané a narušovaly Ryanovu vizi. „*Lidi v Rapture již omrzelo jíst stále ryby. Fontain začal pašovat hovězí, které bylo jinak nemožné v Rapture získat. Nedostatek nabízel příležitost. Mnohým obyvatelům chybělo náboženství, tak jim Fontain přivezl Bible. To zajisté Ryana namíchlo. Ryan nesnášel náboženství – zatímco Fontain se nad ním smál.*“ (Shirley: 2012, 177). Dále Fontain podplácel Ryanova účetního, aby zajistil, že mu Ryan bude za ryby nevědomky platit mnohem více, čímž narušoval vizi konkurenčního souboje na poli svobodného trhu. „*Fontain dokonce podplatil jednu z Ryanových účetní, Marjorie Dustin. Dokud jí platil, Marjori mu s nadšením zajišťovala papírových čtyřicet procent navíc – Ryan Industries mu tak zaplatila čtyřicet procent ryb navíc.*“ (Shirley: 2012, 176). A v neposlední řadě, aby Ryana vyprovokoval, se Fontain uchýlil k vraždám. „*Co se mne týče, všichni policajti jsou hřebíky s odznakem. Každopádně my jsme je přibili. Nikdo z nich nevěděl, co je zasáhlo. Sám jsem zastřelil dva.*“ Vypustil dým na žárovku. „*Šéfe – nechci zpochybňovat, ehm vaší strategii – sakra vlastníte velkou část tohoto mokrého města. Ale jste si jistý, že zabití těch strážníků Vám přinese to po čem toužíte?*“ (Shirley: 2012, 338). Nakonec situace byla natolik nezvladatelná, že se Ryan rozhodl pro již zmíněné znárodnění. Tehdy Fontain předstíral vlastní smrt, aby později mohl vystupovat jako Atlas⁴². Jeho rétorika nyní byla

⁴² Důvodem bylo, že chtěl ve městě vyvolat občanskou válku a revoluci, a svrhnout tak Ryana. K tomu však nemohl přistoupit s pověstí Franka Fontaina. „*Občanská válka – a revoluce. Vytvím tlak na Ryana svým pašováním – přímo před jeho očima. Dal jsem mu šanci, aby mne nechal získat Rapture mým způsobem. Nepřistoupil k tomu. Takže teď přichystáme past. Lidé za ním stojí, protože je zářící příklad, že? Pokud, ale poruší všechna svá pravidla, znárodní...začne se chovat jako diktátor...to lidi poštvou proti němu. A budou potřebovat*

inspirována Sofií Lambovou. „*Fontain pracoval s perem, papírem a otevřenou knihou Johna Reeda popisující život sovětských idealistů – knihu kterou musel do Rapture propašovat – a která mu zajistila dostatek šňavnatého materiálu pro Atlasovy brožury. Sem tam parafráze, upravená terminologie a co nevidět bude mít Atlasův manifest na světě. Něco si samozřejmě i půjčil od Sofie Lambové. Stále měla své následovníky. S trochou štěstí to za chvíli budou jeho následovníci.*“ (Shirley: 2012, 337). Atlas byl stejně jako Fontain Ryanem vnímán jako nepřítel, kterého je třeba zneškodnit (viz data v následující kategorii). Atlas měl symbolizovat vůli lidu. „*Kdo je Atlas? Je lidem! Vůle lidí ztělesněná...*“ (tamtéž). Lid byl později specifikován jakožto dělnická třída. „*Ano někdo se stará! Atlas ví jaké to je, když se nikdo v Rapture nestará! Bojujte za Atlase! Bojujte za práva dělníků...*“ (Shirley: 2012, 370). Zároveň Atlas využíval dělení na My a Oni, kdy nepřáteli byli bohatí. „*Proč by bohatství Rapture mělo patřit pouze těm šťastným? Řekněte mi proč!*“ (Shirley: 2012, 373). Později začal být Atlas vnímán jako protipól Andrewa Ryana. Jako symbol, který zastupuje zájmy dělníků, a ze své podstaty jde proti základním kamenům města Rapture. To dokládá například projev bývalé Ryanovi partnerky Diany McClintock: „*Lidé si ke mně vybuďovali důvěru... Jsem Ryanova milénka a přesto mě berou! Konečně mě přivedli k Atlasovi. Bez něj by se již lidé na Apollonově náměstí vzdali. Zeptala jsem se ho, jestli povede své lidi do nějakého povstání proti Ryanovi. Povzdechl si a řekl 'Nejsem osvoboditel. Osvoboditelé neexistují. Ti lidé se osvobodí sami.'* Myslela jsem si, že je Andrew Ryan velký člověk. Byla jsem hloupá.“ (Levin: 2007).

Vnitřní antiteze Rapture se projevovala ve dvou rovinách. Zaprvé to byli jedinci, kteří představovali levicové myšlení, které se projevovalo v podobě rovnosti, důrazu na práva dělníků, poukazování na vykořisťování a v některých případech i bylo provázáno náboženstvím. Druhou sférou byli jedinci, kteří porušovali pravidla města Rapture a narušovali chod svobodného trhu. Obě tyto skupiny identifikoval jako hrozbu Andrew Ryan, člověk zodpovědný za formulování svobody a pravidel v Rapture.

někoho kdo je povede. Chápeš to? Já nemám momentálně dostatek moci na to, abych ho dokázal zadržet. Takže jsem vykopal jámu, zakryl jí...a nechám ho ať se na ní přiřítí.“ (Shirley: 2012, 338–339).

Antiteze Rapture –

Do této kategorie jsem zahrnul data, která se vztahovala na aktéry, kteří byli protikladem Rapture a pocházeli ze světa mimo podmořské město. První aktér, který z dat vyplynul, byli paraziti. Sice z dat vychází, že se později paraziti stali i nálepkou pro vnitřní aktéry, ale jejich původ je ve vnějším světě, tudíž jsem se je rozhodl zahrnout právě do této kategorie. První zmínka říká „*Paraziti opovrhují třemi věcmi: svobodným trhem, svobodnou vůlí, a svobodným člověkem*“ (Shirley: 2012, 23). Zde je patrné, že jsou paraziti profilováni jako aktér, který je v rozporu se základními hodnotami Rapture. Mnohem konkrétněji jejich vlastnosti rozvádí další analyzovaný odstavec. „*Mravenčí společnost nerozumí povaze skutečné spolupráce!*“ Ryan začal mluvit hlasitěji. „*Skutečná spolupráce je osvíceným sobeckým zájmem, nikoliv parazitickým naříkáním! Pravá spolupráce není založena na vysávání krve, kterému paraziti říkají daně! Pravá spolupráce znamená, že lidi společně pracují – každý pro svůj vlastní zisk! Lidská sobeckost je kořenem všeho, čeho dosáhne!*“ (Shirley: 2012, 118–119). Z dat tak vyplývá, že paraziti jsou ti, kteří nepracují, ale těží z práce jiných prostřednictvím daní, které tak logicky podporují. Samotné daně byly něco, co již výše Rothbard identifikoval jako jeden z prostředků, jimž stát narušuje axiom neagrese. Zároveň, jak je patrné z dalších dat, parazité podporují prvky sociálního státu, jako jsou například odbory, které se dostaly i do Rapture a Andrew Ryan je identifikoval jako hrozbu. „*Jsou to lidi – pokud je takto chceš nazývat.*“ Ryan zavrtěl hlavou a dodal, „*Paraziti!*“ jeho ústa se ostře stočila, jakmile toto slovo vyslovil. „*Doufal jsem, že je necháme za sebou. Ale lidé jsou snadno manipulovatelní Bille – jsou fámy, že v Rapture vznikají odbory! Odbory! V mém městě! Někdo je podporuje. Chci vědět kdo...a proč.*“ (Shirley: 2012, 151). Mnohem konkrétnější, co se týče parazitů, byl další odstavec. „*Na povrchu,*“ řekl hluboký hlas Andrewa Ryana ze skrytých reproduktorů, „*farmář obdělával půdu a obchodoval silou svých paží pro svou vlastní půdu. Ale paraziti řekli, Ne! Co je tvé je i naše! My jsme stát; my jsme Bůh; my žádáme náš podíl!*“ (Shirley: 2012, 201). Zde je již jasně řečeno, že parazity jsou státy a principy nadřazenosti (které mohlo zprostředkovat například náboženství), jenž vykořisťují ty, kteří dřou pro svůj vlastní zisk. Negativní vlastnosti parazitů více rozvádějí podrobněji dva další soubory dat. „*...Ale paraziti řekli,*

Ne! Objevy musí být regulovány! Musí být kontrolovány a nakonec podmaněny. “ ... „ ... ale paraziti řekli, Ne! Dítě má povinnost! Půjde do války a zemře pro národ. “ (Shirley: 2012, 201–202). Zde zmíněným regulováním vědy je myšlena morálka a etika⁴³, která zabraňuje vědcům vykonávat některé pokusy, například testování na lidských subjektech apod. Dále je zde vyjádřen aspekt branné povinnosti a národa, což jsou další hodnoty, které parazité zastávají a Andrew Ryan odsuzuje. Konkrétně brannou povinnost zmiňuje rovněž Rothbard jako jeden ze způsobů, jímž se státní aparát dopouští násilí na vlastních občanech a narušuje jejich svobody (viz výše). Parazité rovněž obhajovali veřejné statky, což byla další věc, kterou Andrew Ryan nedokázal strpět. *„Na povrchu jsem kdysi vypěstoval les. Parazité prohlásili, že země patří bohu a požadovali, abych tam otevřel veřejný park. Proč? Aby mohla lůza postávat s otevřenými ústy pod klenbou listí a předstírat, že si ten ráj zaslouží. Když Kongres schválil znárodnění mého lesa, okamžitě jsem jej vypálil. Bůh ty stromy v Arkádii nezasadil. Zasadil jsem je totiž já. “* (Levin: 2007). Poslední soubor dat vztahující se k parazitům ověřuje mé předchozí závěry. *„Jaký je rozdíl mezi člověkem a parazitem? Člověk buduje. Parazit se ptá 'Kde je můj podíl?' Člověk vytváří. Parazit říká 'Co si jen řeknou lidi?' Člověk vymýšlí. Parazit říká 'Dávejte pozor, abyste náhodou nerozhněvali boha... “* (tamtéž). Jak jsem zmiňoval výše, parazité se později stali vnitřním problémem Rapture a v zájmu obrany proti nim se systém transformoval. *„Trest smrti v Rapture! Rada je v jednom kole. Říká se, že v ulicích probíhá povstání! Nastal čas na pevnou vůdcovskou ruku. Je třeba zakročit proti pašerákům. Jakýkoliv kontakt s povrchem vystavuje Rapture těm samým parazitům, před nimiž jsme uprchli. Několik oběšenců je jen malá cena za naše ideály. “* (tamtéž). Mimo trestu smrti však pro parazity bylo připraveno i vězeňské zařízení

⁴³ Dobře to ilustruje tento úvodní citát: *„Jmenuji se Andrew Ryan, a jsem zde proto, abych Vám položil otázku. Nemá snad člověk nárok na plody svého úsilí? “* „Ne,“ řekl muž z Washingtonu *„na ně mají nárok chudí. “* „Ne!“ řekl muž z Vatikánu *„Na ně má nárok Bůh. “* „Ne!“ řekl muž z Moskvy *„Na ně mají nárok všichni. “* Já odmítl tyto odpovědi, namísto toho jsem si zvolil jinak. Já si vybral...Rapture, město ve kterém se umělci nemusí obávat cenzury, ve kterém vědci nebudou svazováni drobnou morálkou, ve kterém velikost nebude omezována malostí! A díky Vašemu úsilí se Rapture může stát také Vaším městem“ (Levin: 2007).

v Persephoně. „*Nenechám ve svém městě parazitovat žádné příživníky, ať jsou v jakémkoliv přestrojení. Myslím, že je čas zavolat Sinclairovi.*“ (Levin: 2010).

Z dalších dat následně vyplynulo, že ve vztahu k vnějšimu světu se Andrew Ryan obával přinejmenším tří konkrétních nepřátel, a to Sovětského svazu, Spojených států amerických a Velké Británie. „*Ale – byl přesvědčen, že ADAM je pro Rapture náskokem před okolním světem. Za předpokladu, že by byli napadeni. KGB, CIA či jiná špionážní agentura je mohla infiltrovat. Možná nový zlovolný vliv toho Atlase je mohl přivést. Nebo někdo z té sebranky od Lambové. Lambová mohla být po celou dobu agentem KGB. A pokud by byli napadeni Sověty, Brity nebo USA – co potom? Ochránit je mohly pouze mimořádné schopnosti, které jim poskytovaly plasmidy před outsidersy. Takže se musel zajistit dostatek ADAMA. Potřeboval Malé sestřičky více než kdy jindy.*“ (Shirley: 2012, 427–428). Zejména SSSR a USA byly vnímány jako hrozba, kvůli jejich státní ideologii a politikám. Na SSSR Ryanovi vadil mimo jiné kolektivismus a v případě USA politika Nový úděl. „*Myslel jsem si, že jsem zanechal parazity v Moskvě za sebou. Myslel jsem si, že jsem utekl jejich marxistickému altruismu, kolektivismu a pětiletkám. Ale stejně jako němečtí hlupáci, kteří se vrhli na Hitlerův meč pro dobro říše, Američané upíjeli více a více bolševického jedu z lžičky, kterou je krmil Roosevelt a jeho Nový úděl. Tak jsem si položil otázku, ve které zemi by bylo místo pro muže jako jsem já? Pro muže, který odmítl říci ano parazitům a pochybovačům. Muži, který věřil v posvátnost práce a nedotknutelnost vlastnických práv. A jednoho šťastného dne, přátelé, odpověď ke mně sama přišla. Neexistuje žádná země pro lidi jako jsem já. A to byl ten okamžik, kdy jsem se rozhodl...vybuduji si jednu. Rapture!*“ (Shirley: 2012, 335–336). Tato data ukazují, že Rapture mělo být něčím, čím SSSR, USA a vlastně žádná jiná státní moc nedokáže dle Ryanovy vize být. Z dat výše je také patrné, že pouhé podezření ze spolčení s některým z těchto aktérů mohlo stačit k tomu, aby se jedinec v Rapture dostal do Persephony a přišel o své svobody.

Kategorie *Antiteze Rapture* – zahrnuje jednoho ústředního aktéra a několik vedlejších aktérů. Ústředním jsou parazité, což jsou jedinci zastoupeni státní mocí či církví, kteří zastávají taková opatření, která jsou v rozporu s axiomy vlastnění sebe sama a

neagrese. Jedinec musí platit daně a podporovat svou práci ty, kteří nic nevyprodukovali, své děti posílá do armády, aby bojovali ne pro ochranu vlastního majetku, ale pro národ. Zároveň parazité a jejich myšlenky zabraňovali svobodnému rozvoji vědeckého bádání. Konkrétními aktéry vně Rapture byli SSSR a USA a jejich zpravodajské služby. Jakmile bylo podezření, že se parazitické myšlení dostalo do Rapture, začala celá řada opatření, která byla v rozporu s libertariánskými svobodami (viz výše). Jednalo se konkrétně o trest smrti či odvoz do detenčního zařízení v Persephoně, kde panovaly nelidské podmínky.

Svobodný trh +

Kategorie *Svobodný trh +* obsahovala data, která se vztahovala na charakteristické rysy neregulovaného svobodného trhu a možnosti, které měl takový trh jedincům poskytnout. Tato kategorie měla za cíl popsat pole, na němž jedinci mohli realizovat své svobody. Pokud se bude hovořit o svobodném trhu v Rapture, nelze opomenout Ryanovu metaforu Velkého řetězu. „*Nevěřím v žádného boha, v žádného neviditelného mužíčka na nebi. Ale existuje něco daleko mocnějšího, než jsme my všichni. Je to kombinace našich snah. Spojuje nás Velký řetěz průmyslu. Ale jen tehdy, pokud každý dělá vše pro své vlastní blaho, může řetěz táhnout celou společnost správným směrem. Řetěz je příliš mocný a příliš tajemný, než aby o něm mohla jakákoliv vláda rozhodovat. Kdokoliv tvrdí něco jiného, má buď ruku ve vaší kapse, nebo míří pistolí na vaši hlavu.*“ (Levin: 2007). Jak nastínila data výše, Velký řetěz potažmo svobodný trh, měl ve společnosti Rapture téměř až formu náboženství. Zároveň i z analyzovaných dat výše vyplynulo, že v původní vizi měl mít možnost realizovat se na poli svobodného trhu kdokoliv a s čímkoliv⁴⁴. To, že ve svém důsledku se i na svobodný trh mohly dostat nekvalitní produkty a záleželo pouze na poptávce, zdali se zde udrží, dokládá následující odstavce. „*Na regulaci trhu s plasmidy je vyvíjen veliký tlak. Objevily se vedlejší účinky: slepota, šílenství, smrt. Ale k čemu je naše ideologie dobrá, když není vyzkoušená? Trh se nechová jako malé dítě, které se vyděsí z prvního náznaku nepohody. Trh je trpělivý a my musíme být trpěliví také.*“ (tamtéž).

⁴⁴ Až na produkty, které byly v seznamu předmětů, jež byly v Rapture zakázány, jako byly například Bible a celkově svatá písmena či luxusní zboží z venkovního světa (Shirley: 2012, 132–133).

V podstatě je tu řečeno, že se svobodný trh dokáže vypořádat se vším, ale je potřeba mu na to dát čas. Čas měl vyřešit i problém s produktem, který způsoboval závislost, čímž zasahoval do svobody jednotlivce, což však dle Andrewa Ryana nebyl zásadní problém. „*Bille, buďto do plasmidů půjdeme, nebo je zakážeme – a jak prohibice fungovala?*“ „*Ale – způsobují závislost.*“ „*To alkohol také!*“ (Shirley: 2012, 290). Ryan tak namísto regulace nebezpečného produktu chtěl situaci řešit na poli svobodného trhu tím, že na trh půjde s vlastním produktem. Ten měl být kvalitnější a zaujmout zákazníka svojí zárukou kvality. „*Ryanův pohár trpělivosti téměř přetekl.* „*Veliteli – jsem si vědom toho, že bylo těžké ztratit Harkera takovýmto způsobem. Trh však žije svým vlastním životem a tento život nemůžeme zadusit zákazy či dokonce*“ – činilo mu neskutečné obtíže to slovo vyslovit – „*regulacemi. Řešení je prosté. Ryan Enterprises se vrhá na trh s plasmidy. Lepší produkty přitáhnou pozornost zákazníků – a oni si koupí takové, které neovlivní negativně jejich mysl.*“ (tamtéž). Absence regulací se týkala nejen plasmidů, ale i cen, které si nabízející určovali za svůj produkt (nezáleželo ani na tom, zdali někomu účtují více, nežli jiným). „*To je trh. Nemáme zde žádná omezení, že pane Ryane? Žádné regulace cen! Každý zde může vlastnit cokoliv, a každý může cokoliv koupit a řídit to tak jak se mu zlíbí!*““ (Shirley: 2012, 171). Jak jsem interpretoval v datech výše, tak jedním z produktů bylo ve své podstatě i město Rapture, které nabízel Andrew Ryan. „*Ryan držel regulace podnikání na absolutním minimu. Pokud jste měli dostatek rapturských dolarů, mohli jste si od Ryan Industries pronajmout prostory a podnikat v jakémkoliv odvětví.*“ (Shirley: 2012, 176). Z toho plyne, že plocha byla v Rapture klíčová a pokud chtěl jedinec podnikat na poli zdejšího trhu, klíčový byl pro něj vstupní kapitál. Následně si mohl od Ryana pronajmout prostory a začít podnikat. To však směřuje k problematice monopolu, která rozporuje libertarianismu a tedy i libertariánskému pojetí svobody. Je sice otázkou, kolik z Rapture Ryan skutečně vlastnil, ale vzhledem k tomu, že určoval pravidla, vymáhal je a zároveň i jeho největší konkurent Frank Fontain si od něj prostory pronajímal, lze usuzovat, že vlastnil většinu města. Ryan jakožto monopolní vlastník prostoru může představovat aspekty, které například Rothbard přisuzuje státu⁴⁵. Ve svém důsledku tak Ryan byl někým, kdo mohl jít proti libertariánským

⁴⁵ „*Stát tedy může být definován jako taková organizace, která má jednu nebo obě (ve skutečnosti téměř vždy obě) z následujících vlastností: (a) získává svůj příjem fyzickým násilím (zdanění); a (b) prosazuje nucený monopol na*

axiomům. Pokud se vrátím k absenci regulací, tak ta se týkala i stavebnictví. Jedinci si mohli v Rapture vybudovat budovy jakýchkoliv tvarů a rozměrů⁴⁶. „*Stavění nad určitou výškou mohlo být porušením stavebních regulací na povrchu, usoudil Bill, ale v Rapture neexistovaly téměř žádné stavební regulace.*“ (Shirley: 2012, 223).

Jak je patrné svobodný trh v Rapture skutečně byl minimálně regulován. Ve své podstatě jedinci stačilo nebýt chycen při okrádání jiných a mohl si svobodně podnikat s čímkoliv a v jakékoliv kvalitě. Pokud si dokázal zajistit odbytiště pro svůj produkt v takovém rozsahu, aby přežil či prosperoval, mohl se na poli svobodného trhu udržet a plně v Rapture realizovat své svobody. Problém však vyvstával z té skutečnosti, že Andrew Ryan byl monopolním vlastníkem prostoru ve městě Rapture. Ve spojení s tou skutečností, že naformuloval základní pravidla a řídil byrokratický aparát, který dohlížel na svobody jedince, a jak se ukázalo, i do nich zasahoval. Lze tak říci, že Ryan měl monopol na užití násilí v rámci hranic města Rapture a představoval někoho, kdo v konečném důsledku mohl být skutečným ohrožením pro svobodu podmořského světa.

Svobodný trh –

Do této kategorie jsem zahrnul důsledky svobodného trhu, které byly v rozporu se svobodami v Rapture.

Prvním problematickým důsledkem svobodného trhu byly plasmidy. Jak jsem zmiňoval výše, svobodný trh v Rapture byl neregulovaný. Dle dat ještě před vypuštěním plasmidů na trh, Frank Fontain věděl o tom, že budou návykové. „*Návykové? Ještě lepší. Fontain si vzpomněl na časy rizika a náklady, jež ho stál dovoz máku z Kandaharu.*“

použití síly a konečnou rozhodovací pravomoc nad daným územím. Obě tyto základní aktivity státu nevyhnutelně představují nezákonnou agresi a pošlapání spravedlivých práv jeho poddaných na soukromé vlastnictví (včetně vlastnictví sebe sama). První představuje a zavádí krádež v obrovském měřítku, zatímco druhá zakazuje svobodnou konkurenci obranných a soudních agentur v rámci dané oblasti tím, že zakazuje dobrovolný nákup a prodej obranných a soudních služeb. Odtud plyne oprávněnost ostré kritiky státu od libertariánského teoretika Alberta Jay Nocka: „Stát“ v dané oblasti „uplatňuje a vykonává monopol na zločin“. „Zakazuje soukromé vraždění, avšak sám organizuje vraždění v kolosálním měřítku. Trestá soukromou krádež, avšak sám bezskrupulózně vztahuje ruce na cokoli, čeho se mu zachce, ať už je to majetek občana nebo cizince.“ (Rothbard: 1998, 220).

⁴⁶ Pravděpodobně zde limitem byla taková výška, která by ohrozila utajenost Rapture.

(Shirley: 212, 194). Časem si byli obyvatelé vědomi rizika (způsobování závislosti), které užívání plasmidů přináší. Avšak, jak data výše zmiňovala, systém se rozhodl na toto riziko nereagovat žádným opatřením. Vzhledem k tomu, že důsledky vyplývající z užívání závislost vzbuzující látky jdou proti pozitivnímu pojetí svobody, od něhož se mimo jiné odvíjí i libertariánské pojetí (viz výše), lze říci, že *plasmidy* jsou negativním, svobodě odporujícím důsledkem svobodného trhu. Navíc závislí na látce ADAM, potažmo na plasmidech, přicházeli o svoji lidskost a stávali se Splicieri. „*Spliceři, Bille*“, *Ruben Greavy zopakoval. „Spliceři. To je souhrnné označení pro ty, kteří jsou skutečně na plasmidech závislí“* (Shirley: 2012, 262). Závislost na ADAMovi vytvářela začarovaný kruh sociálních problémů a umožňovala tak Fontainovi, aby si zajistil loajalitu závislých a chudých obyvatel města Rapture. „*Víš kde Fontain získává peníze na charitu?*“ položil *Greavy řečnickou otázku. „Z prodeje ADAMa! A proč je spousta lidí na mizině? Protože jsou na ADAMu závislí! Utratí za něj veškeré své úspory! Ironie toho je přirozeně ztracena v mase...“* (Shirley: 2012, 265). Jak vyplynulo z dat výše, právě látka ADAM začala být vnímána i Andrewem Ryanem jako klíčová komodita, která má napomoci Rapture v boji proti vnitřním i vnějším nepřítelům. Z toho důvodu se rozhodl na trh vypustit produkt, který mu umožňoval ovládat mysl nejen splicerů, ale i dalších obyvatel podmořského města. Ochrana města tak měla být zajištěna tím, že se půjde proti základní hodnotě, svobodě, a dosáhne se toho na poli svobodného trhu. „*Doktore Suchongu, jsem Vaším návrhem upřímně šokován. Pokud bychom upravili strukturu naší řady komerčních plasmidů dle vašeho návrhu, pak bychom uživatele mohli mentálně ovládat skrze feromony. To by znamenalo, že bychom pak ovládali vůli všech obyvatel Rapture. Není snad svoboda základním kamenem tohoto města? Myšlenka na její obětování je odporná. Nicméně... je válka. Pokud se Atlas a jeho bandité vydají na pochod, neudělají z nás své otroky? A co se v takovém případě stane se svobodnou vůlí? Zoufalé časy vyžadují zoufalá řešení.*“ (Levin: 2007). Touha po látce ADAM mimo ohýbání svobodné vůle jednotlivců, měla ještě další dva důsledky, a to *Malé sestřičky*, které měly zajistit jeho sběr a *Velké tatky*, kteří *Malé*

*sestřičky ochraňovali. Toto měla na povel postava doktora Suchonga.⁴⁷ "Válka je hrozná věc. Japonci pozabíjeli všechny muže v mém městě kromě Suchonga. Suchong měl opium. Velmi dobré opium. Tahle válka je hrozná, ale ne pro Suchonga. Všichni se teď bojí. Všichni potřebují Adama. Potřebují ho víc, než Malé sestřičky stačí vyrobit. Je dobře, že ve válce vzniká spousta mrtvol. Suchong zná způsob, jak z mrtvol recyklovat jejich Adama. Ale Malé sestřičky nemůže poslat na ulici bez ochrany. Suchong si to musí promyslet." (Levin: 2007). "Velký taťka hrozně a příšerně smrdí. Možná s tím půjde něco udělat, ale zdá se, že Malým sestřičkám se ten smrad líbí. Teď musíme najít rekruty... jakmile se člověk jednou stane Velkým taťkou, není cesty zpět. Ale Ryan říká, že to nebude problém a rekruti budou. Tenhle Ryan, to je dobrý týpek." (tamtéž). V datech je nastíněn osud některých jedinců, kteří byli Ryanem shledáni jako nepřátelé Rapture. Přestali být bráni jako lidé a stali se z nich pouhé objekty, pro něž se našlo využití na poli svobodného trhu. Jelikož se stal ADAM postupně klíčovou komoditou, produkce *Velkých taťků* a *Malých sestřiček* byla dle Ryana nezbytná⁴⁸. Dále je zde zmíněna klíčová role ADAMA a potřeba zajištění jeho stabilního přísunu. Ten mají zajistit *Malé sestřičky*, které ho buďto vyrábějí, nebo extrahují z mrtvých obyvatel města Rapture. K jejich ochraně mají posloužit *Velcí taťkové*. Tady slíbil pomoc Andrew Ryan, který Suchongovi řekl, že nebude problém je zajistit. Pro svobodu to má význam proto, že *Velcí taťkové* jsou svobod zbavení občané, kteří projdou dehumanizačním procesem. To stejné se stane i s *Malými sestřičkami*. V důsledku se tak v této kategorii potvrzuje, že svobodný trh v Rapture se dostává do rozporu s nedefinovaným pojetím svobody a je tomuto pojetí nadřazen, i když měl být prostředkem k jejímu realizování.*

Problematickým jevem spojeným se svobodným trhem byla ta skutečnost, že nebyl určen pro každého, ač to Andrew Ryan předpokládal (viz výše), nikterak však v takové míře. „*Jeho zprávy od Sullivana a dalších bezpečnostních zdrojů naznačovaly nespokojenost ve všech společenských vrstvách – zejména v Artemis Suites a Paupers Drop,*

⁴⁷ Doktor Suchong mimo jiné v Rapture inicioval nejprve pokusy s látkou ADAM a vytváření plasmidů, následně vytvoření Malých sestřiček a v neposlední řadě stál i za vytvářením umělého pouta mezi *Malými sestřičkami* a *Velkými taťky* (Levin: 2007;2010; Shirley: 2012).

⁴⁸ „*Děti s těmi jejich dlouhými jehlami, nemelodickými písněmi, hroznými pochůzkami. Ti jejich hroziví frankensteinští otcové. Ale všichni jsme přiložili ruku k Velkému řetězu. Má ruka je na řetězu, Fontaineova ruka taktéž. Všichni jím pohybujeme a jsme jím pohybováni. Ano, ty děti jsou hnus. Ale to nejen má ruka na řetězu je vytvořila. Ne. Jejich malé prstíky tam na řetězu byly také a hned vedle těch mých.*“ (Levin: 2007).

kde se začal nejvíce soustřeďovat dav. Podcenil kolik lidí bude potřeba pro běžnou údržbářskou činnost a nepostavil pro ně dostatek domů. Rapture za chvíli překlene osmnáct tisíc obyvatel. Ne všichni sem přišli s ideálním vstupním kapitálem. Doufal, že se mnoho stavebníků vypracuje z té špíny, v níž se ocitli. Najdou si svůj způsob, například si seženou druhé zaměstnání, nebo investují, zkrátka, to co by na jejich místě udělal on. Fámý, že stoupenci Franka Fontaina a Sofie Lambové povzbuzovali myšlenky, které Andrew Ryan považoval za absolutní tabu – jako byly odbory – zesílily. Fontain však byl kluzký. Nalezení jakýchkoliv důkazů proti němu za komunistické organizování bylo stejně obtížné jako nalezení relevantního důkazu o jeho pašerácké činnosti.“ (Shirley: 2012, 242)⁴⁹. V důsledku dle dat, se tak působení a prosperita na svobodném trhu staly exkluzivitou úzké vrstvy obyvatel. Vytvářely se tak rozevřené sociální nůžky mezi chudým a bohatým obyvatelstvem. „My všichni tady dole se shodujeme na tom, že jsme součástí Ryanova Velkého řetězu. Problém je, že Ryanův řetěz je vyroben ze zlata. Ten náš je spíše ze železa, máme ho omotaný kolem kotníků a ještě na něm visí veliká koule. On si v Pevnosti Veselí vybírá nové módní hadry... a my tady v téhle díře vyřezáváme vnitřnosti z ryb. Fontaine slibuje něco lepšího. Je jako jeden z nás, tím myslím, že ví jaké to je pracovat rukama. Říkal, ať se s ním sejdu v 11 u jeho balírny ryb. Budu tam a vezmu s sebou pár chlapů. Hele, o moc horší už to být fakt nemůže.“ (Levin: 2007). Vznikající vrstvy nespokojených obyvatel nejprve využila Lambová (viz výše) a následně Fontain. „Pitomci jedni. Přicházejí do Rapture a myslí si, že budou šéfovat celému průmyslu. Ale zapomínají, že někdo ty hajzlíky umývat musí. Chodí to tak, že já těm tupcům dám kavalec a misku polévky a oni mi zaprodají své životy. Na co armádu, když mám svůj Fontaineův chudobinec?“ (tamtéž).

Negativním jevem byly i příčiny absence regulací cen, ve smyslu možnosti účtovat každému cenu dle svého uvážení a obliby. Tímto způsobem bylo možné likvidovat podnikání jiných, jak vyplývá z dat věnujících se osudu obchodníka Gravensteina. „Něco z toho je mé – ale něco je i jeho, pane Ryane! A co se týče toho, co je mé – on zde provozuje

⁴⁹ Neschopnost některých jedinců prosadit se na poli svobodného trhu dokládají i další data, např. „Nebude mít na chudé žádné páky,“ řekl Bill když směřovali pryč. „Artemis Suites a Papupers Drop jsou plné lidí bez práce a blokovány – a pokud by náhodou byli zaměstnání pořád by se shlukovali a cítili nedostatečně placeni. Ne každý v Rapture může začít podnikat. A pokud by mohli, kdo by čistil toalety?“ (Shirley: 2012, 264–265).

jako jediný služby svozu odpadu! Začal podnikat před dvěma měsíci a využívá toho k tomu, aby poškodil mé podnikání. Účtuje mi za svoz odpadu desetinásobek toho, co účtuje ostatním!“ Bill se zhrozil. „Desetinásobek?“ Shep se ušklíbl a vyklepal popel z cigarety do hromady odpadu „To je trh. Nemáme zde žádná omezení, že pane Ryane? Žádné regulace cen! Každý zde může vlastnit cokoliv, a každý může cokoliv koupit a řídit to tak jak se mu zlíbí!“ (Shirley: 2012, 171). V tomto případě se nabízelo řešení veřejného svozu odpadu, nicméně to Ryan odmítal. „Pane Ryane – prosím – nemohli bychom zde mít veřejný svoz odpadu?“ Ryan zvedl své obočí. „Veřejné! To zní jako Roosevelt – nebo Stalin! Jdi za někým z Shepových konkurentů!“ (Shirley: 2012, 171).

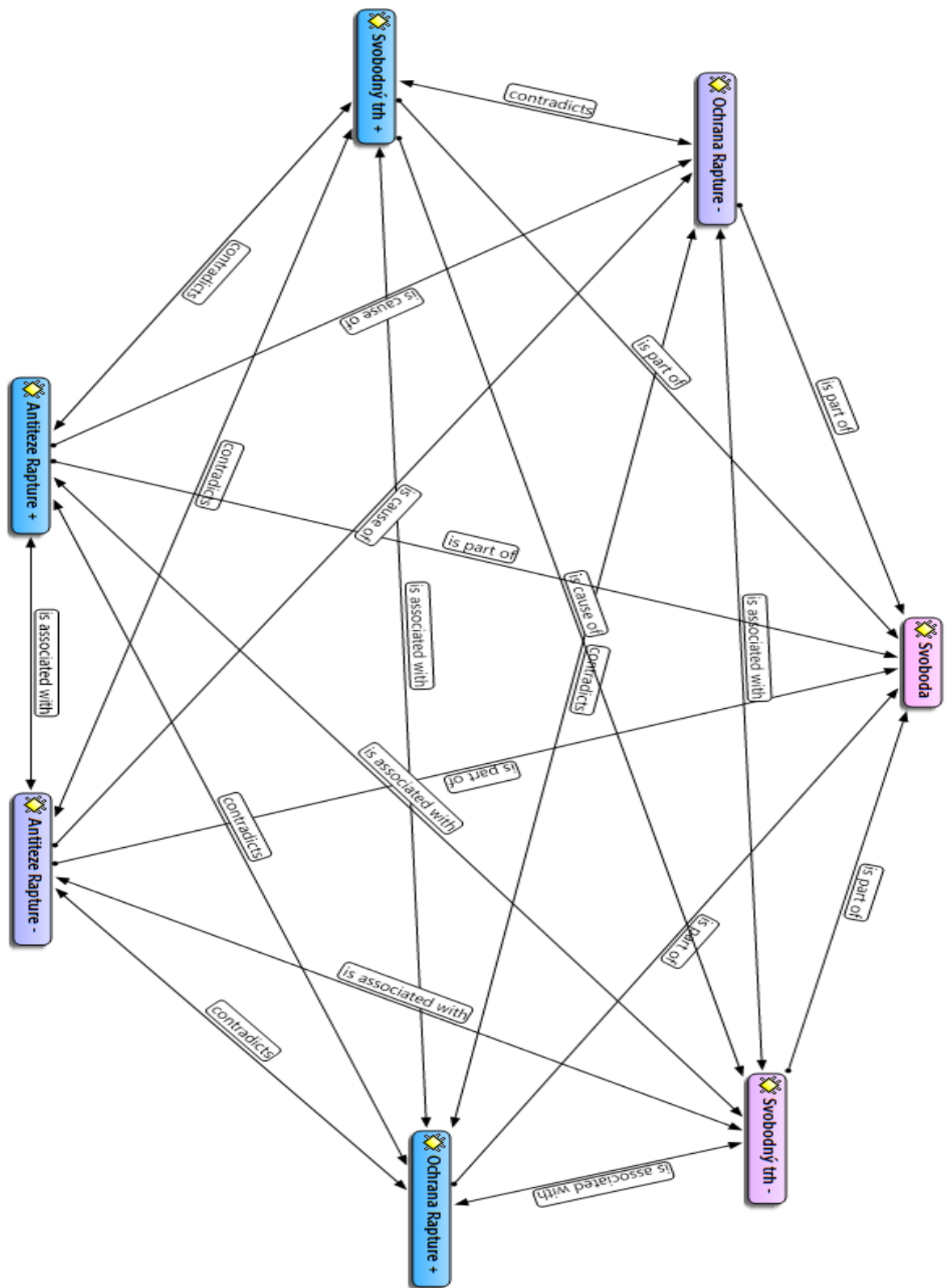
Celkově lze říci, že z dat z kategorie *Svobodný trh* – vyplývá následující. Neregulovaný svobodný trh již od počátku měl být pro všechny, nicméně se do Rapture dostala spousta dělníků, kteří mimo jiné Rapture stavěli. Ti nemohli podmořské město opustit, jelikož jak již bylo zmíněno v kategorii výše, jedním z pravidel byla nemožnost si svobodně zvolit odchod. Tito dělníci neměli prostředky na to, aby mohli začít podnikat. Začaly tak v Rapture vznikat chudinské čtvrti, které byly náchylné k manipulaci (viz například část věnující se Sofii Lambové z pohledu antiteze Rapture). Dále nastavený trh potažmo systém neumožňoval zajištění některých základních veřejných služeb, jako byl například svoz odpadu, což umožnilo některým podnikatelům zlikvidovat podnikatele, kteří jim ani nemuseli přímo konkurovat. S tím je provázána absence regulace cen, která se ve spojení s nezajištěním veřejných služeb stala nástrojem, který například zlikvidoval obchodníka Gravensteina. Nakonec byla ve svém důsledku problémem i neochota nastavit regulace pro ochranu zákazníka. Nejvíce se to ukazuje na příkladu látky ADAM. Ta zbavila v první řadě lidi svobodné vůle a zbavila je lidskosti a následně byla i využita jako nástroj, který umožnil lidem kontrolovat. Vlastně je měla zbavit svobody právě proto, aby jejich svoboda mohla být ochráněna. Zajištění dostatečného množství látky ADAM vedlo k tomu, že se začaly dělat pokusy na lidech, což vyústilo vytvářením *Velkých taťků* a *Malých sestřiček*.

Axiální kódování za pomoci analytického příběhu

Nyní je na řadě krok axiálního kódování. Na základě dat interpretuji vztahy mezi jednotlivými kategoriemi, což napomůže pochopit ústřední kategorii Svobodu a vytvořit kategorii dystopie, která bude zakotvená v datech. Pro přehlednost jsem použil krok analytického příběhu, který bývá součástí selektivního kódování.

Na začátku byla kategorie *Antiteze Rapture -*. Ta měla přímý vliv na vymezení kategorie *Ochrana Rapture +* a *Svobodný trh +*. Město Rapture vzniklo zejména proto, že vybraní jedinci v čele s Andrewem Ryanem nebyli spokojeni se státní mocí na povrchu a chtěli vytvořit systém, který by reprezentoval jejich vizi svobody jednotlivce a svobodného trhu. Důraz na svobodu, svobodný trh a utajení, vznikl jakožto reakce na aktéry spadající pod kategorii *Antitezi Rapture -*. V počátcích město Rapture bylo řízeno kategoriemi *Ochrana Rapture +* na poli kategorie *Svobodný trh +*. Postupně se však v systému vyprofilovala kategorie *Antiteze Rapture +*, která využila kategorie *Svobodný trh -*. Kategorie *Svobodný trh -* byla důsledkem kategorií *Svobodný trh +* a *Ochrana Rapture +*. Jakmile kategorie *Antiteze Rapture +* nabývala na síle, ukázalo se, že kategorie *Ochrana Rapture +* se nedokáže s tímto jevem vypořádat. Začala tak vznikat a sílit kategorie *Ochrana Rapture -*, která již nabízela prostředky, které dokázaly s kategorií *Antiteze Rapture -* zacházet. Lze říci, že čím výraznější byla kategorie *Antiteze Rapture -*, tím výraznější byla i kategorie *Ochrana Rapture -*. Zároveň i sílila kategorie *Svobodný trh -*. Oproti tomu kategorie *Ochrana rapture +* a *Svobodný trh +* byly v ústupu. Nakonec v okamžiku, kdy byla kategorie *Antiteze Rapture +* nejslabší, se stala kategorie *Ochrana Rapture -* nejsilnější a kategorie *Ochrana Rapture +* a *Svobodný trh +* ve své podstatě zanikly. Došlo tak k transformaci systému z libertariánského, téměř anarchistického prostředí na systém, který řídil jeden muž. Následující obrázek (Obrázek č. 2) vytvořený softwarem *ATLAS.ti* graficky znázorňuje vztahy mezi jednotlivými kategoriemi.

Obrázek č.2 Vztahy mezi kategoriemi

Zdroj: Zpracováno autorem v softwaru ATLAS.ti

Kategorie dystopie vycházející z libertariánského narativu

Před tím, než se uchýlím k vytvoření kategorie dystopie, je nutné si zodpovědět otázku, zdali systém města Rapture splňuje operacionalizované pojetí dystopie. Pro připomenutí dystopií v kontextu této práce byl myšlen *takový společenský řád, který omezuje či zcela neguje lidské svobody a zároveň se nezdráhá odvrhnout či nastavit svá záda jedincům, kteří nedisponovali prostředky, které by jim umožňovaly se v daném společenském nastavení prosadit. Zároveň se v takové společnosti objevuje riziko vědeckého pokroku, které je zpravidla dehumanizujícího charakteru. Negace svobody a dehumanizující charakter vycházejí z nespécifikovaného základního principu, který utváří celou společnost. Může se jednat o vědeckou nebo matematickou racionalizaci, o ideologický směr atd.* Domnívám se, že takto vymezená kritéria město Rapture naplňuje. Společenský řád zde skutečně zasahoval do svobod jednotlivců, a to ve značné míře. Rovněž se tento systém zcela odvracel od části obyvatel, jejichž utrpení viděl jako nezbytnou součást evolučního procesu. Vědecký pokrok s dehumanizujícím charakterem zde naplňovaly *plasmidy*, potažmo látka ADAM, *Velcí taťkové* a samotný princip svobody vědců od morálky a etiky. Vše se dělo pod hlavičkou nejvyššího principu svobody a na ní navázaného svobodného trhu.

Mimo naplnění kritérií mnou operacionalizovaného pojetí dystopie lze nalézt v díle *BioShock* celou řadu rysů, které se vyskytují i v jiných dystopických světech. Například Andrew Ryan je v mnoha aspektech podobný Velkému bratru z románu *1984*. Oba představují jistý vzor pro své občany. V případě, že tomuto vzoru oponuje nějaký deviantní jedinec, který se ukáže jako neslučitelný se systémem, tak ho systém přetvoří takovým způsobem, kdy je ona deviace odstraněna. V případě románu *1984* se jednalo o zlomení hlavního hrdiny, který je po mučení naučen Velkého bratra milovat, a v *BioShocku* o přetvoření deviantních jedinců na *Velké taťky*, kteří napomáhají zajistit klíčovou komoditu ADAM⁵⁰. V obou dystopických světech byl zároveň v izolované společnosti vzbuzován strach z vnějších nepřátel. V románu *1984* se onen nepřítel měnil za chodu, zatímco

⁵⁰ Je však nutné podotknout, že v případě Velkého bratra nebylo po celou dobu jisté zdali se jedná o skutečnou osobu, zatímco Andrew Ryan v rámci románového světa existoval.

v Rapture se jednalo prakticky o celý svět mimo Rapture. Oba systémy i spojovala indoktrinace obyvatelstva prostřednictvím všudypřítomné propagandy, která se i objevila například v díle *451 stupňů Fahrenheita* (Bradbury: 2018). S propagandou jde ruku v ruce přetváření historických faktů takovým způsobem, který nahrával ideologickým vůdcům daného systému. V románu *1984* tento je tento aspekt patrný v činnosti Ministerstva pravdy, které se zabývalo manipulováním minulosti. V polském snímku *Sexmise* (Machulski: 1983) zase byla historie byla přetvářena způsobem, který měl utlumit mužský aspekt a vystihnout ho v negativním světle. V případě *BioShocku* byla systémem (respektive Ryanem) vybírána pouze taková fakta, která státní moc či náboženství vyjadřovala jako nepřítele, který vysává snaživé jedince. S jiným dílem *Konec civilizace* má *BioShock* podobnou látku, která má dopad na lidskou psychiku a její užívání v důsledku utváří pro systém poslušné jedince. V *BioShocku* tuto roli zastaly *plasmidy*, které na trh vypustil Andrew Ryan a v *Konci civilizace* byla touto látkou soma. Srovnání se nabízí i s románem *My*, kdy dochází k odstranění jmen postav a nahrazování číslem, čímž je systémem potlačována individualita jedince. K odstranění jména dochází i v *BioShocku*, kdy jedinci, kteří jsou předěláváni na *Velké taťky*, rovněž přicházejí o svá jména a dostávají místo nich sériová označení. Poslední společný rys, který je pro řadu dystopií typický, je společenský útlak ve jménu ideologie, náboženství apod. V případě románu *1984* se jednalo o ideologický útlak, v případě *Konce civilizace* lze částečně hovořit o vědním útlaku, dystopický svět díla *Kukly* (Wyndham: 1955) své občany utlačuje náboženstvím. V *BioShocku* se v podstatě objevují všechny tyto formy útlaku. Ideologická rovina vychází z hodnot libertarianismu, tedy důraz na svobodu a svobodný trh. Jelikož byl Ryan vlastníkem většiny města, disponoval monopolem na užití násilí, formování pravidel a zároveň i jejich vymáhání. Útlak vědou vycházel z absolutní vědecké svobody, kdy žádné morální normy nezabraňovaly vědcům vykonávat pokusy na lidských subjektech, což vedlo mimo jiné ke stvoření Velkých taťků či Malých sestřiček. Nakonec útlak náboženstvím vychází z jisté posvátnosti a uctívání vyššího principu, kterým v *BioShocku* byl *Velký řetěz*, potažmo svobodný trh.

Když je zodpovězeno, zdali lze *Bioshock* zařadit pod koncept dystopie a co má společného s jinými dystopickými světy, je na místě si zodpovědět otázku následující, o

jakou dystopii se jedná. K odpovědi mne logicky dovedla analýza této práce, jejíž výstupy jsem provázal s operacionalizovanou obecnější definicí dystopie a následně příslušnou kategorií vytvořil. Výsledná kategorie dystopie nám pak říká, že BioShock je *libertariánskou dystopií s delibertariánským mechanismem přežití*. Takováto dystopie je založena na libertariánských hodnotách, avšak v případě ohrožení systému se neváhá uchýlit k mechanismům, které libertarianismu odporují. Jak vyplynulo z analytické části, probíhá zde *potlačování svobody jednotlivce, jakožto nástroj přežití systému vycházejícího z hodnot libertarianismu*. Zároveň zde dochází k útlaku vrstvy obyvatel, v tomto případě dělnické třídy a neúspěšných podnikatelů na poli svobodného trhu. Prosazování hodnoty svobody zde nabývá forem, které v důsledku svobodu potlačují, viz svoboda vědců od etiky a morálky ve spojení s absencí dobrovolnosti účasti vězňů na vědeckých experimentech. To vše za přísné svobodotržní racionalizace.

Závěr

„Myslíte, že již ke své práci nepotřebuje – na to můžete být hrdý. Pan Wahl je schopný zajistit, aby byl nasazen jen pro dobro města. Nakonec sen člověka vždy přeroste jeho samého a jeho dílo se musí stát jeho odkazem. Pro Vás, Charlesi, tato chvíle právě nastala.“

- Andrew Ryan (Levin: 2010).

Cílem mé práce *Svoboda v dystopii BioShock* bylo vytvořit specifickou kategorii dystopie, která by brala v potaz libertariánské pojetí svobody a zodpověděla otázku, jakým způsobem se v charakterizované dystopii projevoval důraz na prosazování libertariánských hodnot na svobodách jednotlivců. Souběžně s cestou k cíli se měl potvrdit či vyvrátit soubor předpokladů. Prvním předpokladem bylo, že esenciální problémy města Rapture byly výsledkem přílišného prosazování libertariánských hodnot. S tímto předpokladem byl propojený i druhý předpoklad, že prosazování těchto hodnot v důsledku rozporovalo libertariánskému pojetí svobody. A posledním výchozím předpokladem bylo, že právě snaha vytvořit z Rapture město, ve kterém trh bude pozbývat jakoukoliv formu regulace, či individualismus a svoboda jednotlivce budou hnány do extrému, byla tím důvodem, proč zde ve skutečnosti člověk nemohl být svobodný a systém, který tyto hodnoty prosazoval, se musel zákonitě transformovat do totalitního aparátu.

Dovolím si začít odpovědí na zjištěné poznatky vztahující se k předpokladům mé práce. V průběhu analýzy se potvrdilo, že systém města Rapture je založen na libertariánských hodnotách vycházejících z axiomů sebevlastnění, neagrese a principu svobodného trhu. Rovněž důraz na prosazování těchto hodnot vyvolal zásadní problémy, které časem vedly k destabilizaci celého systému. To mne přivádí k návaznému druhému předpokladu, který se rovněž potvrdil. Na celé řadě příkladů, které jsem jak v rámci části věnující se charakteristice podmořské společnosti či v analytické části zmínil, bylo dle mého názoru patrné, že prosazovaná opatření vycházející z libertariánských axiomů či principu svobodného trhu se skutečně ve svém důsledku dostávala do rozporu

s libertariánským pojetím svobody v té podobě, v jaké jsem ho nadefinoval v příslušné části této práce. Co se týče třetího předpokladu, tak i ten se analýzou potvrdil. Snahy Andrewa Ryana vytvořit systém, kde trh nebude regulovaný a budou v něm upřednostňovány hodnoty individualismu a svobody jednotlivce v extrémní míře, nakonec vedly k tomu, že aby se tento systém ochránil před zničením, byl nucen hodnoty člověka potlačovat, a nakonec se transformovat do systému, ve kterém rozhodoval jeden muž, který měl kontrolu nad jedincem jak fyzicky, tak psychicky. Dosáhl tudíž v důsledku totalitní kontroly.

Nyní se již dostávám k cíli práce, který byl rovněž naplněn. Za užití metody zakotvené teorie se mi mimo potvrzení předpokladů podařilo pochopit systém města Rapture do takové míry, abych byl na základě zjištěných informací schopen vytvořit specifickou kategorii *libertariánské dystopie s delibertariánským mechanismem přežití*.

Mnou nakročená cesta má dle mého názoru potenciál nalézt další případy dystopií, které by do mnou vytvořené kategorie bylo možné zařadit. Zároveň tato práce může napomoci libertariánským ideologům si uvědomit nebezpečné aspekty, které by je mohly svést z cesty jejich hodnot. Například se mohou více zaměřit na otázku, jak lze v kontextu libertariánského pojetí svobody tuto svobodu ochraňovat, aniž by se musela zavést opatření, která by tomuto pojetí odporovala. Jak se totiž ukázalo na příkladu Rapture, je tenká hranice mezi svobodou a útlakem. Také je potřeba věnovat soustředění otázce rovnováhy mezi svobodou jedince a svobodným trhem jako principem. Ze systému města Rapture totiž vyplynulo, že extrémně svobodný trh může ve svém důsledku umožnit rozšíření produktu, který svobodu jednotlivce může ohrozit.

Seznam literatury a zdrojů

Allison, M. (2011). Utopian Socialism, Womens Emancipation, and the Origins of Middlemarch. *ELH*, 3(78), str. 715–739.

Baggesen, S. (1987). Utopian and Dystopian Pessimism: Le Guins The Word for World is Forest and Tiptrees "We Who Stole the Dream". *Science Fictions Studies*, 1(14), str. 34–43.

Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. (Cambridge: Polity Press).

Berlin, I. (1999). *Čtyři eseje o svobodě*. (Praha: Prostor).

Bradbury, R. (2018). *451 stupňů Fahrenheita*. (Praha: Plus).

Clayes, G. (2010). *The Cambridge Companion to Utopian Literature*. (Cambridge: Cambridge University Press).

Fokkema, D. (2011). *Perfect Worlds: Utopian Fiction in China and the West*. (Amsterdam: Amsterdam University press).

George, O. (1949). 1984. (New York: Signet Classic).

Hayek, F. A. (1966). The principles of liberal social order. *II Politico*, 31 (4), str. 601–618.

Hjerpe, M., & Linnér, B.-O. (2009). Utopian and dystopian thought in climate change science and policy. *Future*, 4(41), str. 234–245.

Huxley, A. (2018). *Konec civilizace*. (Praha: Tympanum, s.r.o.).

- Kumar, K. (2003). Aspects of the western utopian tradition. *History of the human sciences*, 1(16), str. 63–77.
- Levin, K. (2007). *BioShock*. Videohra. (Boston: 2K Boston).
- Levin, K. (2010). *BioShock 2*. Videohra. (2K Martin).
- Levin, K. (2013). *BioShock: Infinite*. Videohra. (Irrational Games).
- Locke, J. (1689). *The Second Treatise of Government* (London: Awnsham Churchill).
- Locke, J. (1992). *Druhé pojednání o vládě*. (Praha: Svoboda).
- Machulski, J. (1983). *Sexmise*. *Film*. (KADR).
- More, T. (1950). *Utopie*. (Praha: Orbis).
- MVČR (2020). Definice dezinformace a propagandy. (<https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>, 14.05.2020).
- Nozick, R. (2015). *Anarchie, stát a utopie*. (Praha: Academia).
- Neff, J. M. (1998). *Grouned Theory: A Critical Research Methodology*. Under Construction, ed. Farris, Ch. – Anson, Ch. M. (University Press of Colorado).
- Pfaelzer, J. (1980). Parody and Satire in American Dystopian Fiction of the Nineteenth Century. *Science Fiction Studies*, 1(7), str. 61–72.
- Pointon, C. (2015). *BioShocks Meta-Narrative What BioShock teaches the Gamer about Gaming*. *BioShock and Philosophy Irrational Game*, Rational Book, str. 3-14.

Randová, A. (2018). Ctnost sobectví. (Slavonice: Dauphin).

Rothbard, M. N. (2009). Etika svobody. (Praha: Liberální Institut).

Rothbard, M. N. (2015). Manifest svobody. (Praha: Ludwig von Mises Institut, o.s.).

Říháček, T. – Hytych, R. (2013). Metoda zakotvené teorie. Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Říháček, T. – Čermák, I. – Hytych, R. a kol. (Brno: Masarykova univerzita).

Shirley, J. (2012). BioShock Rapture. (New York: Tor Books).

Strauss, A. – Corbinová, J. (1999). Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. (Boskovice: Albert).

Tüfekçi, İ. (nedatováno). Dystopian World Building and Heterotopias in Nineteen Eighty Four.:

(https://www.academia.edu/41547620/Dystopian_World_Building_and_Heterotopias_in_Nineteen_Eighty_Four, 20.02.2020).

WordReference.com. (2020). Dys-. (<https://www.wordreference.com/definition/dys->, 20.02.2020).

Wyndham. J. (1955). Kukly. (Londýn: Michael Joseph).

Zaki, H. M. (1990). Utopia, Dystopia, and ideology in the Science Fiction of Octavia Butler. *Science Fiction Studies*, 2(17), str. 239–251.

Zamjatin, J. I. (1989). My. (Praha: Odeon).

Resume

In my diploma thesis I focus on the issue of dystopia. The aim was to create a category of dystopia that would account the libertarian conception of freedom and at the same time answer the question of how the emphasis on the promotion of libertarian values on the freedoms of individuals manifested itself in characterized dystopia. As the subject of my work I chose dystopia of BioShock, which had to be based on libertarian values. Along with the path to the goal, a set of assumptions was to be confirmed or refuted. The first assumption was that the essential problems of the city of Rapture were the result of an excessive promotion of libertarian values. This assumption was also connected with the second assumption that the promotion of these values was, as a result, contrary to the libertarian conception of freedom. And the last premise was that the effort to make from Rapture a city in which the market would lose any form of regulation, or individualism and freedom of individuals would be taken to the extreme, was the reason why man could not actually be free here, and the system that asserts these values had to naturally transform into a totalitarian apparatus.

I chose the grounded theory as a method and used the ATLAS.ti program for the analysis. The first part of this study is devoted to the introduction of the world of BioShock in a defined period of time. This is followed by sections that operationalize the concepts of utopia, dystopia and freedom. Subsequently, I introduced the used method of grounded theory. The rest of the study was analytical. First, I selectively coded to define the central phenomenon on the basis of which I created six categories. Then I described them. The last step of coding was axial coding, where I described the relationships between the individual categories with the help of an analytical story. I also created a category of libertarian dystopia with a delibertarian survival mechanism and commented on the assumptions I formulated at the beginning. All were confirmed by analysis.